

UPOMÍNKA

na

Katakomby Římské.

Na počest jubilea

Jeho Excellence Nejvyšší. a Vysoce Urozeného Pána, Pana

JANA VYŠETŘEJANA,
biskupa Budějovického

vydává

Dr. Antonín Lenz,

profesor theologie na ústavu theologickém v Budějovicích, biskupský
notář a censor knih, člen sboru doktorů theologie v Praze, správce
pokladny ústavu diecesního pro hluchoněmé.

Ku prospěchu dítek hluchoněmých na ústavu Budějovickém.

Nákladem spisovatelovým.

„(Lidé), jichžto nebyl svět hoden, bloudíce
v pustinách, v horách a jeskyních, i v
doupatech země.“

K Žid. 11, 38.

Předmluva.

Navrátiv se ze své Římské cesty do vlasti české, ustanovil jsem se na tom, napsati sobě skrovnou upomínku na tuto pouť, a sice zvláště o těch místách, která mysl mou již od prvního mládí poutala a to byly katakomby.

Nepřipadlo mi na mysl, když jsem v roce 1875 v letě upomínky své sepisoval, je vydati na světlo, chtěje pouze je míti pro sebe, abych mohl časem do nich nahlédnouti, a tak lehčeji v duchu svém do okolí svatého města zalétnouti, a se potěšiti stálostí a svatostí vznešených předků našich, mučovníků.

Změnil jsem ale úmysl svůj, maje často příležitost slyšeti, kterak Jeho Excellence, náš nejdůstojnější vrchní pastýř sobě stěžoval, že as pro pokročilý věk svůj sotva se dočká utěšenějších chvil pro milou sv. viru naši, a kterak želel velice těch kněží, kteří nyní na světě břemeno dne i horka nesou, a oproti fanatické a novopohanské tak zvané osvětě těžké boje podnikati musejí. Tuť se mi zdálo býti vhodno, abych právě dobou jubilea biskupské vlády Jeho Excellence skromnou knížečku tuto vydal, jako naději, že církev, roditelka tolika mučovníků a mučenic, byť i nyní tyrána byla, za nedlouho, ať je-li v tom vůle Boží, osvěžená vítězství své slaviti bude nad tak zvanou osvětou pohanů novověkých.

K skrovným vědomostem svým přičinil jsem studie na základě osvědčených znaleců katakomb Římských. Knihy, z kterých jsem vážil, jsou: „Die neuesten Studien über die römischen Katakomben.“ Von Graf Desbassayns de Richemont. Autorisirte Uebersetzung. Mainz. 1872. „Roma sotterranea,“ von Dr. Franz Xaver Kraus, který sám na základě spisů Spencera Northcotteho, a W. R. Brownlow-a spisoval, pilný maje zřetel

k nesmrtelným dílům rytíře de Rossi. Dr. Franz Kraus, „Die christliche Kunst.“ Leipzig 1872. „Rom in seinen drei Gestalten“ — von Gaume.

Nehledám vydávaje knižечku tuto (vždyť pak jest příliš skrovna a nepatrná) nižádné cti, ale toužím, aby ti, kdož ji čísti budou, zahořeli pro víru svatou, a pro civilisaci křesťanskou, a aby, jsouce dědici dvoutisícleté osvěty a lásky křesťanské sobě v modlitbách vzpomenuli na spisovatele této knižечky, a nějakým dárkem na ubohé hluchoněmé, kterým vroucí láska našeho apoštolského vrchního pastýře k tomu dopomohla, aby i oni se stali dědici osvěty, za kterou krváceli naši mučéníkové

V Budějovicích, na den sv. Antonína Paduanského 1876.

Spisovatel.

I.

Příchod do Říma. Katakomy a naděje society křesťanské.

V březnu 1875 obdržel Jeho Excellence pan biskup Jan Valerian dopis hraběte Bedřicha Thuna s vyzváním, zdaliby se nechtěl někdo z duchovních nebo z laiků diecése Budějovické súčastniti na pouti, kterou katolíci z Rakous, zvláště ale z Čech, do Říma konati chtěli, aby i Čechové v jubilejním tomto roce osvědčili věrnost katolické víře povinnou, a oddanost hlavě církve velikému Píovi IX. Jeho Excellence, nejdůstojnější arcipastýř litoval trpce, že pro vysoké stáří své nemůže míti účast na pouti této, a zatoužil, že as z diecése jeho sotva kdo se odhodlá ku daleké cestě této. Uslyševše slova ta (byli jsme dva přítomni, nejdůstojnější pan biskup Králové-Hradecký Dr. Josef Jan Hais, tehdáž kanovník kapituly Budějovické a já) ihned jsme se k pouti Římské odhodlali. Později se k nám připojil vysoce důstojný pan děkan kapitulární Jan Šavel.

Vyprosivše sobě na vrchním pastýři svém apoštolského požehnání odjeli jsme dne 29. března. Cestu jsme zvolili přes Vídeň, Štýrský Hradec, Terst, Benátky, Padovu, Assissi, Foligno, Ankonu, Loreto, a dorazili jsme ráno dne 6. dubna do Říma. V Římě jsme se ubytovali v hospicu al' Anima, byvše přelaskavě přijati od tamního rektora, p. t. domácího preláta Jeho Svatosti Monsignora Karla Jaeniga.

Čeho jsem na cestě až do Říma se dožil, těch znamenitostí, které jsem spatřil, nebudu popisovati. Mysl mou nepoutal ani Terst, ani moře, a jeho velebná hladina zelená, kterou jsem tam poprvé uztel, ani ne nádherný zámek „Miramare,“ který jako zázrak tisíc a jedné noci do skály na břehu mořském jest začarován; ani ne pyšné Benátky, a zbytky bývalé neskonalé nádhery. Vždyť jsme byli více poutníci, nežli cestovníci. Dojem

veliký, který, jak Bůh dá, nikdy neodstoupí ode mne, působila v duši mé Loretská chýže, ale i tu neměl stání duch můj, až jsem stanul ve městě věčném.

Město věčné nese na sobě ráz města světového, vládkyně křesťanského světa, a říše Boží na zemi, a rázu tohoto nesetře ni žádný čas. Každý krok o tom usvědčuje, že se nacházíme v hlavním městě katolických národů, a basiliky jeho svědčí o veliké síle křesťanského ducha, tak že se zdají volati k nám (zvláště úhlavní chrámové: basilika sv. Petra, sv. Pavla, basilika Lateranská, Maria Maggiore, a jiné): „*Nebojte se katolické národové, křesťanská civilizace, křesťanský mrav, nevesme sa své, barbarismus novověký nepřekoná ji! Ještě žije ten, který pravil: „Ty jsi Petr, t. j. skála, a na té skále vzdělám církev svou, a brány pekelné nepřemohou ji.“* Ač již myšlenka tato mimoděk poutá mysl poutníkovu, a útěchu vlévá do duše jeho; předce jsem ještě víc bažil užití podzemní Řím „*Katakomby.*“

Katakomby jsme navštívili dne 9. dubna. Vůdcem nám byl učený rektor de Campo santo, Dr. A. de Waal, cameriere secreto di sua Santita. Sem nás provázal i náš diecesán doktor J. Dobrý, kterému jsme velkým díkem zavázáni za ochotu, kterou nám prokázal, jsa naším průvodcem v návštěvě znamenitostí římských. Na cestě ku katakombám zalétal duch můj do dob, ve kterých jsem toužil, spatřiti Řím, zvláště ale ten odešlý, umučený Řím, jehožto krev obnovila svět.

Toužil jsem navštívit tyto podzemní skryše, kam se za časů římských tyranů církev křesťanská uchýlila, aby jednak se vyhnula vražednické nesnášlivosti pohanstva a jednak u hrodek svých sv. mučenníků a mučenic nabyla síly ku vítězství nad mukami sobě strojenými. Toužil jsem útluky tyto viděti, neboť se zdá, jakoby tyranie pohanstva se navracovala; vždyť pak stěna pět biskupů a 1500 kněží v žaláři za tou jedinou příčinou, že nemohou a nesmějí k vůli Bismarkismu obětovati bytost katolické církve. Pronásledování církve katolické nabylo, Pruskem jsouc pobádáno, rozměrů velikých. Nejenom Evropa, ale i Amerika buď ze již v proudu proticírkevním se nalezá anebo připravuje celou spoustu zákonů, aby zardousila nenáviděnou katolickou církev. Národové jsou ovšem až dosud křesťanští, ale tito národové nalézají se, žel budiž Bohu, v rukou malého hloučku lidí, kteří je poznenáhla okrádají a olupují o křesťanské ústavy, o

Zednářstvo a křesťanství.

křesťanské štátní řízení, o křesťanské zákony, o křesťanské školy, o křesťanské vyučování, a vychování, o křesťanský mrav, aby tak vůči znemravnělému světu měli práci snadnou, až budou do hrobu klásti šírou katolickou církev, aby tak vítězství dobyli nad mistrem Nazaretským Kristem Pánem, a nad hrobem jeho zvolati mohli: „*Non vicisti Nasarene*“ „*Nesvítěš-li nad námi rabbi z Nazareta,*“ *ale my svítěsili nad tebou!*“ Agitace tohoto hloučku jest hrozná. Hlouček tento rozšířil heslo: „Svoboda, rovnost a bratrství,“ a však nevtěšnal do slov těch pojmu toho, který vložila do nich od starodávna katolická církev, a učený svět křesťanských filosofů a theologů. Svoboda znamená u nich úplnou bezuzdnost člověckou, ať prý není Boha, který by dal zákon, ani duše nesmrtelné, která by k vůli blaženosti dle toho zákona se řídití měla. Rovnost, jakou hlásají, jest zřícenina všech stavů, a zničení všech svéprávných společností a řádů, jest suverenní právo každého na všechno v zemi a státu, jest tedy důsledně rovné právo všech na jmění veškeré, rovné právo na jiné výhody, ano i na ženy. Jest tudíž rovnost a bratrství hlásané od lidí těchto zrušením veškerého práva, zrušením rodiny a podvrácením společností lidské.

Agitace tyto jsou v rukou společností tak zvaných zednářů, která jest roztroušena po celém světě. Zprvu sobě žádali pouze, aby v křesťanském státě byla svoboda křesťanských vyznání, na to volnost všech vyznání, a konečně, aby žádný pro své náhledy, pokud v mezích zákonů se pohybují, nebyl stíhán. Až posud měl i katolík míti účast na svobodě té u vyznání svém. A však jak mile společnost zednářská nabyla moci a našla připravené kruhy sobě příbuzné, odhodila škrabošku svou. Vynalezena jimi jest, a jejími náhončími, idea o státu absolutním, jehožto zákonu prý každý občan i ve věcech víry podroben jest, a který má neobmezenou moc a nezávislou na jmění, a na osobu občanů. Tím dali v podruží a v otroctví veškeru svobodu občanskou, a zvláště svobodu korporac, a svobodu náboženskou, a aby utlumili všechen odpor naproti hroznému bezpráví tomuto, vynalezli tyrannii o štátních školách, a o nuceném vyučování bezbožeckém, a chystají se vydrati víru hochům i dívkám již od dětinství zřizováním tak zvaných Froebelových dětských zahrádek. A poněvadž snahy tyto se jeví téměř ve všech štátech křesťanských, podle hesla zednáře Bluntsch-

liho: „že chtěli oloupiti svět o křesťanství násilně, revolucí populární, jelikož ale to nevedlo v roce 1848 k cíli, že sobě volili mládež vyzouti z křesťanství školou“: jest nebezpečí pro křesťanskou civilisaci za našich dnů, jakého nebylo od časů tyranů Římské říše, a od časů Ariánů. Nebezpečí jest tím větší, poněvadž velmi mnozí, ač jinak víry v Boha se neodřekli, ba mnozí z nich ani ne křesťansko-katolického náboženství, ale k vůli módě, k vůli tomu, aby oni také osvětou (vlastně pozlátkem osvěty) slynuli, k vůli svobodomyslnosti, anebo snad z hříšné nevědomosti a hlouposti lupičům křesťanské poctivosti, křesťanské civilisace a osvěty službu pochopů a holoučků konají, a tím připravují i rodinám svým jistou záhubu.

V těchto myšlenkách ponořen jsa opakoval jsem mimoděk slova, která vyslovovali nejednou navštěvovatelé katakomb za dnů minulých, volající k Bohu: „*Hospodine, dlouho-li, dlouho-li?*“ V katakombách dlela osvěta a civilisace křesťanská, aby na hrobech svých mučenníků znova se tužila a přemohla násilnou, necudnou a despotickou osvětu pohanskou, a aby překonavši ji vzdělaností svou daleko za hranice Římské říše zanesla, a netoliko Řeky a Latinky mravům ušlechtilým získala, ale i barbary sobě podmanila, tak že pravdu drží slova, která vyřkl sv. Prosper ve své básni „*de ingratis*“, že Řím, jsa stolcem Petrovým stal se hlavou světa šířého pro poctivost nejvyššímu pastýři povinnou, a že podřídil sobě věrou, čeho zbraní nepodmanil:

„*Sedes Roma Petri, quae pastoralis honoris
Facta vaput mundo, quidquid non possidet armis
Religione tenet.*“

Osvětou křesťanskou přivedeni jsou národové evropští ku takové výši vzdělanosti, a což více jest, ku mravnosti, že jsou vynikli neskonalé nade všemi národy. Jakého dobrodiní se tou měrou dostalo národům těmto, ani sobě dobře a dokonale představit neumíme; neboť jsme na své oči neuzřeli té spousty mravní a i hmotné bídy, pod kterou sténají pohanští národové až po tento den, a sténali, pokud neměli účast na křesťanské víře a na křesťanské osvětě. A vsak že ta nejhlubší příčina osvěty, vzdělanosti a blahobytu, a tím i převahy evropských národů jest „křesťanské náboženství“, toho bohda nížádný zapřítí nedovede. Eduard von Hartmann, hájitel a oslavovatel otrockého Bismarkismu, chtěl by arci rád veškeré křesťanství jednou ranou ubíti

banální a světoběžnou frází, „že křesťanství jest nepřítelkyní veškeré osvěty, že jest i nepřítelkyní blahobytu pozemského, anť prý veškerou snahu věřících na onen svět odkazuje, tak že tento vezdejší zúplna se ztrácí z jejího zřetele. *„Hat die Religion (dš) im Allgemeinen eine Abneigung und Scheu vor der Wissenschaft, so befindet sich speciell das Christenthum im feindlichsten Gegensatz gegen alle Cultur, welche auf Ausnutzung der Hilfsquellen des Erdenlebens und auf Heimischmachung des Geistes, in dessen gegebenen Bedingungen geht Denn das Christenthum ist eine durch und durch transcendente Weltanschauung, welche mit allen ihren Interessen nur im Jenseits wohnt, und so sehr von den jenseitigen Interessen absorhirt ist, dass sie für das Diesseits durchaus keine mehr übrig behält.“*) A však ač učení katolické podstatně jinak o člověku učí, nežli zoufalý pantheismus, čili ještě lépe beznadějný nihilismus páně Hartmannův, ač nemůže klásti člověckého cíle v meze vezdejšího života, neboť člověk není pouhou hmotou vedle vzoru Darvina, Hackela a Büchnera, aniž božskou nicotou podle vzoru Schopenhauera a jeho opisovače Hartmanna; z toho ale nikoliv nejde, žeby tyto odvážné a smělé útržky naproti katolické církvi byly na pravdě. Lež jest, že jest křesťanská víra nepřítelkyní osvěty, právě na opak! Ona zachovala ze zřícenin těžkých pohrom starobylou osvětu, pronikla ji svěžím duchem svým, a rozšířila ji po městech a po dědinách; ač zase pravda jest, že nemohla souhlasiti s osvětou, která člověka do řady zvířat klade, anebo z něho částku boha samého činí, aby jej ihned svrhla do propasti hovadné. Lež jest, že víra křesťanská, ač ueklade cíle člověka posledního do věcí světa tohoto, alebrž ku nebi poukazuje, nijakž o časné blaho jeho péči nemá. Vždyť pak již šetření zákonů Božích, které ona předkládá, jest podkladem a záštitou blaha vezdejšího, a nad to církev křesťanská skutkem toho dovedla, že o vezdejší blaho věřících, a vůbec chorých a nuzných péči má. Za prvních časů křesťanských nebylo mezi křesťany opuštěného chudého, neboť každý spatřoval v chudákovi prosícího Krista, Bohočlověka. A že správa chudinská u křesťanů byla převýborna, toho důkaz máme na Julianovi, anť žádal na pohanech, aby v tom byli nasledovníci křesťanů. Ale to pravda je, že od těch dob, co zavládl liberalismus ducha, čili onen haeresie od

*) Hartmann „Die Selbstersetzung des Christenthums“, Berlin, 1874.

dob věku XVI., jimž oloupena jednak, a ochromena byla církev katolická, vzal počátek hrozný pauperismus, známý pode jménem proletariát. Ještě více se věci zhoršily liberalismem těla, a to jest ten Hartmannovský, a materialistický Darwinův, neboť ten olupuje člověka o věčnost, ať mu ubírá víru v Boha a v nesmrtelnost, ale zavírá mu i možnost, dodělati se blaženosti na zemi, ať ho zásadou prospěchářství odírá, a tak přivádí k místu pauperismu horší, nežli byl za dnů pohanských, ale také rozhořčenější, a připravuje tím cestu revoluci červené.

Bohužel k těmto koncům pracuje svrchu zmíněná na povrchu zemském rozšířená společnost a veliká síla tak zvaných časopisů liberálních (vlastně veškerému náboženství odporných); veliká síla katolíků, kteří časopisy tyto odebírají, aniž by se směřem jejich byli na shodě, a veliká síla nerozhodných, netečných a vlačných křesťanů, k naší hanbě to budiž řečeno, jí v tom naponáhá, neboť kdyby těch nebylo a jejich vlačnosti, bylo by zhora nemožno, aby skrovň hlouček na víře a mravech zbankrotlých lidí železným žezlem vládli nesmírné majoritě křesťanských národů a jim vtírali zákony, které čelí k záhubě křesťanského náboženství, křesťanského života, křesťanské civilisace!

Není pochyby! Nové pohanství, horší nad bývalé, hrozí uchvátiti a zardousiti osvětu křesťanskou, a jako bylo za dnů Ariových s Arianismem, roztahuje se nyní u prostřed města věčného. Jemu jako Molochovi klesají v oběť řehole, klesají a zavírají se katolické školy středné a vysoké, ano požirají se i křesťanské ústavy dobročinné. — Dlouho-li as trvati budou na škodu národů trudné poměry tyto? — Tak jsem sobě myslil, ať vůz náš stanul, a ohlášeno nám, že jsme na blízku katakomby, která slove podle sv. Kallista „Callisti.“ Mimovolně jsem zrak svůj obrátil k té straně, kde stály hrady a paláce císařův, a velmožův pohanského Říma, odkudž krutě vládli světu celému, majíce v ruce svých obě moci — občanskou i církevní — sloučené, a úkazy vynášeli ku zahlázení křesťanského jména, a hle, čeho by se byli nikdy nenadáli, ne jméno křesťanské, ale všemohoucí a despotický stát Římanů, říše pohanští vzala za své. Snad že dosti brzo se dočká násilnictví nevěrců osudu paláců římských, aby bylo člověctvo osvobozeno ode jha hnusného a otrockého, jaké na šiji jeho upravili a zavěsili novověcí otrokáři v kloboucích hedbavných, a jejich výbor

sekta zednářů: neboť nemohu sobě nijakž představití, že by se národové křesťanství beze všeho oloupiti dali o nejdražší věno po otcích zděděné, o křesťanskou víru, a o křesťanskou osvětu, nemohu sobě nijakž představití, žeby sobě dali volně své děti kaziti, je o víru v Boha olupovati, žeby si dali volně učiniti ze škol svých ústavy ku vzdělávání tvorů ne člověckých ale hovadných.

Snadno sobě pomysliti, že trudné poměry evropské dojmají člověka v centru civilisace křesťanské více, nežli kdekoliv, a to tím více, že metropole křesťanů upí v rukou uchvatitelových, tak že snadno pochopíme, proč synové Israelští trvajíce v zajetí, k prosbě Chaldeců nechtěli zpívati radostné písně, neboť radostná píseň a zřícenina Jerusalemu a Šalamounova chrámu nesouhlasily valně pospolu. „Dotazovali se nás ti, jenž zjímané vedli nás, na slova písní . . . Píseň zpívejte nám z písní sionských. Kterak zpívati máme píseň Hospodinovu v zemi cizí?“ (Z. 136.) Ano opuštěna jest, a poškvrněna jest rukou uchvatitelovou dcera Sionu, město svatých mučenníků zlehčeno, a není mocnáře, který-by své rozhodné „veto“ byl položil naproti příkořím otcí křesťanstva činěným, až na Garcia Morena, jehož zavraždila úkladnou vraždou ruka zednářova.

Přese všecken zármutek, který každého upřímného katolíka uchvacuje, pohlížili ku Quirinalu, sídlu to krále Italů, naplňuje nadějí „Roma sutterranea,“ podzemní Řím, katakomby, kamž na povrhu zemském soužená církev se uchýlila, aby vyšla úspesobilá k účelům světovým. Vedle slov Páně, že brány pekelné nepřemohou církev, tuží křesťana v naději na lepší budoucnost, i ta okolnost, že není možná, aby kolébka pravé osvěty a vzdělanosti národů zanikla, anť ku křesťanství Bůh národy vedl a řídil, a každému zvláštní úlohu uložil, a zvláštní pravdu k bedlivému střežení, zachování a ku pěstování svěřil, aby tak měli národové všichni účast na velikém díle Božím ku povšechnému vychování lidského pokolení. Ono se to má tak, jakoby staří ti rodové se byli rozdělili v trosky prazjevení prvním rodičům v ráji daného, a jakoby každý z nich vzal byl na se povinnost, to neb ono dogma přede všemi držeti a učiniti je jako středem veškerého života duchovního, politického a sociálního, které by pak jako magnet přitahovalo k sobě veškeré vymoženosti ducha národního. Indové, jak se zdá, přibrali sobě a cho-

vali z katastrofy na človectvo uvalené zvláště článek víry o vtělení Páně, Fenikové článek víry o hříchu dědičném, Peršané, učení, že je svět ve zlém postaven, že dobro a zlo jest v ustavičném sporu, a že dlužno boj ten vésti až do skonání; Egypťané drželi zvláště článek víry o nesmrtelnosti duše, o odplatě za cnosti, a o přísném trestu za hříchy. Řekové zachovali sobě z rozbitin bývalé vědoucnosti lidské zvláště upomínku: že jest člověk k obrazu Božímu stvořen, jakoby neustále zněla jim slova: „Stvořil Bůh člověka podle obrazu a podobenství svého (Rio de l' Art chrét. I., p. 11). Měli tedy národové onino zachovati ideu dobra, a ideu o podstatném rozdílu mezi dobrým a zlým; který rozdíl až ku stanovení principu dobra a principu zla přeháněli; a přesvědčení, že hřích jest zlo neskonale, až ku obětím lidským na smíření s Bohem, proti pravdě znetvořili; měli zachovati ideu o neobmezené lásce Boží k nám, tak že se vtělil, aby nás s Bohem spojil, a ideu o důstojnosti člověka, kterou zvláště věk nynější ohavným humanismem svým až k smrti urazil. Kdežto však připadla antickým národům úloha jednotlivé pravdy zvláště zadržeti, a kolem nich civilisaci svou, jako kolem bodu seřaditi, a nížádný z nich nebyl v držení všech pravd přirozeného náboženství, a pravd metafysických vůbec, které jsou základem pravé osvěty, ani každý jenom zbytky z prazjevení zachoval; držel národ židovský ideu pravdy, aby sebe připravil ku budoucí říši Boží. Národ židovský však drže ideu pravdy, nadržel ji ze své síly, ale silou a vedením bezprostředním Bohu samého, a jsa v držení téže idey, plnoty pravd nepožíval, také neměl úkolu universálního, abychom tak řekli mezinárodního, alebrž měl pouze zřetel i k plnosti zjevení, i k církvi universální. Úlohu tuto zachovati plné a dokonané zjevení, a neporušené a neklamné všem národům předkládati, národy obroditi, mravy jejich uslechtiti, ideám té pravé krásy přístup zjednat, vědu a umění pěstovati, ideu dobra, a ideu práva rozmáhati, rovnost, bratrství a svobodu na věčných zásadách dobra a práva upevniti, a tak tytéž národy čím dále tím více principu všeho dobra Bohu podobnými učiniti měla a má Kristem ustavena církev, neboť jí svěřil poklad křesťanské víry, aby ji neporušeně zachovala a beze bludu předkládala, a tu pravou na pravdě založenou osvětu a civilisaci připravila.

A věru! katolická církev k tomuto úkolu věrně pracovala.

Ona překonala u vědách dojista starobylou, antickou vzdělanost a osvětu, v umění, předstihla starobylé vzory řecké i římské; a kdoby tomu odpíral, toho odkazujeme k literatuře patristické na Východě i na Západě, k literatuře středověké a novověké, neboť stojí-li ona výše nežli ta antická, církev katolická zásluhou jest. Kdekoliv ale věda, zhrdnuvši vodítkem pravidla nábožensko-církevního svou cestou se pustila, upadla za nedlouho v mráčky. Důkazem toho jest perioda filosofické, státní i právnícké od Bacona de Verulam až ku Rousseau-ovi, a odtud až ku filosofovi Kraloveckému, k Heglovi a Schoppenhaurovi. O pilně pěstovaném umění pod záštitou a vůdcovstvím církve katolické svědčí stavitelství, řezbářství a malířství, které se dočkalo právě tou dobou, kde kvetla osvěta křesťanská, rozkvětu takového, jakého více po těch dnech nebylo. Zase naopak jak mile umění u toho neb onoho národa se přestalo opírat o křesťanství, chřadlo a hynulo, jakož o tom s důstatek svědčí doba věku XVII. a XVIII.

Jako není možná, aby dílo svrchovaného Boha bylo zlou vůlí lidskou zničeno: tak také není možná, aby křesťanská civilisace tou dobytčí, kterou nazvali k vůli lákání nevědomců a liberálních hejlů humanitou, neb i humanismem, byla vyvrácena a zahubena. Toho bohdá nebude, aby podle cesty Appiovy, která vede ku Katakombě Kallistově, zase se hrdě vypínaly náhrobky a popelnice pohanště, jako tak bylo za starých dob Římských; toho bohdá nebude, aby kněží zednářského humanistického kultu, jako žreci bohyně Cybele při chrámě na potoku „Aqua de Accio“ své bůžky prali a při tom slova mluvili, nad nimiž se i necudnost rdítí musela.*) Oni sice nepřátelé křesťanské osvěty, atheisté (zakrytí jmeny: Positivisté, pantheisté, materialisté, svobodní zednáři, humanisté) jášají: že doba víry minula, a tudíž že slunce křesťanské civilisace již se kloní k západu: ale cesta Appiova, která byla svědkyní četných vozů vítězných, a viděla četné triumfatory, za nimiž s hlavou skloněnou kráčeli smutně přemožení králové a národové, cesta Appiova, která byla i svědkyní proudů krve mučenníků, mohla-by jim na

*) *Talia per publicum cantitabantur a nequissimis sceniciis, qualia non dico matrem deorum, sed matrem qualium cumque senatorum, vel quorumlibet honestorum virorum, imo vero, qualia nec matrem ipsorum scenicorum deveret audire.* S. Aug. de civ. Dei. l. III. cap. 4.

mysl uvést, že zubožená, pronásledovaná církev triumfu snad dosti brzkého dočeka se.

II.

Jméno „Katakomby.“

Podzemní hřbitovy, kamž starobylá církev kládla odešlé na onen svět miláčky své, slovou Katakomby. Odkud by se měl název tento, jež všechny podzemní hroby tyto od věku XVI. nesou, odvozovati, není až dosud na jisto postaveno. P. Marchi*) jej odvozuje od latinského slova „cumbo“ ležím, a od řeckého „κατα“ vedle, tak žeby katakomby tolik znamenaly, jako místo, kdež jich více vedle sebe odpočívá.

Jiní odvozují slovo to od „cumba“ což tolik slove, jako loď, koráb; a znamená tudíž místo, které se nalézalo podél stanoviště korábů, a ti se opírají o bezejmenného autora knihy: „Historia translationis s Sebastiani“ (Děje přenosu sv. Sebastiana), kdež se čte: „Tři míle od města, na místě, které pro stanoviště korábů „Katacumbas“ se zvalo.“**)

Jiný význam toho slova jest: „stráž“ jakoby „cumba“ tolik znamenalo, jako pahorek“ a konečně „hrob,“ a tudíž „katacumbas“ tolik, jako: „ad valles,“ k pahorkům, aneb „ad cryptas“ ku kryptám. Jiní konečně mají za to, že „katacumbas“ jest tolik, jako „ad tumbas“ u hrobů. Kníže starožitníků (čili archaeologů) rytíř Rossi se o této otázce dosud nevyjádřil.

A však „etymologie,“ ač má dosti váhy do sebe, nerozhoduje tu konečně o smyslu slova „katacumbas.“ To bez odporu jisto jest, že jméno „katakomby“ se nepříkládalo s počátku všem pohřebišťům podzemním bez rozdílu spíše sloula ona vůbec *καταμνηστια*, coemeteria aneb i dormitoria, místa spánku, a to za tou příčinou, poněvadž mrtví jen dočasně v hrobě odpočívají, neklesnuvše v nicotu, ale pohřbeni jsouce jako ve tvrdém spánku,

*) Monum. 209.

**) „Millario tertio ab urbe loco, qui ob stationem navium „katacumbas dicebatur.“ cap. 6.

Jméno „Katakomby.“

až na ně všemohoucí slovo Boží zavolá.“*) Zhusta se zovou hřbitovy i „krypty.“

Pokud známo jest, přičiněno přijmí „katakumbas“ za starých dob pouze a jedině hřbitovu svat. Sebastiana, zvláště té kryptě, v níž těla sv. Petra a Pavla po nějaký čas odpočívala.***) Nejstarší písemná památka, ve které se užívá slova „ad catacumbas“ o hřbitově sv. Sebastiana jest chronograph z r. 354 „VIII. Cal. Feb. Sebastiani in Catacumbas, a v jednom popisu Římských pohřebišť se čte: „Coemeterium Catacumbas ad s. Sebastianum via Appia“ t. j. Hřbitov sv. Sebastiana na cestě Appiové podle katakomb. V jednom starobylém kalendáři Římském čteme: „Fabiani in Callisti et Sebastiani in catacumbas“ t. j. svátek čili den Fabianův na hřbitově Callistově a Sebastianově podle katakomb. Slovo „in“ (catacumbas) znamená zde tolik, jako „podle“, „vedle“, a značí tudíž stranu a polohu hřbitova sv. Kallista a Sebastiana. Že ale výraz „ad catacumbas“ polohu značí, a nikoliv hřbitov podzemní o sobě, dokazuje dopis svat. Řehoře ku císařovně Constantii, která sobě žádala ostatků svatých z Říma. Sv. Řehoř odmítá tuto žádost a dovolává se té okolnosti, že v prvním století chtěli křesťané z východu ostatky knížat apoštolských, sv. Petra a Pavla uloupiti, té domněnce hovíce, že poklady ty jsou majetek jejich, ale že Římané toho nedopustili, alebrž ostatky ty ukryli na místě, které se zove u katakomb.***) O tomtéž se přesvědčujeme ještě více, když na mysl uvedeme sobě, že Římský, císařem Maxentiem, právě v té straně Campagny, kde pohřebiště sv. Sebastiana leželo, vystavěný „circus“, circus ad Catacumbas nazván byl.

Když nepřiznivými časy všechny pohřebiště podzemní v zapomenutí přišly, až na ono sv. Sebastiana, přenešeno jest jméno „katakumbas“ na hřbitovy podzemní vůbec, tak že navštívit tyto, bylo toliko, jako „jít ad Catacumbas“, a odtud jméno „katakomby“ přičiněno všem hrobům čili hřbitovům Římským pod zemí vůbec, ale netoliko hrobky Římské tím jménem jmenovány jsou byly, ale i hřbitovy podzemní i jinde, jako pohřebiště podzemní v Neapoli, v Paříži, na ostrově „Malta“, v Sicilii atd.

*) Dormitoria, ut discamus eos, qui illic siti sunt, non mortuos, sed somno consopitos esse dormire.“ (Crys. serm. 32, de appell. coemeterii).

**) Kraus. „Die christliche Kunst“ pag. 59.

***) In loco, qui dicitur ad catacumbas collocata sunt. Gregor. ad Constantiam Augustam epist. XXX.

III.

O katakombách vůbec, počet jejich. Prameny ku jejich poznání.

Katakomby začínají již s prvními pohřby křesťanů, neboť právě ony „coemeterie“ (místa spánku smrti), kterým přikládá tradice původ apoštolský, jsou podle rytíře de Rossi kolébkou katakomb, neboť se v nich shledávají náhrobky osob, které do času Flaviů a do věku Trajanova zasáhají, jakož i nápisy z téže periody (Rossi. Roma sotteranea. I., 185.)

Katakomb se čítá do 60. Ony se rozkládají kolem Říma přes třetí milník města. Kdyby se podzemní chodby všech katakomb v rovnou čáru položily, obsahovaly-by 480 mil vláských, čili 120 mil zeměpisných, čili byly by takové délky, jakou má celý půlostrov italský.

První místo mezi všemi *držela by* bez odporu *krypta vatikánská*, kdyby byla nevzala s větší části za své při kladení základů ku basilice di san Pietro (chrámu sv. Petra). Liber pontificalis, čili kniha držící do sebe jmena a životopisy papežů*) dává zprávu, že kryptu tu založil Anakletus předchůdce papeže Klementa. On byl učníkem sv. Petra a posvěcen od něho na kněžství upravil místo pohřební pro biskupy. Tatáž kniha papežů přidává, že i Anaklet tam odpočívá, jakož i Linus, Euavristus, Sixtus I., Telesphorus, Hyginus, Pius I., Eleutherius a Victor. Po papeži Viktorovi († 203), nebyl žádný z papežů v kryptě di san Pietro, čili v kryptě Vatikánské pochován, aspoň se neděje nížádná zmínka, že by tam někdo z nich byl pohřben až na Lva I. Anastasius bibliothekář, jenž vydal v IX. věku recenzi knihy papežů, užívá o kryptě té výrazu: „Memoriam construxit,“ což znamenalo pomník podzemní (hypogaeum, monumentum, subterraneum), a právě takové podzemní hrobky, neboli krypty byly jisty před zneuctěním, aspoň ve věku I., a II., i tehdy, když

*) Liber pontificalis Anastasii presbyteri obsahuje papeže až do Mikuláše I. Anastasius žil ve věku IX. Rossi rozeznává více recenzí této knihy papežův. Ta nejstarší jest z roku 530, druhá končí s papežem Cononem v r. 687, a třetí s Konstantinem v r. 714.

kryly ostatky biskupovy. Zprávy pontifikálu, že papežové se kládli do hrobky Vatikánské jsou as pravdivy, neboť ve věku XVII. byl tamtéž nalezen kámen s nápisem „Linus,“ a Rossi se právem domnívá, že jest to náhrobní nápis papeže Lina. Ač by tedy všecko, což v pontifikálu o hrobkách papežův v katakombě Vatikánské se čte, svědectvími *současnými* ve všem se nedalo na jisto dokázati; to aspoň na pravdě spoléhá, že se nic důvodného proti zprávám těmto pronést nemůže.

Druhá s nejstarších katakomb jest ona, kde odpočívá sv. Pavel. Sv. Pavel byl stat dvě míle od Říma (duo miliaria ante Romam) na cestě, která vede k Ostii. Pahrbek, do něhož ostatky jeho byly pochovány, jest vyhloubán, neboť strní na něm základové basiliky di S. Paolo alle tre fontane, která basilika právě na tom místě byla zbudována, na kterém sv. Pavel smrti sešel. Hlava jeho odfata byvši třikráte se podle legendy vznesla a na těch místech, kde opět a opět se pozdvihla, povstaly dle tradice tři prameny, které dosud se prýstějí, voda ale, jakož jsem sám shledal, chová do sebe podle tří pramenů trojí rozdílnou chuť. I teplota jejich jest rozdílna, ač jsou sobě velmi blízký. Vedle basiliky San Paolo jsou ještě dva chrámy: „S. M. Scala coeli“ a basilika SS. Vincenzo ed Anastasio. Prvý má odtud své jméno, že sv. Bernard konaje zde oběť nejsvětější za mrtvé, v ekstasi viděl anjele, ani sestupují, aby duše na přimluvu Rodičky Boží osvobozené do nebe uvedli. Ve spojbě se hřbitovem k tomuto chrámu přiléhajícím jest krypta, a nade vchodem se čte, že zde odpočívá sv. mučenník Zenno a 10.000 vojáků, kteří měli účast na mučení jeho. Mučenníci tito jsou z počtu těch byli, kteří pracovali na thermech Diokletianových, aby pak, až k smrti umdlení, mučennictvím z tohoto světa byli vyloučeni. Basilika SS. Vincenzo ed Anastasio jest jedna z nejstarších. Všechny tři chrámy jsou přiděleny k opatství Trappistů, které ihned ku chrámům přiléhá, ač není s nimi spojeno v jedno. Klášter sám má tu nejstarší posud známou chodbu křížovou.

Při stavbě kostela San Paolo ~~alla tre fontane~~ vzala za své katakomby sv. Luciny a Commodilly. V zříceninách katakomby této nalezl Boldetti ty nejstarší (anebo aspoň ihned na druhém místě ty nejstarší) náhrobní nápisy z dob prvokřesťanských. Jeden z těch nápisů ukazuje k roku 101., druhý k roku 107, třetí nemá sice určitého data, ale nomenklatura svědčí, že pochází ze skloňku

věku prvního. Že ale nápis náhrobní jest původu křesťanského jde zvláště z té okolnosti, poněvadž ku konci má za okrasu dvě rybičky, a dvě chleby. Ryba ale a chleb znamená velebnou svátost oltářní, jest symbol kultu, ve kterém se zračí úhlavní článek víry, a láska Páně, která spojuje všechny v jedno, jakož se později přesvědčíme.

Třetí z nejstarších katakomb jest ona sv. Priscilly, na cestě, která se zove „via Salaria.“ Starobylá tradice dří: že ono pohřebiště náleželo „Pudensovi,“ který od apoštolů na víru obrácen byl. V tak zvané řecké kapli (capella graeca) jsou nápisy řecké, a hrobka sama se pokládá býti místem, kdež byly pochovány s.s. Pudentiana a Praxeda, a jiní oudové vznešené rodiny této. Fresky tyto hrobky jsou umělecky vyvedeny ve slohu klasičtém. Sceny a malby na stěnách neukazují nijakž ku pozdější době, ve které se vyvinula a ustálila křesťanská symbolika, a tak umění ráz křesťanský vtisknula, spíše se shledává v okrasách, kterými ozdobena jest, nápadná podobnost s okrasami, a kterými se shledáváme v lázních Titových. Nápisy jsou vyvedeny rumělkou (Zinnober) na cihlách a liší se od nápisů pozdějších křesťanů podstatně. Jsou jednoduché, nezřídka pouhá jména s apoštolským pozdravem „Pax tecum“ (pokoj tobě, pokoj s tebou), zhusta jest přičiněn symbol křesťanské naděje, „kotva.“ Písmeny do mramoru vryté jsou výtečně anticky zhotoveny. Úhlavní krypta není do tůfy pouze vyhloubána, ale jest vyzděna, jsouc na stěnách uspořádána ku přijetí rakví. Toto všecko o sobě již svědčí, že hrobka jest daleko starší, nežli věk třetí, anť nápisy, okrasy a dekorace se liší zúplna od těch, které jsou na jisto věku třetího.

Katakomba tato povstala tím, že křesťanští hrobníci chtěli zde lomiti na písek použití na pohřebiště, ale toho nemohli docíliti, a proto museli hroby podle nové soustavy uspořádati a chodby podporovati a vyzdítí.*) Nižádná Katakomba nenese na sobě tolik stop, že ti, kteří ji upravovali v tomto směru teprv pokusy a zkoušky činili, jako právě tato. A to jest dojista důkaz, že jest ona jedna z těch nejstarších podzemních hrobek křesťanských.

Čtvrtá z nejstarších katakomb jest ona, která snáma jest pode jménem „coemeterium Ostrianum.“ Podle legendy papeže

*) De Rossi Roma sott. I., 188.

Liberia nalezá se katakomba tato tři milníky od Říma na téže cestě „Via Salaria,“ nedaleko od Katakomy, která slove „catacomba Novellae.“ Panvinio se domnívá, žeby katakomba tato ze všech nejstarší byla, anť prý v ní kázal sv. Petr Římanům slovo Boží. Zde prý, jak se domýšlejí Ciacconio a Bosio v r. 1578 učiněn začátek s poznáváním dávno zapomenutých katakomb. Slovný archeolog P. Marchi soudil o tomto coemeterium, žeby ono bylo pouhou smyšlenkou, a sice právě za tou příčinou, že se o něm děje zmínka v legendě papeže Liberia, která na jisto jest porušena. Také prý na ni nevzpomínají staré topografie (místopisy), ani ne římské martyrologium (seznam mučenníků), ani ne kniha pontifikální. A však Marchi se klamal přehlédnuv, že legenda nedí, žeby katakomba ona byla polohou svou na cestě „Via Salaria,“ ale že jest nedaleko pohřebiště „Novelly“. Nad to namítl právem kníže archeologů de Rossi, že za tou pouze příčinou, že jsou „acta Liberii“ (zprávy o životě a činech Liberia papeže) porušena, nelze ihned beze všeho činiti nálezu, jakoby zprávy veškerý tamtéž obsažené byly nepravdivy. V pravo od cesty této nalezl Bosio jiné od prvního oddělené pohřebiště, t. j. katakomby Novelly, v levo cesty jest katakomba sv. Priscilly. Nyní jsou obě katakomby pozzelánovou chodbou v jedno spojeny. Poloha katakomby pode jménem „catacomba Novellae“ souhlasí úplně s onou, kterou mělo podle starobylé tradice a podle zpráv a starých písemných svědectví pohřebiště ku pramenům sv. Petra čili coemeterium ad Nymphas b. Petri, a tuže polohu, kterou drží známá katakomba sv. Anežky mezi cestou Nomentanskou, a Salarskou. Martyrologium Adonovo, a Bedovo dává zprávu, že v katakombě „ad Nymphas,“ kdež sv. Petr křtil, byli s. mučenníci Papias a Markus pohřbeni. Tito mučenníci byli ale podle starých místopisů v tom hypogeu (v hrobce), do kterého se sestupovalo od hrobky sv. Emerentiany, právě vedle chrámu sv. Anežky, pochování. Odkud také tvrdí Benedikt (kanovník)*), že pohřebiště sv. Anežky jest totéž, jako ono ad Nymphas b. Petri. Podle toho jest coemeterium Ostrianum, a katakomba u pramenů sv. Petra, kdež podle legendy od VII. věku vůbec přijaté sv. Petr křtil, jedno a totéž. Katakomba sama jest prastará jakož plyne z množství hrobných nápisů, sebraných rytířem de

*) Benedicti „Polypticus.“

Rossi, neboť sloh, nomenklatura a symboly přičiněné svědčí, že pochází z prvního, anebo na výsost z druhého věku. V nomenklatuře panují tři jmena podle starořímského způsobu. Velmi často se přikládají zemitým lichotivé přívlastky, jako: „nejsladšímu synu, choti, nejsladší dceři: (Filio dulcissimo, filiae dulcissimæ, conjugii dulcissimo). Nápisů jsou krátké, téměř lakomické, obsahující jmeno pochovaného, a toho, kdo postavil náhrobní kámen. Písmeny jsou úhledné, ano krásné. Jména, kterých se zde nejčastěji dočísti lze, jsou jmena „Flaviů, Claudiů, Ulpů a Aureliů. Symboly, s kterými se zde setkáváme, jsou: Kotva, a jednou kotva s rybou.

Pátá z nejstarších katakomb jest ona sv. Domitilly, a sv. Nerea a Achilla. I tu kladou do věku prvního. Nalezá se na cestě, která sluje „via Ardeatina.“ Flavia Domitilla byla z rodu císařského, a její hrob byl podle svědectví sv. Jarolíma) místem, kam zbožní poutníci často putovali. Z této katakomby posnáváme, kteréž leží se dočinili ti, jenž, aby zlehčili křesťanskou víru, bese všeho tvrditi se osmělili, že se ku křesťanskému náboženství v první době jenom lidé nevzdělání, a neuměli přidávali. Sv. apoštol ovšem napsal, mluvě naproti zarputilosti židů, a naproti mudrování Řeků, že Bůh vyvolil u světa bláznivé, aby zahanbil moudré; a mdlé, aby zahanbil silné. „Víte povolání své bratři, že nemnozí moudří podle těla, nemnozí mocní, nemnozí urození: ale co jest u světa bláznivé vyvolil Bůh, aby zahanbil moudré, a co jest u světa mdlé, vyvolil Bůh, aby zahanbil silné, a neurození světa a potupení vyvolil Bůh, . . . aby se nechlubilo žádné tělo před obličejem jeho.“ (I Cor. 1, 26—29). A však, to což pověděl sv. Pavel, má až do dnes platnost svou; zarputilost, a tvrdlošinnost, domýšlivá moudrost, a chceme-li osvěta na základech křivých ustavena jest skutečnou protivou víry v Boha, a zejména odpůrkyní křesťanského náboženství, neboť podkladem pravé moudrosti jest pokora, jako i základem víry; podkladem ale domýšlivé moudrosti jest pýcha, která se bláznovství jako vejce vejci podobá. A to, jak se záleží, jest předmětem slov sv. Pavlem pronešených, ne tak, že by pouze lidé sprostí a neuměli dávali své jmeno víře křesťanské. Že ale skutečně i lidé rodu vznešeného do církve vstupovali, dokazuje jmeno „Flavia Domitilla.“ Děje-*

*) Hieronym. ad Eustoch. 86.

pis nám ovšem praskrovných zpráv podává o této předůležité věci. On ničeho nedí, ba ani legenda ne, o Flaviovi Klementovi, senatoru a mučenníku za časů Domitianových, nic nedí o senátorovi a mučenníkovi za dob Commodových, o němž teprv Eusebius velmi sporou zmínku činí. Jinak se věci mají v Katakombách. *Mrtví hrobové mučenníků našich se zastávají týrnutí církve i se strany této.* Staré nápisy vychvalují patricia, jemuž bylo jméno Liberalis, a zpomínají mnoha římských paní urozených (clarissima), které oproti pohanskému zvyku, měli hrobku pro sebe rodinnou, vespolečně na pohřebišti křesťanům všem přístupném, v katakombách odpočívají. Pohanské letopisy samy činí zmínku o vyznání křesťanském dámy urozené, jížto bylo jméno „Pomponia Græcina“*), a jiné, která byla ženou poboční císaře Kommoda, jmenem „Marcia“**). Křesťanská víra jest tuto zakryta frází, že se nachylovaly ku nové víře, až když jistota jejich vyznání odhalena byla spisem za našich dnů nalezeným, který slove: „Philosophumena“***). I Tertullian jest toho svědkem, že ti, jenž své jméno víře křesťanské věnovali, nebyli veskrze lidé ne- umělí a sprostí, ale i stavům vznešeným náležející. Píšeť zajisté Tertullian, že císař Septimius Severus, ačkoliv předobře věděl o mnohých urozených matronách, a urozených mužích, že se ku sektě křesťanské přiznávají, přece jim neublížil, aniž dopustil, aby jim bylo křivděno.****) A ve svém pověstném spisu apologickém „jemuž dal jméno Apologeticus adversus gentes“, praví, že křesťané jsou od všerejška, a že množstvím svým vše naplnili, města i ostrovy, vojenská ležení, tribus i dekurie, senát i místa ku veřejným shromážděním, ano i císařský palác.*****)

Nápisy tyto v Katakombách o rozšíření víry křesťanské i v rodinách vznešených, jsou nám tím milejším svědectvím, aniž památky písemné krutým pronásledováním za dob Diokletianových

*) Tacit hist. cap. 65, 75.

**) Dio Cass. hist. 72. 4.

***) Philosoph. lib. IX. cap. 2. edit. Cruice pag. 439.

****) „Sed et clarissimas feminas et clarissimos viros, hujus sectae esse non modo non laetit, verum et testimonio exornavit, et populo fuerenti in nos palam restitit.“ (Ad Soapulam cap. 4.)

*****) „Hesterni sumus et vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus decurias, palatium, senatum forum. Sola vobis relinquimus templa. (Apolog. n. 37.)

z větší části za své vzaly, kdežto spisovatelé pohanští nemajíce ani zdání o velikém dosahu, a o převýborné povaze křesťanského náboženství, málo si ho vážili, a o osudech jeho po skrovnu zmínku činili. Stalo-li se, že se dotékli této stránky, tož tak činili, buď aby víru křesťanskou zlehčili a pošpinili, anebo je k tomu pudila zvláštní nějaká okolnost. Takovou bylo uvedení křesťanství do rodiny Flaviů, z které Augustové (císaři) pocházeli, zejména Vespasian, a jeho dva nástupcové. Starší bratr Vespasianův, *Titus Flavius Sabinus*, byl praefektem města Říma touž dobou, když ss. Petr a Pavel pro víru mučennickou smrti sešli. Nepochybně, že týž praefekt křesťanství seznal, a dost možná, že je i uznal, ano že se křesťanem stal. Tacitus jej na výsost velebí, chválu vzdávaje jemnému charakteru jeho, dí o něm, že cnost jeho a rozšafnost a poctivost nade všechnu pochybu byla, že v nenávisti měl veškero nespravedlivé prolévání krve, jakož i násilu veškero*). Na skloňku jeho života kladena mu za vinu nečinnost, že nemá účast na záležitostech veřejných, že si jich nevšímá, že je příliš mírný, že se vzdaluje prolévání krve. Věci ty jsou věru podle všeho totožny s obžalobami, které byly křesťanům v prvních stoletích zhusta předhazovány. Předstíráno jim, že jsou societě neužiteční**), tak že Africký spisovatel Tertullian ve svém svrchu vzpomenutém Apologetiku, dokazovati přinucen byl, že křesťané životem občanským, pokud se snáš s vírou křesťanskou, se neliší od pohanů, že jsou mezi nimi i rolníci, i kupci i vojáci, ale že nemají účast na obřadech nestoudných, a na divadlech nemravných, na obětích modlářských, a v tom právě se jeví užitečnost víry křesťanské. Tím spíše lze přiznati, že Titus Flavius Sabinus křesťanem byl, ač toho jistota není, ani cnosti, kterými on vynikal, se i křesťanům prvé doby přikládají netoliko od spisovatelů křesťanských, ale i od souvěkých pohanských, jakož toho zřejmý důkaz máme na Pliniově mladším, který ve svém dopisu k císaři Trajanovi o křesťanech v ten smysl se pronáš: že v jistý den před usvitem se scházejí, aby vespolečně Kristu jako Bohu zazpívali píseň, že se svatě zavazují ne k tomu, aby se dočinili nějakého zločinu, ale aby se krádeže a loupeže nedopouštěli, aby se cizoložství varovali, aby

*) Tacit hist. III. cap. 65, 75.

**) *Allo quoque injuriarum titulo postulamus, et infructuosi in negotiis divimur. Tertull. Apolog. cap. 48.*

slova daného nerušili, a svěřeného zboží sobě nezadržovali. Znám jest výměr velebeného císaře Trajana (smilníka a pæderasty vůbec pověstného), že se nemají křesťané vyhledávati ku pûhonûm a trestûm, ale když byli udáni, že mají trestûm propadati. Právem odsuzuje Tertullian nález tento jako sobě odporný^{*)}

I to nasvědčuje, že *Titus Flavius Sabinus* ku křesťanství se přiznával, jelikož mnoho jeho potomků křesťany jsou byly. Měl as čtyry dítky, mezi nimiž vynikal napotomní konsul a mučenník *Titus Flavius Clemens*, který se zasnoubil s vnučkou císaře Vespasiana, která, jakož i její matka, sestra Damitianova, *Flavia Domitilla* sloula^{**}). *Flavia Domitilla* zrodila dvě synû, z kterých jeden Vespasian, druhý Domitian se zval, a oba císařem za nástupníky trûnu vyhlášení byvše, proslulému *Quintilianovi*^{***}) na vychování dáni byli. Ono je sice nejisto, kdy rodičové těchto dítek víru přijali, ale to jisto jest, že *Clemens* mučennickou smrtí sešel, a že *Flavia Domitilla* do vyhnanství musela^{****}). *Dio Cassius* dává zprávu, že naproti oboum byla podána žaloba, jelikož prý se k atheismu přidali, a sobě hledí obřadû židovských, z čehož nade vší pochybu jde, že oba byli křesťané, neboť židûm nebyl zločin atheismu předstírán, dobře ale křesťanûm. Kromě *Clementa* bylo jich mnoho odpraveno, *Domitilla* ale pouze do vyhnanství poslána a sice na ostrov „*Pandataria*“ v zálivu Gaetském. *Eusebius* vypravuje ve své historii církevní o vnučce téhož *Tita Flavia Sabina*, již taktéž bylo jmeno *Flavia Domitilla*. „*Tak velmi se již těch časû (ve věku I.), o nichž se mluví, učení víry našl rozsvítilo, že i ti spisovatelé, kteří byli od učení*

*) *Invenimus inquisitionem quoque in nos prohibitam. Plinius enim Secundus cum provinciam regeret, damnatis quibusdam christianis, quibusdam gradu pulis, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de caetero ageret, consuluit tunc Trajanum imperatorem, allegans præter obstinationem non sacrificandi, nil aliud se de sacris eorum comperisse, quam coetus antelucanos ad canendum Christo et Deo, et ad confoederandam disciplinam, homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam et caetera scelera prohibentes. Tunc Trajanus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem non esse, oblatos vere puniri oportere. O sententiam necessitate confusam! negat inquirendos, ut innocentem, et mandat puniendos ut nocentes.*

***) *De Rossi* Bullett. 1865 p. 21,

****) *Quintilian. inst. IV., 1, §. 2.*

*****) *Dio Cass. hist. LXVII, 18.*

a náboženství našeho dokonce vzdálení, nestěhovali sobě, jak toho protivensství, tak těch mučennictví, která se v něm stala, do svých historií vložit. Kteréž také i časy jejich bedlivě zaznamenali, jako kterák' leta patnáctého císařství Domicianova, Flavia Domitilla, dcera sestry Flavia Clementa, jednoho tehdeš' římského konsula, s mnohými jinými pro svědectví Pána Jesu Krista na ostrov řčený Pontia, místo pokuty a trestání na hrdle vypověsena a vyhnána byla.)*

Jestliže víra křesťanská záhy až do rodiny císařské vnikla, jest na jisto křivo tvrditi: že lidé pouze neučení a neumělí a sprostí víru křesťanskou přijali. Právě opak toho dosvědčují jmena Crispus, Sosthenes, Apollo**), prokonsul Sergius Paulus, Dionysius Areopagita, Klement Římský***). K těm se řadí Hermas, sv. Polykarp, sv. Ignat, sv. Justin, sv. Athanagoras, a jiných počet veliký. Ona již ta stereotypná fráze: že ku křesťanství se přiznávali pouze lidé chatrní, jest sama o sobě již proto podezřelá, poněvadž jest událostí nepopratelnou: že víra křesťanská vítěznou se stala nad paganismem ve směru veškerém. Zvítězila zajisté nejenom v kruhu rodinném a občanském, ale i ve vědeckém, neboť pohaustvím poškrvněná věda, porušená a bludy znetikštěná musela ustoupiti vědě křesťanské. Víra křesťanská sice nevítězila pouhou silou vědy, jakož až dosud nepřemožitelnost její nepochází z vědy, ale z Boha, avšak důvodu toho lze užiti naproti těm, kteří v křesťanství neshledávají nic Božského a nadpřirozeného, alebrž pouhou událost' dějepisnou.

Zdá se nám tedy, a doufáme, že, vůči katakombám, a hlasům náhrobků a nápisů, v nichžto se jmena urozená zpomínají, že vůči Pliniovi, jenž dí, že ze všech stavů se ku pověrečné víře křesťanské přiznávají, vůči Tertullianovi, jenž praví, že jsou křesťané i v paláci a v senátě, nebude dojista nikoho, jenž by sv. Jarolímovi odpíral, který k utržkám takovým takto napsal: *Al se učí Celsus, Porphyrius, Julianus, sběsili ti naproti Kristu psové, al se učí ti, jenž následující jich se domnívají, že církev neměla (ve svém lůně) žádných filosofů, řečníků a doktorů (uč-ných), jak velicí a jaké povahy byli ti mužové, kteří ji založili,*

*) Eua. h. c. III., cap. 18.

**) Skutk. apošt. 6, 7. 18, 8. 17. 24.

***) Skutk. 18, 12. 17, 34.

sbudovali a okrášlili, necht ustanou spílati, jakoby víra naše byla vírou rolnické sprostoty, a usnaží raději svoji nesnalost.)*

Katakomby nadzminěné jsou ty nejstarší ze všech. *K těm se řadí ona sv. Pratextata „in via Appia“* na blízku katakomby Kallistovy. Byla objevena v roce 1848. Pochází z věku druhého. Zde jest dokonat sv. papež Sixtus mučennictvím, a odpočívá zde Januarius, jeden ze sedmi mučenníckých synů sv. Felicity († 162), jakož i sv. Felicissimus a Agapetus. *Konečně se klade k nejstarším katakombám ona sv. Alexandra na cestě, která slove „Via Nomentana“,* kdež papež Alexandr v r. 132 stat byl.

Svrchu bylo podotknuto, že se řídá katakomb kolem věčného města do šedesáti. Abychom jmena jejich a polohu seznali, podáváme je v tomto pořádku. Na jihu města, na cestě Appické (Via Appia) jsou: 1. *Katakomba sv. Luciny, sv. Zephyrina, sv. Kallista a Hippolyta.* 2. *Katakomba sv. Balbiny, a 3. sv. Sotera.* 4. *Katakomba sv. Praextata s kryptami sv. Januaria, Felicissima, Agapeta, Quirina, Tiburtia, Valeriana a Maxima.* 5. *Katakomba sv. Sebastiana* nedaleko místa, kde stál dříve chrám Romulův.

Na cestě, která slove Via Ardeatina, taktéž k jihu města, v pravo od cesty Appické: 6. *Katakomba sv. Domitilly* (sv. Petronilly, Nerea a Achilla). 7. *Katakomba sv. Marka a Marcelliana.* 8. *Katakomba sv. Nikomeda.*

Na cestě k městu „Ostia“ (Via Ostiensis), taktéž k jihu, blízko Tibery: 9. *Katakomba sv. Kommodilly* (ss. Felixa a Ad-aucta). Zde se nalezá jeden nápis s jmenem „Revicca“ = Rebeka, příklad to jmena židovského, což v katakombách zřídka se shledává. Menší katakomby na této straně jsou: 10. *Ona, která se nachází pod mosaikovou podlahou chrámu di san Pa-olo, a slove katakomba sv. Pavla* na statku sv. Luciny. 11. *K. sv. Timothea, který smrtí mučennickou sešel na kratko před Konstantinem.* 12. *K. sv. Zenona k sv. Anzastasiovi u vod rodiny Salviů* (ad aquas Salvias). 13. *Katakomba al ponticello di san*

*) Discant ergo Celsus, Porphyrius, rabidi adversus Christum canes, discant eorum sectatores (qui putant, ecclesias nullos philosophos et eloquentes, nullos habuisse doctores) quanti et quales viri eam fundaverint, extruxerint et adornaverint; et desinant fidem nostram rusticae tantum simplicitatis arguere, suamque potius imperitiam agnoscant.“ Hieronym. Prolog. in lib. de viris illustribus.

Paolo (k. u můstku sv. Pavla). 14. *Katakomba sv. Cyriaka*, k jihozápadu od města, těsně u Tibery, kdež odpočívala těla mučenníků: Cyriaka, Larga, Smaragda a jiných dvaceti. 15. Krypty sv. Thekly, na blízku od san Paolo.

Na cestě Portuské (Via Portuensis) k straně více západní od města: 16. *Katakomba sv. Pontiana*, který podle podání za času Alexandra Severa mučenníctvím skončil. Zde se nalezají nejstarší vyobrazení Páně a sice poprsí z pátého, nejvýše ze šestého věku. Na blízku této jest 17. *Katakomba sv. Felixa*. 18. *Katakomba sv. papeže Julia*, jejíž jméno prý od Julia papeže původ vzalo, jelikož ji obnoviti kázal. V nejstarších zprávách není o ní zmínky. 19. *Katakomba sv. Generosy*, kdež byli pohřbeni ss. Simplicius a Faustinus, mučenníci a jejich sestra Beatrix, čili vlastně: Viatrix.

Na cestě Aurelské (Via Aurelia) k západní straně města: 20. *Katakomba sv. Pankracie* u brány sv. Pankracie, pověstné pro boj, který zde podnikli Francouzové naproti Garibaldiho v r. 1849. 21. *Katakomba sv. Kalepodia*, kterého prý zde sv. Kallistus za Alexandra Severa pochoval. V starobylých zprávách sluje také katakomba sv. Kallista s přídatkem „in via Aurelia“, jelikož papež Kallistus zde pochován byl. Podle knihy pontifikální (liber pontificalis) byl zde pohřben i papež Julius I., odkudž se ta katakomba i pohřebištěm Juliovým zove.

22. *Katakomba sv. Luciny* k západní straně od katakomby sv. Kalepodia. Zde prý pochovala sv. Lucina mučenníky Procesa a Martiniana, kteří byli strážníky vězení sv. Petra; a však událost tuto vypravují akta podvržená, aniž by lze bylo na jisto určit, zdali vše podle pravdy se udává. Také není ještě topografie (čili poloha) této katakomby zjištěna.

23. *Katakomba sv. Felixa*, na blízku oné sv. Pankracie.

Na cestě Kornelské jest ona na místě prvním zpočtenutá (24.) *Katakomba papežů*, čili tak zvaná *Vatikánská*.

25. *Katakomba u pramenů Katabassových* (od Nymphas Catabassi), kdež odpočívají mučenníci: Marius, Audifax, Habakuk a Martha.

26. *Na cestě Flaminiové* (Via Flaminia) na blízku brány téhož jména čili „porta del populo“, tedy k severu města jest *katakomba sv. Valentina*. Římská matrona „Sabinilla“ pochovala

Katakomby na staré a nové cestě Salarské.

prý zde sv. Valentina, mučenníka, jemuž na počest papež Julius I. chrám vystavěl, odkudž katakomba tato i Juliova se zvala.

27. *Katakomba pode jmenem pohřebiště passata prima porta* (za branou, kterou jsme prošli), odkudž kardinál Chigi množství svatých těl, které byly poznatelný podle palmy přiložené, a podle láhvičky s krví, do Říma převéztí dal.

Na staré cestě Salarské (Via Salaria vetus).

28. *Katakomba na vinici Gallové* (Vigna Galli), možná že právě pod villou knížete Borghese.

29. *Katakomba u pahrbku, který slove „Cucumeris“* okůrky, v starých památkách známa pode jmenem „u sedmi holubů“ (ad septem columbas) a nebo „u hlavy sv. Jana, při pahrbku s příjmím okůrky“ (ad caput s. Joannis, ad Clivum Cucumeris). Za časů Dioklecianových bylo prý zde množství křesťanských vojáků zavražděno a pod pahrbkem tímto pochováno. I konsul a mučenník „Liberalis“ zde odpočívá.*) Zde objevil Marchi kapli, která formou svou jedním z těch nejprvnějších vzorů napotomných basilik jest.

30. *Katakomba sv. Basilly* (Hermetova, Basillinna, Protova a Hyacinthova). Vchod do ní jest na vinici, náležející po právu jesuitům, která slove „Pariola“. Marchi zde objevil hroby ss. Prota a Hyacintha dne 21. března 1845; neví se ale dosud, kdeby se hroby sv. Hermeta a sv. Basilly v této katakombě nalezaly.

Na cestě, která sluje Salarská nová (Via Salaria nova), více k severozápadu od města se nalezají:

31. *Katakomba sv. Pamphila*, v pravo řečené cesty, která dosud archaeologicky není prozkoumána.

32. *Katakomba sv. Maxima* (a Felicity). Zde jest podle starobylých zpráv pochována sv. Felicitas, hrdinská matka mučenníckých sedmi synů, a její nejmladší syn Silenus. Vinice, na které je vchod do této katakomby, byla v předešlém věku majetkem opatství S. Antoine vedle Vienne ve Francii, proto se nazývala i katakombou sv. Antonína. Ostatky sv. Silena ukradli as v r. 250 Novatiáni, jakož ze starého chronografu z r. 354 se dovídáme, okolo r. 416 za Innocencia I. byly ale opět vráceny. Zde se také za nějaký čas skrýval papež Bonifacius I. po svém zvolení na stolec papežský.

33. *Katakomba sv. Hilarie, nebo sedmi panen* (septem vir-

*) Rossi Roma sottterr. I., 820.

ginum in horto sanctae Hilariae), není dosud objevena, polohou svou ale jest na blízku katakomby sv. Felicity a sv. Priscilly (Excerpta de vita Hadriani, Würzburg-Salzbürger Epitome, Notitia Malmesburiensis).

34—35. Katakomba čili spíše krypta ss. Chrysantha a Daria, kde odpočívali synové ss. Felicity, Martialis, Vitalis a Alexandr. Chrysanthus a sv. panna Daria podstoupili prý mučnickví za Numeriana. Jiní rozdělují, a snad právem katakombu sv. Chrysantha a Darie od katakomby řečených tří synů sv. Felicity. Katakomby ty přiléhají ku katakombám sv. Felicity a sv. Flavie, a nejsou do podrobná prozkoumány.

36. Katakomba *Thrasionova* a sv. *Saturmina* na levo od nadzmiíněné, nedaleko od katakomby sv. Priscilly. Katakomba přiléhá k prostranným dolům na písku a podle zpráv Lupi-ho*) objeveno zde za 10 měsíců do 2000 hrobů mučnických (s láhvičkami krví naplněnými).

37. Katakomba sv. *Novelly* se zpomíná v legendě Liberie papeže, a leží podle té zprávy na cestě Salarské na blízku katakomby, která slove Ostriana.

38. Katakomba sv. *Priscilly* s hrobkami papežů Marcellina a Marcella u vnitř země, a nad zemí s hrobkami ss. Silvestra, Siricia a Coelestina I. O této katakombě byla již svrchu řeč.

Na cestě, která sluje „Via Nomentana“, k severovýchodu.

39. Katakomba u vod, pramenů sv. Petra, známá pode jménem „coemeterium Ostrianum anebo Ostriani“.

40. Katakomba sv. *Anežky*, kdež byla hrobka sv. Anežky a její soukojenky sv. Eminentiany. K této katakombě přiléhá pohřebiště Ostrianské, čili větší katakomba sv. Anežky.

41—42. Katakomba sv. *Nikomeda*, ihned za branou Piovou, ve ville „Putrizi“. Sv. Feliciola, soukojenka sv. Petronilly má prý zde hrobku, a podle toho by katakomba tato až do časů apoštolských sahala. I toto pohřebiště přiléhá k dolům na písku. *Na blízku jest jiná menší katakomba.*

43. Katakomba sv. *papeže Alexandra*, sedm milníků od města. Podle knihy papežův (liber pontificalis) byl papež Alexandr v r. 132. sedm milníků od města na cestě Nomentánské stát, a tamtéž pochovan. Před 20 lety se zde kopalo a skutečně nale-

*) Lupi Severac Epitaph. p. 4.

zena jest hrobka Alexandrova a nová katakomba. Podle toho náleží toto pohřebiště do věku II.

Na cestě, která slove „Via Tiburtia“, a vede k Tivoli, za branou Tiburtskou, čili za branou san Lorenzo.

44. *Katakomba sv. Hippolyta*, nedaleko brány. Podle starých zpráv byl zde sv. mučenník tento pohřben, a Bosio objevil i hrobku i sochu tohoto mučenníka v r. 1551. Dojemný a krásný popis katakomby této a hrobky Hippolytovy podává Prudentius. (Prudent. Peristeph. XI. 153—218.)

45. *Katakomba sv. Cyriaky* čili sv. Vavřince. Zde byl pochován sv. Vavřinec, a mnoho jiných mučenníků. Jmeno „Cyriaky“ nese katakomba proto, jelikož pohřebiště bylo na statku řečené matrony.

Na cestě do Praeneste: „Via Praenestina.“

46. *Katakomba* malých rozměrů, dva milníky od brány Esquilinské, na jihozápadní straně města, pode jménem „*Catacomba passata l' Acqua Bollicante*“, kdež prý kněz Exuperantius mnoho mučenníků pohřbil. Polohu katakomby této podal Boldetti.

Na cestě, která sluje „Via Labicana“, ještě více k jihu města:

47. *Katakomba sv. Kastulla*, komorníka Dioklecianova. Sv. Kastullus byl, jako akta jeho svědčí, zavražděn v dolech na písek. Dříve bylo mnoho do této katakomby putováno, když ale ostatky přeneseny byly do města, zapomenuto na ni, až v roku 1874 při stavbě železnice opět objevena byla.

48. *Katakomba sv. Petra a Marcellina*, sv. Gorgonia, Tiburtia a sv. Heleny; také známa pode jménem „katakomba u dvou moruší“ (ad duas Lauros), kdež podle starých zpráv mučenníci naznačení odpočívají, jakož matka Konstantinova sv. Helena. Hlava ale sv. Heleny jest uchována v kathedrále Trevírské.

49. *Katakomba čtyř korunovaných* (Catacomba dei quattro coronati) kdež odpočívají tito za dob Dioklecianových umučení světci. V roku 841. dal papež Leo IV. ostatky jejich do města přenést.

50. *Katakomba sv. Zotika* (Zotici), který prý za časů Hadrianových umučen, a od sv. Symphorosa, manželky své pochován byl. Zde odpočívají také ss. mučenníci Amantius, Irenaeus a Hyacinthus.

Na cestě, která se zove Latinská (*Via Latina*), na které v posledních desetiletích mnohé zkoumány byly katakomby, leží:

51. *Katakomba sv. Aproniana* (sv. Eugenie). Podle starých zpráv byla i sv. Eugenia zde pohřbena. Ostatky jejich byly za dob papeže Štěpána VI. (V.) do města přeneseny.

52. *Katakomba sv. Gordiana a Epimacha*. Gordianus prý byl za časů Julianových umučen a zde pohřben, kamž již dříve ostatky sv. Epimacha, mučenníka Alexandrinského byly přeneseny.*)

53. *Katakomba ss. Simplicia a Serviliana*, kteřížto oba mučenníci podle starých zpráv na svém vlastním statku před branou Latinskou pochováni byli. Podle Anastasia odpočívala zde i sv. Sophie.

54. *Katakomba sv. Quarta a Quinta*. Podle Bosia (lib. III., c. 27.) a Ariughi (Ariughi I. IV., c. 4.) jest prý s předelou katakombou totožna, aspoň jsou obě katakomby těsně vedle sebe.

55. *Katakomba Tertullinova*. Podle zpráv, které ale nejsou spolehlivy, pochoval prý zde Tertullinus, jsa ještě pohan, dvanácte kleriků papeže Štěpána I., a když sešel jako mučenník za časů Valeriana a Galliena císařů, pohřben jest zde.

K těmto katakombám řadí ještě tři, které u vnitr města se nacházejí a po přisnu nejsou té povahy, jako katakomby svrchu zmíněné.

56. *Pohřebiště sv. Priscilly* mezi Quirinalem a Viminalem (jeden z pahrbků, na kterých se vypíná Řím), na místě, kde nyní chrám sv. Pudenciany stojí. Sv. Priscilla, matka sv. Pudens-a, prý zde více mučenníků pohřbila, a sice v jedné studni.

57. Taktéž učinila sv. Praxeda, která těla mnohých mučenníků do studnice ukryla, na místě, kdež jest nyní chrám di s. Prassede.

58. Flavianus, praefekt města Říma a otec pannen Bibiany, a Demetrie, prý na pahorku Esquilinském množství mučenníků, kteří utrpěli za dob Julianových pochoval, a sice na místě, které známo jest pode jménem „*Ad ursum pileatum*,“ (u chlupatého medvěda) uedaleko chrámu sv. Bibiany.

Katakomby ty nejsou soustavou v jedno spojenou; neboť

*) Bosio lib. III., cap. 26.

toho docílití bránila povaha geologické půdy. Mezi jednotlivými katakombami se nacházejí nezlídka oudolů, jako ono „Tibery,“ řeky „Anio“ a „Almo,“ a do hloubky takové se hrobníci nesešli odvážiti, anť by byly katakomby přesnadno se vodou zaplavily. Zhusta byl jim také v cestě „traventin“ čili tvrdý kamenný tůf, tak že i při dobré vůli by nebylo lze bylo přes ty překážky ve spoju uvéstí všechny katakomby.

Všecky nadzmiňené katakomby byly objeveny na základě zpráv, které nám podávají tradice starobylé, a památky dochované. Sem náleží: a) *Martyrologium Hieronymianum*, které ve své nynější formě sotva starší jest věku VII. anebo VIII., ale obsahuje zprávy z martyrologií až do časů pronásledování sáhajících. Kniha papežů praví, že papež Klement již ve věku I. město na sedm okresů rozdělil, a v každém z nich po notáru ustanovil, aby bedlivě zaznamenávali „akta mučennická.“*) A byť i věc tato na jisto se nedala osvědčiti, tolik aspoň jisto jest: že papež Fabian okresy města mezi diakony rozdělil, a sedm podjahnů ustanovil, aby sedmi notáři k ruce byli při sepisování akt mučennických. Mnoho z těchto seznamů, ba ponejvíce všechny, byly, jakož svrchu již bylo řečeno, za pronásledování Dioklecia nova zničeny. Jenom některé rozbitiny, a zbytky zachovány, a ty právě byly podkladem martyrologia Hieronymova. — Z kterého ale věku jest ta nejprvější recenze? Opisy ty nejlepší nevzpomínají nižádného mučenníka, který žil po Julianovi; nevzpomínají na příklad mučenníků za časů Vandalů sešlých, a to již aspoň odůvodněnou „doménkou“ jest, že martyrologium nebylo v první formě sepsáno po Julianovi císaři, a dojistá ne po pronásledování se strany Vandalů. A však toť důkaz méně vydatný jest, jsou ale jiné na snadě, z kterých jde, že některý fragment do třetího, jiný do čtvrtého, a opět jiný do věku pátého náleží. Tak se slaví na příklad podle martyrologia Jarolíma památka papeže Anthera dne 24. listopadu, kdežto všechny martyrologie jiné jej na 2. leden kladou. Rozdíl mezi oběma daty obnáší tudíž jeden měsíc a 12. dnů, čili zrovna čas, ve kterém celkem Antheros panoval. Památka udaná v martyrologiu neplatila tudíž smrti papežové alebrž dni nastoupení jeho. Den nastolení se ale neslavil na počest mrtvého, ale pouze živého papeže; ná-

*) Anastas. lib. pontif. cap. 4.

sledovně byla zpráva o Antherovi v martyrologiu obsažená ještě za živohyť Antherova zaznamenána. I to sluší podotknouti, že kniha papežův (liber pontificalis) i o tom činí zmínku, že Antheros akta mučennická bedlivě sbíral a v chrámě uschoval, a pro tuto snahu byl praefekt města, Pupienus Maximus, naň upozorněn, a to právě mu ke koruně mučennické dopomohlo. O zjištění „prvé recense v této nynější formě“ má de Rossi neskonanou zásluhu.

β) *Almanach křesťanský* zaujímá druhé místo. Nejprvé byl vydán v r. 336, nedošel ale na nás v té prvotné formě alebrž v pozdější rozmnožené recensi prací Furia Dionysia, Philokala z r. 354. Tam nalezáme 1) Seznam dnů pohřebních anebo úmrtních papežů od Lucia až k Juliovi I. (255—352). 2) Kalendář; a v něm zaznamenané úhlavní svátky, i vánoční, výroční dni mučenníků, slavnost stolce Petrova a jiné svátky. 3) Katalog papežů od Petra až k Liberiovi, který se zove Liberioův. Seznam tento udává dni úmrtní papežův počínaje Antherem.

Předluležitý jest prvý díl almanachu, který udává dni pohřební papežův, a sice na tento způsob:

Depositio Episcoporum (pohřby biskupů).

VI. Kal. Januarias Dionysii in Callisti (a. 269)

III. Kal. Januarias Felicis in Callisti (a. 274)

Pridie Kal. Januarias Silvestri in Priscillae (a. 335)

III. Idus Januarias Miltiadis in Callisti (a. 314)

XVI. Kal. Febr. Marcellini in Priscillae (a. 304)

III. Non. Mar. Lucii in Callisti (a. 255)

X. Kal. Mai Carii in Callisti (a. 296)

III. Non. Augustas Stephani in Callisti (a. 255)

VI. Kal. Octob. Eusebii in Callisti (a. 310 v. 311)

VI. Idus Decemb. Eutychiani in Callisti (a. 283)

Non. Octob. Marci in Balbinæ (a. 336)

Prid. Idus Apr. Julii in via Aurelia miliario III. in Callisti (a. 352*).

*) Pohřby biskupů

27. prosince	svátek	Dionysiův	na	břbitově	Kallistově	(r. 269)
30. prosince	"	Felixův	"	"	"	(r. 274)
31. prosince	"	Silvestrův	"	"	Priscilly	(r. 335)
10. ledna	"	Miltiadův	"	"	Kallistově	(r. 314)
14. února	"	Marcellinův	"	"	Priscilly	(r. 304)

Seznam tento následuje bezprostředně po seznamu prefektů města, kteří současně v Římě ouřadovali, a okolnost ta přiměla de Rossiho k domněnce, že oba seznamy jsou vzaty z prefektury městské, ač se nezdá, že by od polovice třetího věku byla vláda císařská jména papežů byla v archivech svých zaznamenané měla, de Rossi udává však vážné důvody, že tomu tak bylo.

γ) Jedna z těch nejdůležitějších památek křesťanského dějepisu jest „*liber pontificalis*“ (kniha papežů) Anastasia bibliothekáře. Anastasius žil ve věku IX., od kterého na nejvýš ještě životopis papeže Mikuláše pochází. Rossi rozeznává mnoho recensí; ta nejstarší dosahuje roku 530. Prameny, z kterých *liber pontificalis* povstal, jsou místy daleko starší, nežli na kterých spoléhá svrchu zmíněný almanach. Zde onde nesouhlasí *liber pontificalis* s almanachem a s martyrologiem Jarolímovým.

Sem sluší přičísti i pozdnější *martyrologie*, jako *Bedoro*, *Adonovo*, *kalendáře*, a *knihy liturgické*. Především vyniká „*Sacramentarium Lva I.*, a *Acta mučenníků* (*Acta martyrum sincera*), jak je vydal Ruinart (Paris 1689, Amsterdam 1713 a častěji). Velikou důležitost mají do sebe *topografie města Říma*, ač ty dvě nejstarší: „*Notitia urbis Romae*“ a „*Curiosum urbis Romae*“, o katakombách zmínky nečiní. Prvou zprávu o nich dává *almanach Polemia Silvia* z r. 449. Druhý seznam pohřebišť Římských jest z věku X. Třetí seznam podává kniha: „*Mirabilia urbis Romae*“, a však velmi neobratně, tak že Bosioův úsudek o ní ten jest: že odstavec o katakombách se nedá ani použiti.

Zvláštní třídu dokumentů ku seznání katakomb tvoří *staré itinerarie* (čili cestopisy) k vůli poutníkům do Říma sestavené. *Prvé itinerarium* povstalo za doby papeže Urbana II. (1095). Původní text není dosud znám, anť pouze recense pochodící od Viléma z Malmesbury, spisovatele věku XII. nás došla. Antor však nepracoval z autopsie, alebrž podle originalu mnohem star-

5. března	svátek Lucíův	na hřbitově Kallistově	(r. 255)
23. května	" Kájův	" " "	(r. 296)
30. srpna	" Štěpánův	" " "	(r. 255)
27. září	" Eusebiův	" " "	(r. 310 neb 311)
8. prosince	" Eutychianův	" " "	(r. 289)
7. října	" Markus	" " Balbiny	(r. 336)
12. dubna	" Juliův na cestě Aurelské za třetím milníkem na hřbitově Kallistově		(r. 352).

šho, anť klade ostatky mučenníků do katakomb, z kterých již dávno do Říma přeneseny byly. Druhé *itinerarium* vydal po prvé Mabillon v r. 1685, a sice ve čtvrtém svazku svého díla: *Vetera Anacleta*, z rukopisu *Einsiedelského*; lépe ale vydal rukopis tento Haenel*). Rossi klade jej do druhé polovice věku VIII. Ještě důležitější jsou topografie, pochodící z rukopisu *Solnohradského*, a které spolu se spisy *Alkuinovými* na útraty kláštera sv. Emerama v r. 1777 vydány byly. Jedno z nich má titul: „*Notitia Ecclesiarum urbis Romae*“, „Zpráva o chrámech v městě Římě“, ač nemluví leč o pohřebištích a chrámech kolem Říma; druhé: „*De locis sanctis, quae sunt foris civitatem Romae*“ (o místech svatých, které jsou venku za Římem), jest opis zhoršený z cestopisu *Würzburgského*, který Eckart v r. 1729 vydal. Prvé *itinerarium* pochází asi z časů papeže Honoria (625—38), druhé jest málo mladší. To prvéjší jest předůležité, anť popisuje co nejdůkladněji, a sice po pořádku katokomby.

Konečně se sem řadí seznam ostatků, které opat Jan za časů Řehoře Vel. sebral, a královně Lombardů Theodolindě donesl. Seznam ten se nalezá do dnes v kathedrále v Monze. A však nesmíme sobě představiti sbírku ostatků, jak se nyní darem dává. Tehdáž toho nebylo na západě. Sv. Řehoř píše v dopisu ku císařovně Konstancii, o kterém jsme se již zmínili, že na západě se má za to, že jest svatokrádežno, dotknouti se ostatků svatých. Co prý dovoleno, jest to, že volno, lněnou látkou se dotýkati hrobek jejich. Za ostatky platil i olej, který hořel v lampách u hrobu mučenníků. Takového druhu byly ostatky, které přinesl opat Jan. Ve svém seznamu zpomíná opat těch kaplí a hrobů, které navštívit mu bylo, aby oleje sv. obdržel, a on vypočítává je po řadě, jak je navštívil.**)

*) Archiv f. Philologie V., 119—188).

**) V okolí Říma ohledáváme vícero katakomb, do nichž se Římané pro jejich vzdálenost zřídka kladli, alebrž obyvatelé z měst a dědin kolem Říma jeoucích. Katakomy ty mají jméno: „Katakomy suburbiární.“ Jsou pak: 1) Katakomba sv. Hilaria, 28 milníků od města. 2) Katakomba sv. Prima a Feliciani, 14 milníků od Říma. 3) Katakomba sv. Restituta, 16 mil. od města. 4) Katakomba vrchu „Libretto“, 22 milníků vzdálena. 5) Katakomba sv. Viktorie, 80 milníků za městem. 6) Katakomba sv. Theodory, 28 mil. za městem. 7) Katakomba sv. Sabinilly, která již v r. 1640 objevena byla. 8) Katakomba u Sutri, 28 mil. od Říma. 9) Katakomba u Bracciano, 28

IV.

Dějepisné zprávy o katakombách.

V předešlém bylo řečeno, že pohřebiště prvé křesťanů jsou i začátkem katakomb, dějepisné zprávy tedy o nejstarších pohřebištích křesťanů zavírají do sebe i děje nejprvnější katakomb.

Pohřebiště čili katakomby měly za nejstarších dnů pro vyznání sv. víry důležitost velikou; neboť tam se směli křesťané bez překážky shromáždovati. A tato svoboda shromáždování se v katakombách odtud se ujala, že platilo v Římě místo pro pohřby určené od dob nepamětných vezdy za svaté, a bylo to nejenom zvykem ale i zákonem. Byloť zajisté místo pohřební, abychom tak řekli, privilegováno, bylo místo nábožensky posvěceno, a to právě bylo po zákonu důstatečno, aby nepodlehlo obyčejným předpisům o přenosu majetku, aby neměla místa nižádná preskripce, ale aby jako majetek nezadatelný, jako svěcenství (*fideikomis*) rodině se zachovalo*). Odtud čteme také zhusta na monumentech pohřebních pohanů Římských: *H. M. H. Ex. T. N. S.* (*Hoc Monumentum hæredes ex testamento ne sequantur*) t. j. že se nesmí místo pohřební na jiného ani z poslední vůle přenášeti, ale že trvá býti stálým majetkem rodinným. Zákon tento směřoval vůbec k pohřebištím, a chránil tudíž i pohřebiště křesťanů, tak že i ona požívala záštity zákona, jsouce i s hřbitovy pohan-skými pod vrchním dozorem pontifiků pohanických, i tehdež, když osoba křesťanů pro víru zákonům dávno byla propadla.

Po zákonu Římském bylo dovoleno, pochovati i těch, kteří jako zločinci byli odpraveni, ano tělo zločinců muselo vydáno býti těm, kdož sobě ho žádali ku pohřbení.**)

I edikt Diokle-cianův a Maximianův ztvrdil výsadu tuto, ač pravda jest, že nenávisť a nesnášlivost pohanův častých výminek vynutila, aby těla mučennická, a jejich ostatky nedostaly se do rukou křesťanů, jakož se dělo na příklad u sv. Polykarpa***) a mu-

milníků za Římem. 10) Pohřebiště u města „Ostia“ nebylo as hypogaeum (podzemské), ale na povrchu zemském. 11) Hrobky u „Porto“ jsou také na povrchu. 12) Pohřebiště u „Bovile“, v Ariccia, a v Anzio, v Albano a v Moriupo.

*) Cic. de legg. II., 24.

**) *Corpora animadversorum quibuscumlibet potentibus ad sepulturam danda sunt.* Digest. XLVIII. 24, 2.

***) Martyrol. Polyc. c. 17.

čenníků Lyonských. A však až do začátku věku třetího nebylo zákona, který by byl vadil pohřbítí mučenníka, aspoň ne všeobecného. Co se z této strany oproti křesťanům dělo, stávalo se fanatismem rozlícené lůzy, a nebo svévoli těch, kteří vládli až již v Římě anebo v provinciích. A právě za tou příčinou, že zákon pohřebiště vůbec, a pohřby zvlášť zákonitě ochrany požívaly, povstaly katakomby nejstarší, stávající se právě proto i úkrytem bezpečným, když ne vezdy, aspoň jistými dobami naproti násilnictví pohanskému. Původ jejich prvý byl prajednoduchý. Některý zbožný Říman neb i matrona Římská ulitovala se nad zohaveným tělem mučenníkovým, i pochováno ono na statku, neboli majetku šlechtěné dobrodějky, a tak povstala katakomba nesoucí jméno mučenníkovu.

Privileje, kterými zákon ctil místo pohřební, směřoval netoliko na povrch role pro pohřby určeného, ale i k podzemí čili k tak zvanému hypogæum. V Římském světě čelily zákony tyto ku hrobkám privátním, neboť pohané neznali universálné, k celé societě se beroucí lásky, anť ta z křesťanství vyproudila jest. Odtud také církev, která slyňula svou nevyrovnanou péčí o chudé za živa, vstúpila zajisté svým vyznavačům, aby, vědouce, že v Kristu Pánu jsme všichni synové a dcery Boží a povoláni k účasti na přirozenosti Boží, dopřáli svým chudým bratřím místo vedle sebe po smrti. Vzácní ale a vznešení nečinili tu rozdílu mezi urozeným a otrokem, ale láskou křesťanskou v starém věku vůbec známou vyrovnali nesrovnalosti vyplynulé ze sociálních poměrů pohanských.

K tomuto tlu snáze lze přistoupiti, anť tím časem, když víra křesťanská na brány Římské bušila, bylo do osmdesáte korporac, anebo chceme-li bratrstev, která se zvala „kollegia,“ jako vojáků, matrosů, rybařů, pekařů a t. d., kterou se k tomu účelu shlukla, aby údům svým zemřelým čestný pohřeb vystrojila. Z toho zajisté jde, že křesťané netoliko vedle své lásky křesťanské, pokud byli zamožní, svým chudším bratřím a sestrám dopřávali na svém majetku rodinném pohřebního místa, ale i že tak po stávajícím povšechném zákonu učiniti směli, shluknuvše se také v bratrstvo zákonitě podle vzoru kollegií pohanských.

Trajan zakázal hæterie, čili kongregace, neboli bratrstva křesťanů zvláštním ediktem, a však přese všechen zákaz dovolil, aby se směly kollegie vůbec jednou za měsíc ku prospěchu almu-

Kollegia ku podpore chudých.

žen a sbírek pro chudé scházeti, který privilej Septimius Severus na celou Italii a na provincie rozšířil*). K tomuto privilegi nese se'sas Tertullian ve svém obranném spisu, když dovozuje, kterak křivo jest, žeby křesťané byli společnosti lidské neuziteční anť o nich jde jeden hlas: „O jak se ti křesťané milují!“ aniž by vylučovali z povinného milování pohany, anť podle přirozenosti, a tudíž po právu přirozeném všichni lidé vespolečně bratři jsou. Obměšicně prý se scházejí, a každý vedle své vůle dává dárek ve prospěch sirotků, starců, vězňů, chudých, a jejich pohřbů a t. d.**)

Křesťané měli tudíž v zákonu Trajanovu tu výhodu, že se směli scházeti aspoň obměšic ku prospěchu chudých, jsouce v držení společných pohřebišť z lásky těch, kterým rodinná místa pohřební náležela, a tím se stali mocným příkladem v societé tehdejší, aby i pohané laskavěji se chovali k chudým svým i za živa i za mrtva. K tomu mohla působiti církev tím vydatněji, anť sice nevěra materialistických Epikureovců, kteří více necenili člověka po smrti, leč jako mrchu zdechlou, sice mnohé uchvátila, ale víra v nesmrtnost v praxi veskrze vrch držela. Boháči sobě zakládali nádherné hrobky, chudásové se aspoň spojovali v kollegia, aby slušně pohřbeni byli. Odtud vzali původ tak zvané

*) Marcian Digest. XLVIII, 2, 1. Permittitur tenuioribus stipem menstruum conferre, dum tamen semel in mense coeant, ne sub pretextu huiusmodi illicitum collegium coeat. Quod non tantum in urbe, sed et in Italia et in provinciis locum habere divus quoque Severus rescipit.

**) Colinus in coetum et congregationem, ut ad Deum quasi manu facta, precationibus ambiamus. . . . Oramus pro imperatoribus, pro ministeriis eorum, ac potestatibus aeculi, pro rerum quiete . . . Praesident probati quique seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti, neque enim pretio ulla res Dei constat . . . modicam unusquisque stipem menstrua die, vel quum velit, et si modo velit et si modo possit, apponit: nam nemo compellitur, sed sponte confert. Haec quasi deposita pietatis sunt, nam inde non epulis non potaculis, nec ingratis voratrinis dispensatur, sed egenis alendis humanisque, et pueris et puellis re ac parentibus destitutis, jamque domesticis senibus Sed ejusmodi vel maxime dilectionis operatio notam nobis inurit penes quosdam. Vide, inquit ut invicem se diligant, ipsi enim invicem se oderunt, et ut pro alterutro mori sint parati, ipsi enim ad occidendum alterutrum paratiores . . . Fratres autem etiam vestri sumus, jure naturae matris unius . . . Apolog. cap. 39.

kolumbarie, (podle našeho jazyka holubníky), kdež mohl sobě člověk voliti místo pro zbylý popel odumřelého těla svého.

Katakomby byly tedy podle všeho útlukem bezpečným, aspoň za prvních časů křesťanských. Proto se zde křesťané zhusta scházivali, a za tou zase příčinou zuřila chátra proti pohřebištům křesťanským. Prvý příklad zuření toho zaznamenal Tertullian, neboť ten dává zprávu: že v Karthagu naproti hrobům křesťanským se chátra rozzuřila, volajíc: *Areae non sint**). Zuření to mělo za následek i kruté edikty císařů naproti katakombám. První edikt vydal císař Valerian v r. 257, a však výnos ten nečelil tak proti hrobům, jako proti schůzkám v katakombách obvyklým. Později však směřoval každý dekret císařův naproti víře i naproti křesťanům i naproti katakombám.

Bouře, o kterých činí Tertullian zmínku, dávají na jevo, že křesťané v Karthagu měli pohřebiště vespolečné, a z této okolnosti snadno učiniti nález, že as Řím také vespolečné křesťanské pohřebiště měl, snad že i více vespolečných pohřebišť.

Vespolečné pohřebiště papežův byla „memoria Petri,“ čili ono místo na pahorku Vatikánskému, kdež byl sv. Petr pochován. O tom svědčí kněz Kajus**), který dříve v dopisu svém ku Proklovi, přednímu obhájci učení Montanova, jehožto následovníci i Katafrygové slouli: „Já pak ss. apoštolů vítězná znamení patrně ukázati mohu. Nebo chcesli jíti na horu Vatikánskou, neb na cestu, kteráž Ostienská slove, najdeš vítězná znamení těch, kteříž církve tuto založili.“

Druhé vespolečné pohřebiště papežův byla katakomba Kallistova. V hrobce sv. Petra na Vatikáně byl sv. Viktor poslední pohřben (r. 202). Od té doby se kládli papežové (*ad Catacumbas Callisti*) do pohřebiště Kallistova. Papež Zephyrin ustanovil za správce hrobky papežské sv. Kallista. Papež Zephyrin ustanovil svého diakona za správce hrobky této, aby tak vyhověl požadavkům tehdejšího sem tihnoucího zákona Římského. Římský zákon dopouštěl, jakož bylo již podotknuto, aby mohly obměnitelně činěny býti schůzky ku prospěchu chudinstva. Avšak zákon ten držel výminku, aby kollegium, kongregace, aneb chcem-li bratrstvo, sobě zvolilo syndika, prokuratora čili správce, kterýby záležitosti bratrstva obstarával, je zastupoval, a vespoleč-

*) *Ad Scapulam cap. 8.*

**) Podle Eusebia hist. II., 26.

Správce katakomby.

nou pokladnu spravoval. Takovým prokuratorem byl za času sv. Xysta i sv. jahan Vavřinec, jsa správcem pokladny bratrstva po zákonu upraveného. Ze sbírek tak činěných žili jsou netoliko chudí, ale i klerikové. První diakon církve Římské, sloul později archidiakon (arcijahan), a autorita jeho byla nemalá, tak sice, že zhusta archidiakonové ti na stolec Petrův dosedli. I sv. Kallistus byl prokurator, syndikus, neboli správce vespolné pokladny pro chudé, a tím i správce katakomby, kdež se bratrstvo, vlastně křesťané, scházivali. A poněvadž sv. Kallistus vrchní dozor na katakombou touto měl, přeneseno jméno jeho na katakombu samu, která odtud Kallistovou sloula. V katakombě té bylo od Zephyrina až ku Silvestrovi I. dojista 13 z 18. papežů pohřbeno.

De Rossi míní, že pohřebiště Kallistovo bylo papeži od nějaké bohaté rodiny darováno, a důvěrníka ta má v tom důstojnou oporu, že sv. Fabian v r. 238. s pohřebištěm tímto, jako s majetkem církevním (papežským) naložil, rozděliv je mezi diakony, a přikázav, aby na něm vícero budov bylo postaveno. Tyto budovy byly as modlitebny zřízené nad katakombou, což se tím spíše státi mohlo, anť od Karakally až k Deciovi církev Boží částečného míru požívala. Sv. Fabian papež sešel mučnickým v r. 250. za Decia; ale ať kruté řáděno dobou tou naproti vyznavačům víry křesťanské, tož se neděje nižádná zmínka, žeby Decius byl i naproti katakombám se byl obořil. Za Valeriana však v r. 257 bylo jináče, neboť jím byly zakázány veškeré schůze a shromáždění v katakombách. Za něho byl Sixtus II. papež v katakombě sv. Praetextata stát, (jakož i jahnové jeho, mezi nimiž i sv. Vavřinec mučennickou korunu obdržel), jelikož nešetřili prý zákona daného. V roce 260. odvolal Gallienus výnos naproti katakombám.

Od těchto dob se ještě více přesvědčili křesťané, že nebude tak snadno se bezpečiti a spoléhati na posvátnost hrobů i zákonem i zvykem Římským vůbec uznanou; a proto se snažili, vchodů do katakomb co možná nejvíce utajiti. Stopy o tom shledávají se na schodech, které z arenarí čili z dolů pískových do katakomb vedou. A právem tak učinili křesťané; neboť zhusta se pohané vedrali do hrobů, po křesťanech pátrajíce, je jímajíce ano i vraždíce.*) Zvláště se tak dělo v druhé polovici věku tře-

* „Denné jsme oblezení, denné vyrazování, a vraždějí nás v našich

tiho. Tak bylo v roku 284 množství křesťanů, kteří k vůli tomu, aby mučenníkům Xrysanthovi a Dariovi počest vzdali, do katakomby (via Salaria) sestoupili, tamtéž za živa pochováno, neboť k rozkazu císařově byl vchod ku katakombě ihned zazděn, a velikou spoustou kamení a země zaházen. Křesťané neměli tudíž ani v hrobích pokoje před násilnictvím pohanův. A zase opět kladeno jim za vinu, že v katakombách se skrývají, do kterých byli vehnani, a spíláno jim, že jsou národem stítlícím se světla, a hledajícím skryše.*)

Pronásledování zvláště tuhé a kruté bylo za císaře Diokleciana v r. 303. Modlitebny byly spustošeny, vinice a role, pod kterými se katakomby nacházely, od státu zabaveny. Za tou příčinou propadl i majetek papežův, vinice, pod kterou jest katakomba Kallistova, a tudíž nebyli papežové Marcellinus a Marcellus v katakombě té, v kryptě papežů, pochováni. Marcellin odpočíval v kryptě, kterou sobě byl zřídil v katakombě ss. Priscilly, a Marcellus upravil nové pohřebiště pro sebe na cestě Salarické, když byl sobě vyžádal potřebného svolení na matroně Priscille. Plán k této katakombě hledí k budoucnosti, neboť jest soustavně zařízen. Koncem r. 306 přestalo pronásledování církve, ale zabrané statky církevní byly teprv v r. 311 vráceny.

Farní kostely slouly „tituli“, a byly dlouho před Marcellem ustaveny. Již Euaristus, šestý nástupce Petrův, rozdělil Řím k vůli správě duchovní mezi kněze a sedm jahnů. Sv. Fabian přidělil 14 okresů městských 14 diakonům. Později bylo okresů 25, které sv. Marcellus opět obnovil. Každý farní okres, čili každý titul měl pro sebe jednu neb i více katakomb, aspoň od dob sv. Fabiana. Za času sv. Damasa měl každý titul dva kněze přidělené, z nichž jeden vrchní správu vedl. Jeden z nich měl as v městě službu, druhý při katakombě k titulu slušící. Zařízení ale to bylo mnohem dříve, anť již sv. Cyprian o něm zmínku činí.**)

Ediktem Milánským (r. 312) začíná nová perioda katakomb.

schůzích a shromážděních.“ Quotidie obsidemur, quotidie prodimur, in ipsis plurimum coetibus et congregationibus nostris opprimimur. Tertull. Apolog. cap. 7.

*) Jak dí Minulius Felix: „latebrosa et lucifugax natio.“

**) Cyprian. Ep. XVIII. „Felix, qui presbyterium ministrabat sub Decimo.“

Basiliky nade hroby mučenníků.

Svat. Melchíades papež byl ještě v kryptě papežské v katakombě Kallistově pochován, papež Silvestr však v pohřebišti sv. Priscilly, ale nikoliv v kryptě, alebrž v basilice, kterou as sám byl vystavěl. Od té doby začaly pohřby i laiků křesťanů v basilikách, anebo aspoň kolem basilik na způsob našich hřbitovů, jsoucích kolem chrámů našich.

Stavby basilik děly se od dob Konstantinových velmi zhušta, a sice nade hroby mučenníků. Jelikož ale krypta mučenníková nezřídka velmi hluboko v pahrbku se nalezala, musel se tento snést, a nebo basilika sama do pahorku jako vestavěti, tak že do vnitřku takové basiliky dolů jako do sklepení se sestupovalo, což viděti lze až do dnes v chrámu S. Agnese fuori le mura, do něhož se po schodech hluboko dolů sestoupiti musí. Tím arci se mnohá katakomba valně porušila, a to bylo u příčině, že sv. papež Damasus pilně přemýšlel, jakby i katakomb ušetřil, i úctu starobylým hrobům tímto povinnou povznosl. Za časů Dioklecianových zasypali křesťané, aby hroby mučenníků před zneuctěním zachránily, vchoďy do katakomb zemí, tradici se ale zachovala poloha jejich. Damasus dal zem ku katakombám přivalenou odstraniti, rozšířil vchod, a aby přístup do katakomb poutníkům ještě více usnadnil, kázal opravit schody ku hrobkám památnějším, okrášlil je mramorem, upevnil kamenem a cihlami, a přičinil překrásné nápisy ku počtě mučenníků, jaké se až do dnes v katakombách shledávají.

Kdežto se od roku 364—369 křesťané více na povrchu buď v basilikách a nebo kolem basilik kládli, aspoň u větší míře, nežli v katakombách: stal se od roku 370—371, tedy za časů Damasových obrat. Zdáť se věru, jakoby ti, kdož mučenníky navštěvovali v katakombách, touhou byli uchváćeni, odpočívati vedle nich po smrti. Navštěvování to dělo se velmi často. I sv. Jarolím choďíval již jako hoch s jinými jinochy do katakomb zvláště v neděli.*)

*) Dum enim puer et liberalibus studiis erudirer, solebam cum cæteris ejusdem ætatis et propositis diebus dominicis sepulcra apostolorum et martyrum circumire, crebroque cryptas ingredi, quæ in terrarum profundo defossæ, ex utraque parte ingradientium per parietes habent corpora sepulcorum et ita obscura sunt omnia, ut propemodum illud propheticum compleatur: descendant in infernum vi-ventes (po. 55, 16). Eâ raro desuper lumen admissum horrorem tem-

Zvláště překrásně opěvuje katakomby básník tehdejší doby Prudentius (Peristeph. XI., 153—218). Popisuje úctu ostatkům věnovanou, vzývání svatých, a útěchu, jaké se jemu samému dostalo u oltáře hrobky sv. Hyppolita. Popisuje, kterak hrobky ss. mučenníků a mučennic byly stříbrem a mramorem ozdobeny, kterak se valí mládež po celý den od východu slunce až ku západu, kterak přichází do katakomb líbat hroby svatých a světic: popisuje svátky k poctivosti mučenníků konané, a kterak na takové dni se hrne šlechta a lid, aby vzdali poctu dotýčnému svatému.

Pocta mučenníkům konaná pudila křesťany k touze, aby měli po smrti své hrobové místočko co možná nejlíže u hrobky některého mučenníka. anebo mučennice, a pro tuto touhu nešetřili začasťo ani symetrie kapli, nebo-li arkosolií, ani starobylých maleb překrásných. Tak vzrůstalo katakombám samým nebezpečenství veliké, a to tím více, jelikož za dob tehdejších neměli kněží dozoru nade hroby a nad katakombami, alebž hrobníci (fossores). Aspoň se nečte více, že tomu neb onomu bylo místo pohřbni dáno k rozkazu papežové (jussu papae), alebž o smílově hrobníků s tím, kdož sobě místo v katakombě zakoupil. Hrobníci sami byli v starém věku klerikové nižšího posvěcení, anebo byli aspoň duchovenstvu velmi blízcí; želeti ale jest, že touze lidu, hrob míti na blízku mučenníkovu přespříšlivě hověli. ač ona touha, i povolnost hrobníků dobře se ospravedlniti může. Sv. Augustin sám ji ospravedlňuje ve svém dopisu k sv. Paulinovi, biskupovi z Noly.*)

Pustošení katakomb byt i upřílišenou láskou k hrobům mučenníckým a úctou k ostatkům dojistá nerad viděl sv. papež Damasus, maje pilnou o to péči, aby se zachovaly. A snad že dal to na jevo i tím, že nechtěl, aby byl pochován v katakombě Kallistově v hrobce papežské, alebž nad katakombou. O tom dává usvědčení i hrobní nápis jeho, ve kterém dří: že chtěl na povrchu oudy své uložiti, jelikož se bál ostatky svatých znepokojovati:

perat tenebrarum, et non tam fenestram quam foramen demissi luminis putes: rursumque pedetentim acceditur, et cava noctis circumdatis illud Virgilianum (Aeneid. II., 755) proponitur: „horror ubique animos simul ipsa silentia tenent.“ (Hieronym. in Ezech. cap. 9.)

*) Quod vero quisque apud memorias martyrum sepelitur, hoc tantum mihi prodesse videtur defuncto, ut commendans eum etiam martyrum patrocinis affectus pro eo supplicationis augeatur. S. Aug. de cura pro mortuis gerenda.

Loupení Říma a Katakomb od Gothů.

Hic Damasus volui mea condere membra,

Sed timui sanctos cineres vexare piorum.

Za toutěž as příčinou kárá arcijahen Sabinus v epitaphiu nalezeném v katakombě S. Lorenzo velmi ostře snahu, níti hrob vedle hrobky mučenníkovy, pravě: že bližší budeme svatým, čím světější bude život náš, a že k tomu není potřebí, aby tělo bylo na blízku mučenníků, anť duchem máme spěchati za nimi:

Nil juvat imo gravat tumulis hærere piorum,

Sanctorum meritis optima vita prope est.

Corpore non opus est, anima tendamus ad illos,

Quæ bene salva potest corporis esse salus.

Od roku 373—400 dělo se pochovávání v katakombách pouze z polovice v katakombách, a z polovice na povrchu kolem basilik. Od roku 400—409 ubývalo pohřbů do katakomb, až pak po roce 454 zanikly docela.

V roce 410 dobyl divoký Alarich Řím, obyvatelé buď povraždil, anebo svobody zbavil, všechny ale ožebračil, vydrancoval město, tak že úcta ostatkům obyčklá se nemohla více nákladně a velikolepě na odiv stavěti. Gothové loupili v Římě po tři dni, a však nedostává se zpráv. žeby byli poškodili basilik anebo katakomb. Totěž platí o Vandalech, kteří se Říma v roce 457 za Gensericha zmocnili. Od toho času zanikl i duchovenský řád hrobníků, snad že i spíše, anť od roku 426 se nečiní zmínka o nich.

Na konci pátého věku opravil katakomby papež Symmachus. V roce však 537 přivalili se Ostgothové na Řím, a nešetřili ani katakomb. Kniha papežů dí o nich: že zničily chrámy, a rušili těla mučenníků. (*Ecclesiae et corpora martyrum exterminata sunt a Gothis*). Papež Vigilius opravil, pokud lzelo věci poškozené, a rozbité nápisy Damasovy nahradil kopiemi uč nedokonalými. Nové pohromy stihly město od Totily, po kterých papež Jan III. v r. 568 katakombám zvláštní péči věnoval, a nařídil, aby kněží z města služby Boží v nich obstarávali, jakož se dělo za starodávna, ale příkazu Janova nedlouho bylo šetřeno.

Snad již ve věku V. byla některá těla svatých do basilik do města přenešena, v míře rozsáhlé však se tak dalo za papeže Pavla I. když Longobardové v r. 756 pod Aistulfem Řím zaplavili a mnohých se dopustili zločinů a svatokrádeží na katakombách. Právě za těmi příčinami byly zřídka navštěvovany, pozne-

nahla zapomenuty, tak že jich zhusťa používalo jako místa k uzavírání dobytka. Tím se stalo, zvláště za časů papeže Pavla I., že množství ostatků z katakomb do chrámu sv. Štěpána, a sv. Silvestra bylo převezeno. Jména svatých, jejichž ostatky byly přeneseny, vryty byly na měděné tabule u vchodu do chrámu sv. Silvestra, a chovají se až po dnes.

Bezprostřední nástupce Pavla I. Štěpán III. nenásledoval příkladu předchůdce svého, alebrž chtěl katakomby předešlé slávě navratiti. Zvláště byl toho pilen papež Hadrian I. chtěje, kde třeba bylo, v katakombách opravy zaříditi, tak že všude téměř se shledávají stopy horlivosti papeže tohoto. Věrným stoupencem jeho v snaze této byl papež Leo III.*). A však přese všechno úsilí nepovedlo se papežům těmto katakombám ku bývalé slávě dopomoci, ony klesaly víc a více v zapomenutí a zříceniny. Za tou příčinou dal Paschal I., dne 20. července 817 do basiliky sv. Praxedy odvéztí 2300 těl sv. mučenníků, jakož o tom svědčí nápis v S. Prassede. V tomto směru působili i papežové Sergius II. a Leo IV., a Bonifác IV. Tou měrou klesaly katakomby více a více; a zase právě sešlost jejich dávala podnět k tomu, aby ostatky svatých odtud se do vnitř města přenášely.

Přes to přese všechno, že katakomby přestaly býti místem poutí v první polovici věku IX., navštívil je papež Mikuláš první (v r. 860) dal některé opravit a velel, aby se v nich služby Boží konaly. Také čteme, že se děly v XI., a XII. návštěvy v katakombách. Avšak odtud se neděje zmínka, žeby jiné katakomby se byly navštěvovaly, nežli ty, které jsou ve spojení s basilikami, jako s basilikou sv. Herna, sv. Valentina a sv. Saturnina. Konečně zanikly i ty návštěvy ve věku XV. Jedna jenom požívala přízně poutníků napořád, a to byla katakomba sv. Sebastiana, která, jakož bylo pověděno, měla polohu krajiny, která sloula ad catacumbas, odkudž napotom jmeno to na všechny pohřebiště podzemní se přenášelo.

Od dob tedy, kde k rozkazu Pavla I. ostatky svatých do města Říma byly odvezeny, nastala pro katakomby perioda „zapomenutí“. Poutě do nich zanikaly, a úcta k nim víc a více odumírala. Pět set let trvala tato trudná doba pro katakomby. Krypta „di san Pietro“ a „di san Sebastiano“ byly ty jediny,

*) Lib. pontif. XCVII—XCVIII

do kterých se putovalo, a jenom zde onde zabloudil některý z poutníků do té neb oné katakomby, aby sobě odtud ostatků vynesl.

Tu nastal věk XV., doba, ve které paganismus, přemožený a dávno již v hrob uložený začal oživovati, a jal se ihned tlouci pode jménem „humanismus na bránu katolické církve. A právě ten paganismus upozornil na katakomby. A jak se to udalo? — V Římě se ustavila akademie, která se zanášela literaturou, filosofií a starožitnostmi. Údové této následovali příkladu Florentinů, kteří uvedli do módy „humanismus klasický“, a přikládali sobě jména antická, šlenství to, které i jinde dosti následovníků mělo. Akademie ta se konstituovala jako společnost kněží klasického umění a klasické vědy, a proto měl předseda její „Pomponio Leto“ titul „Pontifex Maximus“ (nejvyšší kněz.) Horší však, nežli toto dětinství a šílené opíčení se po starých dávno zaniklých časech*) byla ta okolnost, že spolek sám pro tajnostkárství, do jakého se ukrýval, do pověsti se dostal, že nejenom sobě hledí forem pohanických, ale že jest skutečně také pohanický. Pověst ta nebyla bez podstaty. Spolek byl žalován pro velezrádu a haresii, avšak údové zatknutí byli po roce z vězení propuštěni. Jeden z nich „Platina“ se pomstil na Pavlu II. a předchůdcích svou vášnivou historií papeže Pavla II.

Mezi tím začali učencové smysl svůj obracet ku katakombám. Spis „*Mirabilia Urbis Romae*“, místopis věku XII., udává 21 katakomb. Panvinio zdokonalil tento seznam ze života papežů od Anastasia, a z akt mučennických. Podnět k tomu zavládl humanismus, nové to vydání ošumělého paganismu, ještě více ale heresie mnicha Wittenbergského, hrdého to a fanatického Martina Lutra. V roce 1578 dne 13. května kopali nádenníci na pravé straně cesty Salarské, aby se dodělali puzzolánky, a hle tu přišli na katakomby. Od té chvíle začala, jak dí de Rossi věda de Roma subterranea (o Římu podzemním). Dominikán Španělský Ciacconi byl první, jenž se oddal studiu věci v katakombách objevených, a což hyl vyskoumal pilně srovnal, a nákresey starožitností do album snášel. Tomutěž studiu se věnoval přítel jeho Filip de Winghe, Belgičan, jehož ale brzká smrt

*) O tomto bláznovství nalezl de Rossi na hřbitově sv. Kallisty hojnost dokladů, neb tam byla na stěnách vrytá jména Rufus, Fabius, Pomponius a. t. d. t. j. za vlády nejvyššího kněze, předsedy řečené akademie.

uchvátila. Ztráty jeho trpce želeli Ciacconi, Baronius a kardinál Frederigo Borromeo. Sbírka starožitností jím sebraná nalezá se v bibliothece Bruselské. Částka zpráv jeho dostala se ale tomu, jenž jest vlastně Kolumbem katakomb, a ten jest *Antonio Bosio*. Původem byl z Malty, a inaje zvláštní náchyly k starožitnostem, a neobyčejnou schopnost k vyskouvání jich oddal se tomu celou duší od 18. roku věku svého po 35 let. Nejednou sestoupil do katakomby sv. Kallista sám a sám, vzal s sebou pokrm na několik dní, světlo a lopatu a rýč, a jal se prolízáti to nesmírné bludiště chodeb. Aby nezabloudil a tak jistě smrti se v katakombě nedoputoval, upevnil u vchodu do pohřebiště špagát, a vzav klubko s sebou, a oddaluje se více a více rozvínoval je, a navraceje se svinoval. Výsledky svého namáhavého studia uložil v knize, které dáno významné jméno: „*Roma sotterranea*“ (*podzemní Řím*). Kniha tato, jazykem vláským sepsaná byla nákladem kardinála Barberini v r. 1632 vydaná, a sice třicet let po smrti autorově. Později vylčžil ji Aringhi jazykem latinským.

Bosio sledoval ve zkoumání svém tuto metodu: „hleděl především k místopisu čili k topografii katakomby, od které se věkové následující byli vychýlili, anť se pouze po ostatcích přililo, vše ostatní ale bylo odstraňováno, tak že se neschůdné mince, klenoty, vásy, krystaly, práce ze slonových kostí a z broncu valily do veřejných a privátních museí. Desk s nápisy bylo užito ku stavbám, ano i ku dlažbě ulic, ač nescházelo na mužích, kteří se studiu katakomb věnovali, jako Boldetti, Marangoni, Bettari, Fabretti.

Ku konci předešlého věku byly katakomby téměř v zapomenutí, a teprv věk XIX. nachýlil se k nim zpět. K tomu působili Settele, Secchi, Cavedoni a Polidori v Italii, Greppo a Guéranger ve Francii, Wiseman v Anglii; zvláště ale důvtipný Raul Rochette. Vlastní restaurátor, a nebo spíše tvůrce vědy o katakombách jest jesuit P. Marchi, učitel rytíře de Rossi, který nyní slyne slávou nejdůmyslnějšího a nejlepšího zpytatele katakomb. De Rossi zkoumal všecky známé dokumenty ku katakombám hledící, a poznal zvláště, že starobylé topografické památky nezdědky evidentně k místu ukazovaly, kde byla hrobka mučnickova, a katakomba, ku které spěchávali za dob starých poutníkůvé. On shledal dále, že tam, kde se zprávy ty odchylovaly od tradic lidu, právě zprávy ty na pravdě jsou byly. Práce de Ros-

siho byla nemalá, konal on k vůli katakombám obtížné cesty do Francie, Belgie, do Švýcar, do Anglicka, Německa a po Italii, a hledal všude toužebně v bibliothekách, aby se dopídl přesných zpráv, které by uvedly bezpečně do četných katakomb kolem Říma. Tomuto úsilí děkujeme za spojbu všech starobylých svědectví, na nichžto spolehá studium katakomb.

Podle toho můžeme v pravdě říci, že jako se za dnů vzkříšeného paganismu a pohanského humanismu otevřely po dlouhé době katakomby, aby tak vítězná církev té bojující na semi ku pomoci spěchala a jí vítězství vyprosila naproti humanismu a naproti haeresi věku XVI.: tak že se zase za našich trudných dnů mocným hlasem Marchiho, a Rossiho otvírají tytéž katakomby, aby zastavily orgie liberulismu, atheismu, a věvodického jim sedňářstva. A že přimluva mučenníků a mučennic, kteří odpočívají v katakombách, není nadarmo: to dokazuje dojista sástračný obrat ve Francii, a síla katolického ducha v pruském pronásledování osvědčena.

V.

Katakomby jsou původu křesťanského.

Co se týká původu katakomb, jsou zde dva náhledy. Jeden dí, že katakomby v prvním začátku svém nebyly nic jiného, leč doly římské, v nichž se písek dobýval, který se zove „puzzolane.“ Římané totiž vidouce, že krajina kolem města chová hojného písku, a nechtějíce, aby povrch země odebiráním utrpěl, kopali podzemní chodby, z kterých se písek na světlo vynášel. Doly tyto se jmenovaly „latomiae“, anebo „arenaria“. Do těch dolů prý se utíkali za dnů pronásledování křesťané, a sem prý také kladli po obou stranách chodeb mrtvé své. Tak aspoň soudí Boldetti, a dovolává se nápisů, které sebral Bosiiův kontinuator, jakož i aktův mučennických. Čte se prý v aktech mučennictví ss. Marka a Marcellina, že byli dva milníky za římem na cestě Appické „ad Arenas“ pohřbeni. Ovšem že prý doly tyto za přičinou množství mrtvol sem přinašených byly rozšířeny.

Naproti domněnce Boldettiho učí P. Marchi, že pískové doly a katakomby nemají mezi sebou nišádného v tomto směru

souvisu, ani ony jsou původu výlučně křesťanského, tak sice, že nebylo v katakombách ani kladivem udeřeno, anižby rána byla nepocházela od ruky křesťanské. A tak jest tomu skutečně.

Boldetti se dovolává sice akt o mučennictví ss. Marka a Marcellina, ale v aktech těch čteme: „Byli pochováni na cestě Appické dva milníky za městem, na místě, který slove „ad Arenas“, jelikož krypty pískové tam byly ku stavbám města.*) Zda měl Boldetti pevnou půdu pod sebou, stavě domněnku svou na slova tato? Rossi dí, že nastává zde otázka: co by bylo „arenarium“, a co crypta arenarum? Arenarium bylo as jmeno sborné pro všechny věci, jichž ku stavbám užito. Odtud by „arena“ bylo tolik, co „pozzolano“, druh to vápence, jehož se užívá za cement právě pode jmenem „pozzolano“. Než sluje tak i každý jiný druh země povahy vulkanické, křemenité, neb vápenité. Krypta znamená jeskyni v lůně zemském učiněnou, i stavbu podzemní. Crypta arenarum značí tudíž jeskyni v písčité skále vytesanou. Místa, která jsou naznačena jako „crypta arenarum“ neboli arenaria“ nechovají však do sebe pozzolanu; „arenarium“ ale dává vezdy na vědomost, že na místě tom se nalezá pozzolana. Katakomby však jsou upraveny v půdě takové, která se nehodí za cement, ani ku stavbám. V půdě kolem Říma panuje útvar kamene sopečného, tak zvaný „tůf.“ Tůf ten ale jest druhu trojího: kamenitý tůf, který jest jako žíla tvrdý, a dobře sloužití může při stavbách i těch největších; zrnatý tůf, který se sice dobře tesá, a však vyneseme-li jej na povrch, rozpadává se v prach; konečně tůf, který má jmeno „pozzolana“, a to jest právě převýborný písek Římský. Ježto tedy i tůf kamenitý i pozzolana se dobře hodily ku stavbám, užily jich Římané, a k vůli nim kopali a činili doly, ale zrnatý tůf nebyl ku potřebě, a proto v něm doli nečinili. Tomu-li ale tak, pak nebyly katakomby v prvému vzniku svém doly na písek čili na pozzolanu, jichžby byli křesťané později užili ku pohřebišťům svým. Povahy půdy v katakombách nesouhlasí s domněnkou Boldettiho, že katakomby byly ve vzniku svém písčné doly pohanů. Ostatně k této domněnce stál i Baronius, Severano, Aringhi, d'Agincourt, a Raul-Rochette, a sice rozhodně, kdežto Boldetti aspoň pro některé katakomby křesťanského původu vymáhá.

*) Sepulti sunt in Via Appia milliario secundo ab urbe, in loco, qui vocatur „ad Arenas“, quia cryptae arenarum ibi erant, ex quibus urbis moenia struebantur.

Katakomba sv. Kallisty.

A však netoliko povaha půdy katakomb dáva svědectví o křesťanském původu jejich, alebrž celý charakter stavby, který jest zcela rozdílen od stavby dolů písečných. Doly nebo-li lomy pohanové na písek mají chodby dvakrát, ano čtyřikrát tak široké; v dolech na tůf kamennitý (tufa litoide) jsou chodby od 20—40 metrů prostranné, kdežto chodby v katakombách na šírce pouze 20—40 decimetrů obnášejí. Chodby v dolech pohanův jsou dlouhé, někdy ocasaté, někdy do kulata, na hoře klenuté, a mají tžž směr, jako vrstva geologická, po které pátrali. V katakombách ale jsou chodby úzké, galerie rovné, stěny rovnopádné, strop plochý, jsou stavěny do uhlu pravidelného, výška jejich jest někdy s výše postavy mužské, někdy třikrát tak vysoké, a kdežto doly písečné se řídí podle vrstvy geologické, mají katakomby ne jedno, ale i více až do patera poschodí.

Srovnáme-li tyto věci, pak se snadno nachýlíme ku přesvědčení, že není na pravdě, jakoby katakomby u vzniku svém byly doly pohanými: neboť kdožby tak zpozdiv se domýšlel, že pohané, domnělí ti původci katakomb se k tak namáhavé práci odhodlali, aby dobývali s obtížemi, které jsou v katakombách vidny, tůfu pískového, anebo kamennitého, majíce tyto věci podle vrstev geologických na snadě?

Však i křesťané se museli stříci, aby sobě nevolili ku pohřebišťm svým místa, která byla ložisky na pozzolanu, anebo na tůf kamennitý, a tím se zbytečně nevydávali do nebezpečností, býti od slidičů prozrazení a od pohanů pronásledování. Povaha geologická, kde se nacházejí katakomby, a celá úprava jejich ručí tedy za to, že P. Marchi pravdu pověděl, že katakomby jsou výlučně původu křesťanského.

Někdy zvolili prvokřesťané ovšem částky dolů pískových, aby odtud do červeného tůfu čili zrnatého (tufa granulare) své chodby vydolovali, a však o tom není leč čtyř příkladů až dosud známých.

VI.

Katakomba sv. Kallisty.

Kolem Říma jest, jak řečeno bylo do 60 katakomb, nebo u vnitř města není jich, jelikož zákon Římský nedovoloval v mě-

stě pochovávat, a mezi těmi jest jich as sedm neb osm z doby apoštolské.

Snadno sobě představíme, že katakomby, ku kterým luuli za starých dob někdy až přese všehru míru křesťané, a které okrašlovali a opravovali s takovou ochotou a láskou papežové, dojista i od časů Bosiových byly předmětem zvláštní pozornosti Římských biskupů. Již Klimentem VIII. zakazano, aby se žádný neodvažoval do katakomb sestoupiti, odtud ostatků aneb čehokoliv jiného odnáseti, a sice pod trestem vyloučení z církve (exkommunikace). Jenom s povolením lzelo míti přístup do posvatých těchto míst. Zákaz ten byl dojista přiměřený; neboť jest přetěžko do hrobů těchto sestoupiti, časy pronásledování si představit, na mysli míti, že mučenníkové a mučennice dobyli nám na Bohu, aby se veškerá societa bývalá přeměnila, že oni tedy nejen za sebe ale i za nás bojovali, za Krista umírajíce; míti přesvědčení, že to byli lidé hrdinskými cnostmi obdaření, a že nyní dobrý boj dobojovavše za nás orodují: řku toto vše v podzemních chodbách přemítati, a nezatonžiti aspoň skrovné částky něčeho na památku sobě vzíti, toť se zdá býti téměř nad sílu lidskou. Citem a vroucností ku sv. víře a tudíž i k mučenníkům a mučennicím je zajisté Bohem zvláště nadáno pohlaví ženské. Proto také dámy, které v našem průvodu do katakomb sestoupily, pilně sbíraly semo tam některé drobotiny, jako kousky mramoru a těm podobné věci, aby vyšedše opět na světlo denní měly s sebou aspoň skrovnou památku, že navštívily pohřebiště prvých křesťanů. Ony ty dobré dámy neměly arci ani zdání, že by se byly dopustily činu svatým otcem zakázaného. Tu se ohlédl náš vůdce, a vida, co se děje, ihned upozornil, že jest pod trestem klatby zapovězeno, něco z katakomb odnáseti. Možno sobě mysliti, jak se as ty šlechetné dámy ulekly, vidouce na sobě z čista jasna přestupek, kterého se za zbožnou svou mysl dočinily. Viděl jsem na své oči, s jakou odevzdaností ty drahé památky snad že krví mučennickou zkropené zase odkládaly do temností katakomb. Že se as odnášení pamatek z katakomb zhusta dělo, toho důkazem jest, že nejen Kliment VIII. zákaz dotýčný vydal, ale i papežové Pavel V. dekretem od 12. srpna 1613, Urban VIII. dekretem od 16. máje 1624 a Kliment IX. dekretem od 3. ledna 1668 pod tresty přísnými zapověděli, z katakomb něco odnáseti. Konečně obnovil dekrety ty Kliment X.,

Pomponia Graecina.

a světil stráž nad katakombami kardinálovi vikáři, který zas se své strany ustanovil strážce generálního, jenž musí býti biskupem aneb aspoň knězem. Když jsme se ale k východu z katakomby blížili, drželce jedenkaždý v ruce svíci, kterou jsme tmou v podzemí zaplašovali; tuť dovoleno nám z jednoho výklenku vzít si sobě trochu země na památku. Že jsme to rádi učinili, snadno jest se domysleti.

Katakomba sv. Kallisty sloula dříve pohřebištěm sv. Luciny, jejíž krypta zde se chovala. Rossi se první domníval: že Lucina tato byla as „Pomponia Graecina“ manželka Plautiova*), který za času Claudia císaře Britannii podmanil. Ona byla, jak Tacitus l. c. píše, obžalována pro cizinskou pověru**), soud však nad ní byl podle starobylého Římského zvyku jejímu muži ponechán, který ji soudil za přítomnosti příbuzných a nevinnou býti shledal. Od té doby žila Pomponia v neustálém zármutku, v obleku smutečném, jsouc do duše smutkem naplněna***), a život ten jí byl na konec ku veliké slávě. Z rodiny ale Pomponiů byli velmi mnozí, zvláště „Pomponii Bassi“, již náleželi ku víře křesťanské, jakož o tom dva hrobní nápisy svědčí. A však zdali Pomponii Graecini taktéž se z části hlásili ku křesťanství? neboť z té okolnosti: že Pomponii Bassi byli křesťané, nelze ihned činiti nálezu, že Pomponia Graecina byla křesťankou. Slysme, jak se domněnka de Rossiho osvědčila. V jednom koutěku katakomby nalezl rozbitiny řeckého nápisu, a když částky mramorové spojil v jedno, shledal ku svému velikému překvapení: že to: ΠΟΜΠΩΝΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ — Pomponius Graecinus. — V jakém ale spojení jest jméno „Lucina“ s „Pomponiou Graecinou?“ Podle starobylých památek písemných byly hroby Caecilie Metelly, Scipionů a jiných výtečníků podle cesty, která slove „Via Appia“. Pozemek ale, na němž jest vchod do katakomby sv. Kallisty náležel vznešené rodině „Caecilíů“, a nebo některým členům téže rodiny. Cicero sám dává zprávu, že rodina Caecilíů měla pohřebiště své na této silnici; a skutečně byly také na začátku tohoto věku nalezeny kolumbarie nedaleko toho místa s nápisy rodu Caecilíů. V katakombě samé se shledávají nápisy a jiné památky, které nesou na sobě důstatečné

*) Tacit. Annal. XIII, c. 82.

**) Superstitionis externae.

***) In continua tristitia, non cultu nisi lugubri, non animo nisi moesto.

známky, že se sem kládli členové z rodu Caeciliů a Caecilianů. Někdy se stávalo arci, že sobě propuštění z otroctví, tak zvaní „liberti“ z vděčnosti přičiňovali jmeno bývalého pána svého, ale Caeciliové, v katakombě Kallistově pohřbení, byli skuteční údové vznešené rodiny této, což jde nade všecku pochybu z přídatků: „Vir clarissimus“ (muž urozený, vznešený) clarissima foemina (matrona vznešená), dívka vznešená atd. V téže části pohřebiště čtou se i nápisy náhrobní potomků Antoninů, kteří byli v příbuzenství s Anniou Faustinou, vnučkou Marka Aurelia, a chotí Pomponia Bassa, a s Heliogabalem. I to se dá téměř s jistotou říci, že Pomponii Bassi dědili dům Attikův, který si s Ciceronem přátelsky dopisoval. Attikus bytoval na Quirinálu, jako Pomponii Bassi koncem věku I. Když ho strýc jeho po straně matčině „Caecilius“ adoptoval, přešlo majetnictví domu Attikova na Quirinálu s rodiny Pomponiů na rodinu Caeciliů. Odtud má katakomba sv. Kallisty mnoho nápisů s jmeny: „Caecilius Faustus, Faustinus Atticus, Atticianus, Pompeja Attica, Attika Caeciliana a t. d.

Jména tato přivedla de Rossiho na myšlenku: že Caeciliové, kteří byli dojista křesťané, s Pomponii, Attiky, a Bassy as nepochybně příbuzní byli, a že snad i ona Lucina, na jejížto pozemkách podle církevní tradice katakomba zřízena byla, „Pomponia Græcina“ bude, která se v r. 58 na víru obrátila. Jmeno „Lucina“ se čte v každém téměř pronásledování od časů apoštolských až do Konstantina, a za tou příčinou měl de Rossi za to, že jmeno to nebylo as rodinné, alebrž přijaté, a že v časech pozdějších jména toho sobě mnohé damy římské přikládaly, kterým od svých příbuzných nebyly zvány. Zlá se tudíž, že Lucina, jejížto jméno ta nejstarší částka katakomby sv. Kallisty nese, není jiná leč Pomponia Græcina.

Nade vchodem do vinice, kdež jest katakomba Kallistova, čtou se slova: „Coemeterium s. Callisti“ (pohřebiště s. Kallista). Obdrževše každý po svíci, jejížto zbytky u sebe chovám, aby dohořely, až bude dohořívati nebohý život můj, vešli jsme, napomenuti byvše abychom se pilně drželi, anž zblouditi v katakombě jest tolik, jako v nebezpečení smrti hladem se vydati. Dojem, jaký tu v těch podzemních chodbách člověka uchvacuje, nelze popsat. Po obou stranách chodeb viděti na sta, na tisíce otvorů, kdež naši předkové u víře odpočívali, a nebo kamž se za dob

pronásledování utíkali, anebo kde se scházivali, aby vespolně spojení jsouce s vítěznou církví na Pánu Bohu žádali, aby se ulitoval, a církvi své dožadaného míru udělil.

Snad že Bůh sám tak věci řídil, aby katakomby od dob středověku jsouce zapomenuty, a jako Jerusalemi za času Jeremiáše v soutínách, odkryty byly touž dobou, kde začal Lutr bušiti na starobylé články víry katolické, aby se ukázalo, že články, jimž tvrdý mnich ten odpíral, na pravdě spoléhají; a aby opětně osvěžila a se utužila křesťanská víra v srdcích národů humanismem, a četnými revolucemi naproti křesťanskému řádu valně ohrožená, snižovaná a potupena.

Do katakomby sv. Kallisty chodíval často *sv. Filip Neri*, (naroz. dne 22. července 1515 † 1595 dne 26. května), touž měrou od Římanů il Santo (světec vůbec známý), jako sv. Antonín od Padovanů. Zde trval přecasto na modlitbách, zhusta i v extázi (u vytržení.) Náležal světec ten u hrobů hrdinných mučenníků útěchy za truchlivé zprávy, že protestantismus v Německu, v Gallii a jinde hrobky svatých a světic otvírá, potupuje a hanobí, a těla jejich z dávného odpočinku vyhazuje. Sem ho provázal přecasto i sv. Karel Boromejský. Sv. Filip po deset let putoval do katakomby této, trváje zde celé noci v slzách a na modlitbách, aby udobřil svrchovaného Boha, a odvrátil tíži návěstvy, která, snad že pro hříchy těch, jimž náleželo býti strážci nebeského Sionu na zemi, stihla Gallii, Anglii, Germanii, Uhry, Dánsko, Škotsko a Norvégy, a bohužel i naši milou vlast českou. S prosbami svými spojoval přímlyvy dvou millionů svatých, kteří zde odpočívali, a, jak víme, sv. Filip neprosil na darmo.

Heresie však řádila netoliko naproti ostatkům svatých a světic barbarismem více než vandalským, netoliko že vedla válku naproti katolické církvi v tom nepoctivou a zlořečenou, že falšovala jako Lutr, písmo Boží, a vědomě texty slova Božího křivě vykládala a k svému smyslu přitahovala, ona i dějepisem se odvažila na náboženství katolické, a na odvěkkou ústavu církevní svými Magdeburskými centuriatory.

Proti oboum směrům heresie se obrátil il Santo Římanův. Naproti vzteku kacířův oproti ostatkům, a oproti sem tihnoucím článkům víry valčil svou hlubokou úctou a vděčností k nim a pobudkou *Bosia*, aby byl pilen studia katakomb. Naproti druhému směru bojoval, jako Mojžíš a Josue plu horlivosti „za víru“

povzbuzením svého milého učenníka Baronius, aby psal své letopisy církevní. Odtud lze viděti v basilice sv. Sebastiana vypuklou řezbu, která představuje sv. Filipa, jako bojovníka, ukazujícího Bosiovi jednou rukou ku katakombám, aby tento nový Kolumbus zapomenuté, podzemní místo mrtvých, mučnické katakomby, a bohatství ostatků zase objevil, aby nahrazeny byly ty, které ruka zlořečená vandálů věku XVI. na oltářích zneuctila, anebo rozházela, aby upírání dogmata hrobovým písmem katakomb k poctivosti byla navracena, a aby tak napsána byla známka lhavosti a utrhačství na čelo reformatorků téhož věku. Druhou rukou ukazuje sv. Filip svému milovanému žaku *Baroniov*, „pérem kacířů,“ pošpiněnou církev. A Baronius? — Zda uposlechl vyzvání duchovního otce svého sv. Filipa Neri? — Baronius neměl tou dobou, ve které světec jej vybil, ani důstatečné spůsobilosti k dílu tak velikolepému, ale poslušen jsa podrobil se. Pracoval neunaveně, a vydal letopisy čili annály církevní, které přemohly centuriatory, a církev katolickou stkvěle očistily.

Za svým vůdcem jdouce dostali jsme se nejprvé do krypty sv. Luciny. Kresbu a antickou ornamentiku na stropě podává Dr. Kraus (*Christliche Kunst* pag. 94). Odtud se jde starobylými schody dolů, a když jsme dostoupili místa, kde se rozprostírají chodby horizontálně, čili po rovnu, spatřili jsme zvláště u vchodu do první kaple množství tak zvaných *graffitů* na stěnách. A co jsou ty graffiti? Nic jiného, leč nápisy pochodící od těch, kteří za starých dob katakomby navštěvovali, a těmi nápisy památku po sobě zanechati chtěli. Nápisy ty jsou buď „*pouhá jména*,“ ty nejstarší jsou *klassické*, jako: Rufina, Felix, Eustathius, Polyneicus, Elpidiphorus, Maximus atd.; *jiné jsou z doby pozdější*, o čemž svědčí jména sama, a i ta okolnost, že se nacházejí nade jmény svrchu zmíněnými, jako: Ildebrand, Bonizo, Joanes presbyter atd.; *anebo drží graffiti prosby, modlitby a akklamace, směřující ku přátelům vzdáleným*, jako: „Vivas in Deo (živ buď Bohu), vivas in Christo Deo (živ buď v Kristu Bohu).“ — S jednoduchými těmito akklamacemi se nepotkáváme po časech Konstantinových. *Ony platily živým i mrtvým*, neboť chtěli jimi zbožní navštěvovatelé vyprositi na Bohu požehnání a zdaru, aby tak i oni měli účast na zbožné pouti jejich. Akklamace ty čili zbožné přání, jaké pronášeli navštěvovatelé katakomb ve věku III. a IV., čtou se v ten

Krypta papežů.

způsob na stěnách: „Sophronia vivas cum tuis (Sophronie žij blaze se svými). A opět: Sophronia dulcis semper vivas Deo“ (Sladká Sophronie žij na věky v Bohu). *Jiný způsob graffiti jest vyřezání svatých*, a sice se vzývají všichni svatí, aby tu neb onu záležitost svou mocnou přímluvou podporovali, a nebo odporučejí se tomu neb onomu mučenníkovi zájmy navštěvovatelovy. V katakombě sv. Kallista se odporučovali nejvíce sv. Xistovi. Na příklad: „Marcianum Successum Severum spirita sancta (množný počet, neboť v nápisech věku třetího se klade neutrum „spiritum“ na místo „spiritus,“ řeč-li jest o duši mužově) in mente habete et omnes fratres nostros“ (Svaté duše mějte na paměti Marciana Successa Severa, a všechny bratry naše). Petite spirita sancta, ut Verecundus cum suis bene naviget (Orodujte ss. duše, aby Verecundus se svými se šťastně plavil.) Sancte Suste in mente habeas in hortationes Aureliu Repentinu. Sv. Xiste, račiž se rozpomenouti ve svých modlitbách na Aurelia Repentina). Otia petite et pro parente et pro fratribus ejus. (Proste za pokoj pro rodiče, a pro bratry jeho). Graffiti tyto mají do sebe charakter věku I. Slova: „Otia petite“ zpomíná podle Rossi na Horatiova slova: „Otium divos rogat“ (Žádá sobě míru na bozích Oda II., 16). I výraz: „Mente habere“ směřuje k věku I., neboť se nalezá na nápisu jednom v Pompeji.“

Jiný nápis u vchodu ku první kapli, bohužel nezakončený, jest: „Gerusalem civitas et ornamentum martyrum Domini, cujus...“ (Jerusaleme, město a ozdoba mučenníků Páně, jehož...). Zbožnému poutníkovi se zde as před oči stavěl velikolepý onen obraz s jakým se setkáváme v zjevení sv. Jana, kdež se říše Boží na zemi srovnává s Jerusalemem novým, okrášleným, jako nevěsta okrášlena je muži svému. Zbožný navštěvovatel katakomb snad v trudných hrobech těchto viděl základ velikolepé stavby církve, vítězné nad paganismem. Myšlenka ta as jej ovládla tím spíše, anť byl právě na práhu zvláštní svatyně katakomby Kallistovy, na práhu krypty papežů.

Přicházejíce do *krypty papežů* nemohli jsme zakrýti překvapení své, neboť jsme očekávali, že uvidíme zde aspoň některé zbytky starobylého upravení krypty této. Ale naděje nás zklamala. Když byla krypta tato odkryta, (bylo to v r. 1854, tedy právě v tom roce, kde Rodička Boží podle víry širé církve za nepoškozenou byla prohlášena), nelze do ní se dostat jinak,

leč skrze „luminare“, t. j. skrze otvor, kterýmž do vnitř světlo padalo; býlat tedy v úplném úpadku a v zříceninách. Otvorem tím házeli do vnitř po věky nepotřebnou zem, trosky starých pohřebních kamenů a všelikou nečistotu. Tato spousta se musela odstraniti. To se také dělo, ale tu začala klenba povolovati, tak že musela zděmi býti podporována, ale na ten způsob, aby se zachoval prvotný charakter a podoba kaple, a aby malby nevzaly porušení, jakož i ornamentika. Tím se stalo, že zachovány byly na stěnách tři rozdílné malby, a z těch možno na tři rozdílné epochy okras kaple této uzavíratí. Jsou zde zbytky mramorových desk, kterými kaple tato pozdější dobou byla dlážděna, ale i ta pozdější perioda ukazuje k první polovici věku V., ve kterém Sixtus III. podle pontifikálu Římského kapli tuto okrášlití dal. Zbylý podklad mramoru afrického, zbylé hlavice sloupů a zbylé okrasy na mramoru, ukazují velebu, ano i nádheru, jakou kaple tato dříve slynula.

Ku konci kaple jest místo vyvýšenější z mramoru, na rozích majíc čtyry otvory, patrně za tím účelem, aby čtyrem sloupům za podnož sloužily, které zas čtverhranný stůl na svých ramenou držeti měly. *Stůl tento byl oltář, na němž sv. mystérie konány byly.* Stůl sice stál svobodně, nepřiléhaje k nížádnému oltáři, as tak, jak vidíme oltář upravený svrchu konfese (čili svrchu hrobky mučenníkovy) v basilikách Římských, jako v basilice sv. Petra, sv. Pavla, v Lateraně, v Maria maggiore a v jiných basilikách, tak že biskup konaje ss. tajemství obličejem k lidu byl obrácen. V stěně kaple jest však oltář ještě starší, prostý to v skále vytesaný hrob, jehožto mramorová klenba druhdy oltářem byla. Oltář ten náleží do první polovice věku třetího, snad že do skloňku věku druhého. Ten starší oltář kryl podle domněnky de Rossiho ostatky papeže sv. Zephyrina. *Zephyrin* papež učinil plán ku stavbě krypty této, a ku celému pohřebišti. Zprvu byl též sv. papež podle jednoho podání starého pohřben na povrchu spolu se sv. Tharsiciem, a odtud pak do katakomby sv. Kallista přenesen. Zemřel v roce 218.

Katakomba tato byla vezdy u veliké úctě věřících, jelikož zde mnoho papežů mučenníků bylo pohřbeno. O okolnosti té svědčí nápisy tam nalezené, jako: *Anteros, Fabianos, Lukis (Lucius), Eutychianos. Pozoruhodno jest, že ani Bosio, ani Fabretti, ani Boldetti, ani kterýkoliv ze starších archaeologů nenalezli v*

katakombách nápisu s titulem „biskup“ (ep.). Příčina toho byla as ta, že ve věku I. neměl titul ten ustáleného pojmu oné důstojnosti, kterou Kristus Pán, zřídív apoštolát, a poručiv, aby moc církevní byla na nástupce apoštolů přenášena, ustanovil. Víra zajisté křesťanská obsahovala do sebe mnohé pravdy, pro které neměla nižádná řeč ihned přiměřeného výrazu, a který se teprv délkou času ustáliti měl a tou měrou byla ona obohacem každého jazyka, kterým byla předkládána. Tak i ona důstojnost, kterou slyne nástupce apoštolův nenalezla ihned slova sobě výhradně příslušného. Užívalo se arci titulo toho u Řeků, ale přikládal se na příklad i předsedům při hrách gymnastických. Od tud as titul ten vynechán při papežích prvních v katakombě sv. Kallista pochovaných. Teprva v druhé polovici věku třetího ustáleno pojmenování to, a přikládáno nástupcům apoštolů.

V katakombě Kallistové mají tedy či měli papežové svou svláštní hrobku. A proč? Příčina leží na snadě. Byloť zajisté v církvi obyčejem, aby biskupové v každé diecési svou vlastní hrobku měli, *aby podle hrobů biskupů nepřetržená řada jejich už k některému z apoštolů se mohla dokázat rovně tak, jako chovaná jmena jejich v archivech svědectví vydávala o apoštolské posloupnosti, na kterou ss. otcové tak veliký důraz kladli.* Za toutéž příčinou byli papežové zprvu pochováváni na Vatikáně vedle hrobu sv. Petra, jako biskupové v Alexandrii kolem hrobu sv. Marka. Umřel-li biskup některý, bylo tělo, byť i výlohy znamenité k tomu se vyžadovaly, z ciziny dopravováno, aby v společné hrobce předchůdců biskupů bylo pohřbeno. Tak bylo tělo sv. Eusebia ze Sicílie, sv. Kornelia z Civita-Vecchia, sv. Pontiana z ostrova Sardinie do Říma přenešeno, jako tělo sv. Ignatia do Antiochie, a sv. Dionysia do Milána. Ano křesťané na Východě žádali sobě na tento obyčej spoléhající těl sv. Petra a sv. Pavla z Říma.

Zde onde byla arci výminka od pravidla tohoto. Zejmena nebylo vezdy možno, aby některý v Římě odumřelý biskup pro vzdálenost diecése své, anebo i pro jiné obtíže, byl do hrobky svého sídla biskupského převezzen. Znám jest zajisté, kterak biskupové přecasto své outočiště brali do Říma, vědouce, že zde střed víry, kterou ustavil Pán. Tak jich bylo za času volby Korneliovy za papeže 16. v Římě, a sv. tento papež sám svolal koncil do Říma, který čítal biskupů šedesáte. V čas takového sjez-

du mnohý z biskupů umřel, a pochován byl v kryptě, která papežům přináležela. Odtud tam shledáváme jmena, která nepříslušela některému z papežů Římských.

První biskup, který v kryptě papežské byl pohřben, byl sv. *Zephyrin*. Nástupce jeho sv. *Kallistus* nebyl zde pochován. Příčina toho byla vzpoura chatry, která sv. papeže tohoto s okna obydlí jeho v „Trastevere“ dolů svrhla, tak že křesťané tělo jeho u vší tichosti do nejbližší katakomby sv. Kalpodia pohřbili. V téže kryptě pochován jest sv. *Urban*, který po sv. Kallistovi nastolil. Rossi to dovodí odtud, že v kryptě nalezen hrobní kámen s nápisem: „Orbanos E...“ Po sv. Urbanovi, vyznavači nastoupil sv. *Poncian*; byv ale na ostrov Sardinii vypovězen, vzdal se úřadu svého. Zemřel podle knihy pontifikální, byv holemi utlučen. Nástupce jeho byl sv. *Antheros*, který jenom 40 dní církev spravoval. První jeho snaha byla, aby v městské prefektuře vyhledal akta mučnická, nepochybně že z předchozího pronásledování, aby je pak uschoval v archivu církevním. To zavedlo příčinu k jeho zatknutí. Papionus Maximus, tehdejší prefekt Římský, kázal jej do vězení vsaditi, kdež břemenem útrap žalárních dne 3. ledna 236 smrti sešel, tou dobou, v které předchůdce jeho v pontifikátu ještě na ostrově Sardinii žil. Ostatky sv. Pontiana dal převéztí sv. *Fabian*, papež. K tomu ale bylo zapotřebí svolení císařské, neboť podle zákona musel býti vypovězenec na tomtéž místě pohřben, kamž byl vypovězen.*) Ná-hrobní nápis sv. Ponciana se dosud nenalezl. Po sv. Antherovi nastolil sv. *Fabian*. On řídil církev 15 let, a tudíž spadá vláda jeho do času, ve kterém, vyjmeme-li pronásledování za Maximiana, od Septimia Severa až do Decia (211—250) církev po 40 let v miru žila. Za časů sv. Fabiana se dostalo katakombě sv. Kallista rozměrů velikých darem rodiny *Caecilianů*. Krypta rodiny této stala se středem, kolem kterého hrobníci chodby, a po obou stranách chodeb místečka (loculi) pro rakve upravovali.

Krypta Caecilianů jest velikým a prostranným sálem, kolem do kola byly lavice prvotně do tůfu vytesané, v prostředku jest otvor na povrch zemský, aby mohl do vnitř vnikati vzduch.

*) Si quis in insulam deportatus vel relegatus fuerit, poena etiam post mortem manet; nec licet eum inde transferre alicubi et sepelire inconsulto principe, ut saepissime Severus et Antoninus recriperunt et multis petentibus hoc ipsum indulserunt. Digest. XLVIII. 24, 2.

Zdá se tedy, že sál ten nebyl ihned kryptou, ale spíše místem ku shromáždění se věřících. Vchod do tohoto sálu není zakryt, alebrž každému na snadě, což souhlasí s úplna s mírem, jakéhož církev Boží tehdež na světě požívala. Touž dobou se užívalo také mramoru k ozdobě katakomb. Ale malby nesou na sobě znak, že umění klesalo. I epitafie (nápisy) mají jinou tvářnost. Na místo jména jednoduchého, připojuje se i stáří odešlého a den úmrtí. Zvláště často se opakuje slovo: „Depositio“ „Καταθίσις“ (uložení, pochování), poznenáhla se tratí řecká a pořečtěná jména a ustupují latině.

Nově zvětšena byla katakomba Kallistova pozemkem darovaným od Fulvia Petronia Emiliana, který úřadoval v r. 249. On zemřel jako křesťan a světil svou jedinou dceru Kallistu (která měla příjím „Anatolia“) dvěma služebníky svým Kalcerovi a Parteniovi, ustanoviv je poručníky jejími s tím dokladem, aby bohatství svěcené sobě dívky užili ku prospěchu věřících. Toto přání naplnili věrní poručníci zvláště směrem ku katakombě Kallistově. Darovaný pozemek přišel církvi právě vhod, neboť rok 250, a s ním *pronásledování Deciovo*, byl za dvěma. Decius chtěl křesťany jednou ranou potříti, a proto se chystal naproti hlavě křesťanstva. Jméno papežovo mu bylo známo z listin prefektury městské. Byl tedy sv. Fabian v r. 250 jat. Mučennická smrt jeho byla od kněží a diaconů všemu světu křesťanskému ohlášena. Subdiacon Crementius, jehož jméno uvádí sv. Cyprian, přinesl zvěst o ní do Karthaga. Tělo sv. Fabiana bylo do papežské krypty pochovano, ale titul „mučenník“ nebyl ihned k hrobnímu nápisu jeho přidán, alebrž později známka mučennictví **MP** přičiněna. Podle domněnky de Rossiho nebylo prý tehdež již beze všeho volno, tento titul někomu přiložiti, leč by byl biskup místní svolil. Že tomu tak jest, soudí de Rossi z té okolnosti: že archidiacon Caecilianus, a biskup z Karthagy to za zlé měli matroně „Lucille“, že po přijímání líbala ostatky člověka, který, ač byl mučenník, přece nebyl uznaný (*nescio, cuius hominis mortui, etsi martyris, sed nondum vindicati*). Mučennictví o sobě nestačilo, aby se vzdávala mučenníkovi úcta náboženská, alebrž musel předejít výkon církevní autority. Výkon tento záležel asi v tom, že jméno mučenníkovo bylo vřaděno do kanonu, které vřazení bez svolení místního biskupa se díti nesmělo. Po mučennictví sv. Fabiana zůstal stolec Římský

po nějaký čas osiřelý, a proto nepřidán umučenému hned titul „mučenníka“. Brzo po sv. Fabianu následovali: Kalocerus a Partenius, neboť je předvolal císař k sobě, aby účty kladli ze svěceného sobě zboží, a to je přivedlo do řady mučenníkův. Soud jejich jest na stěně hrobky vyobrazen.

Příčina, proč ihned po mučennictví Fabianově nebyl volen nástupce jeho, byla ta: že Decius volbu nového papeže zakázal. Zakazu toho přestoupiti, bylo nebezpečno, poněvadž se církev konstituovala jako bratrství „collegium“, a tudíž vložila tím způsobem aspoň poněkud do rukou státu sankci svého bratrstva, jež zastupoval ve věcech právních předseda jeho. Konečně zvolen po uplynutí osmnácte měsíců Kornelius, původem z Říma, muž z rodu vznešeného, a jediný mezi všemi papeži až ku Silvestrovi I., jenž k šlechtě náležel. Rod Korneliův náležel k Scipionům, tak že potomek oněch, kteří pokořili mocnou soupeřkyni Říma „Karthago“, nyní římsko-katolické církve hájiti měl oproti pronásledování. Že ale Kornelius skutečně pocházel z rodiny mocných těchto velmožů Římských, jde zvláště z té okolnosti, že Kornelius byl pochován v pohřebišti, jehožto držitelové z rodiny Korneliů byli. Odtud také nalezeno kolem hrobů Korneliova množství nápisů „Maximů Caeciliů“. Pozoruhodné jest to, že náhrobní nápis Korneliův jest latinský, kdežto úřední nápisy v kryptě papežské jsou řecké. *Mluva úřední starobylé církve byla tedy řecká*, nikoliv latinská. Sv. Pavel psal na křesťany do Říma po řecku, jako sv. Jakub na dvanáctero pokolení po světě rozptýlené. Otcové apoštolští, první apologeti, a spisovatelé církevní psali po řecku. Tak dělo se řecky i jednání prvních sedmi sněmů ekumenických. Ano církev na západě užívala řeckého jazyka ještě tehdy, když již minula doba, ve které v obecném užívání byl. Máme sakramentarie, ve kterých jsou responsorie nejprv řecky, a pak teprv latinsky. Stopy té bývalé vlády jazyka řeckého máme po dnes před očima; slova: hymnus, psalmus, liturgia, homilia, katechismus, eucharistia, presbyter, episcopus, svědčí o tom.

Když byl Kornelius za papeže zvolen, ochránila jej smrt Deciova před pomstou jeho. Gallus, nástupce Deciův, si umínil Deciovy zamysly dale provaděti. Sv. Kornelius byl vypátrán, jat a před tribunál římského prefekta předveden. Zde se udál příběh pohnutlivý a nevidaný. *Spolu s papežem táhli křesťané u veli-*

Hrob Korneliův.

kém množství k soudné stolici prefektově, snažně volající, že sobě žádají se svým otcem duchovním za věru umřítí. Toho se ulekl prefekt, a spokojil se tím: že papeže Kornelia do Cita-Vecchia vypověděl. Gallus přitůžil pronásledování tím; neboť kdežto Decius zakázal pouze shromáždění křesťanův v katakombách, nikoliv ale pohřby v nich: zdá se, že Gallus zakázal, papeže Kornelia v kryptě papežské pochovati. Když tedy umřel Kornelius u vyhnanství; a sice tak, že mu bylo přičteno „mučennictví,“ byl pohřben v pohřebišti, které sice bylo blízko Kallistově katakombě, a však tehdaž od něho odděleno.

I forma hrobu Korneliova se liší od hrobů papežů v kryptě papežské. Není ani na způsob oněch „lokulí,“ které ku přijetí rakví v stěnách tak zvaných kubikulů prolámány byly*), a jakž papežové věku III. pochováni byli, aniž jest hrob ten arkosolium. Místo samé, kde jest pohřben nemá podoby „kaple,“ ale jest to spíše chodba délky neohybné. V jednom koutě jest hrob vytesán, dosti prostranný ku přijetí čtyř mrtvol, podlé formy „arkosolia,“ ale s tím rozdílem: že klenba není kulatá ale rovná. Hrob sám neměl nižádné plosky aspoň není po ní ani stopy. Podle toho bylo as tělo papežovo vloženo do sarkofagu, který sám tu prostoru zaujímal.

Růnská církev slavila den sv. Kornelia a Cypriána tímtéž dnem, ač toutéž dobou nezemřeli za Krista Pána, a sice v ka-

*) Cubiculum, po česku komnata společná ku spaní, v katakombách jest malá kaple formy buď kulaté neb i hranaté — čtyř-, tří- šesti- pěti-uhlové. V zadní části je hrob mučenníkův, několik střeviců vysoký, jebožto vrchní část jest tabule, na kteréž se tajemství Boží vykonávala. V postranních stěnách jsou dva neb tři lokuli — místočka pro rakev — horizontálně upravené. Kubikulum má někdy otvor na povrch zemský, obyčejně ale ho nemá. Otvory na povrch nejsou kolmo a nebo vertikálně alebrž do křiva, aby snad kameny sem s hora zlovůli hásené neměly síly ku velkému poškození. Také se praví: že těmito otvory byla v čas pronásledování dovnitř dodávána strava, a neb umučená těla dolů spouštěna. Sluhové a strážci těchto kubikulů slouží v staré církvi: „cubicularii, martyriarii.“ „Arcosolium“ byl hrob v kubikulu, jenž obzvláštní snahou do polokruhu (arcus) zbudován. „Solium“ znamená podle starých tolik, jako nákladná rakev (monumentální sarkofag). Jestli měl ten zvláštní hrob v „kubikulu“ formu čtyřuhlovou s uhlím pravidelným sloul „sepulcrum a mensa.“ Kubikula byly vlastně rodinné hrobky, neb i kaple a shromáždětiště věřících. Takových shromáždětišť mají katakomby více.

takombě sv. Kallista, jakož se čte v kalendáři Bucherianském*) a v jednom starém kodexu liturgie Římské**). Tato okolnost dala příčinu k mínění: že sv. Cyprian jest vedle sv. Kornelia v katakombě Kallistově pochován, jakož de Rossi v jednom starém cestopisu četl. Snad že navštěvovatel katakomb byl k této domněnce sveden, jak Rossi píše, také něčím, co na hrobě sv. Kornelia byl spatřil. De Rossi se uklamal. Když byl objeven hrob světcův, shledán k pravé straně krypty obraz, a na něm dva biskupové, jednomu přidáno jméno Kornelius, druhému Cyprianus. Oba mají pallium ale v té formě, jakou mělo ve věku X. s křížem pouze jedním na konci.

Kdežto epitaph sv. Kornelia jest latinskou řečí psán, jest hrobní nápis jeho nástupce řecký s koncovkou „is“ „Λουκis,“ *Lukis*. I on byl z Říma vypovězen, ale za přimhouvou neznámé osoby zpět povolán, vrátil se, skončil však po malo měsících, buď že byl odpraven, a nebo následkem smrtelných útrap ve vězení. Pochován byl v katakombě Kallistově. Ale odkud to, že přes záповěď Gallovou byl Lucius v kryptě papežské pohřben? — Příčina jest ta: odkládalo se s pohřbem jeho. Skonal totiž v březnu, a teprv dne 25. srpna byl pochován, a právě v tom měsíci v r. 253 dospěl Valerianus k vládě, který byl zprvu křesťanům přízniv, tak že zemřelý papež bez překážky do hrobky svých předchůdců uložen býti mohl.

Ač byl Valerian zprvu (vládl od r. 253—260) přízniv křesťanům, netrvala přeceň jeho dlouho. K dolehání Macriana egyptského černokněžníka, nastaly více smutné časy. Valerian konfiskoval hřbitovy, jako majetek státní, tak že se ukrutenství až do katakomb rozšířilo. *Sv. Štěpán I.* byl dle polání v katakombě Kallistově zavražděn, a podle dokumentů středověkých stála prý tam kathedra jeho krví zkropená. K němu prý ukazuje také latinský nápis ze čtvrtého věku pochodící***).

*) XVIII. Kal. Oct. Cypriani Africae, Romae celebratur in Callisti.

**) Den sv. Kornelia a Cypriana na cestě Appiové v katakombě Kallistově (Natale sa. Cornelii et Cypriani via Appia in Callisti.)

***) Tempore, quo gladius pia viscera matris,
Hic positus rector coelestia iussa docebam;
Adveniunt subito, rapiunt qui forte sedentem;
Militibus missis populi tunc colla dedere;
Mox sibi cognovit senior, quis tollere vellet
Palmam, seque suumque caput prior obtulit ipse,

Kathedra sv. Sixta, papeže.

Ale ačkoliv dokumenty středověké ku sv. Štěpánu I. ukazují, přece nebyl on, jehož krví zkrupená kathedra předmětem poctivosti byla, neboť v katakombách nenalezáme ani stopy, žeby týž světec tou zvláštní poctou byl ctěn býval, aspoň není o tom v graffitech na těchto místech zhylých ani zmínky. Mlčení toto nelze sobě jinak vysvětliti, leč tak, že ne sv. Štěpán, ale jiný papež mučennickou krví svou stolec dotčený zbarvil, a ten byl *sv. Sixtus II.*, který taktéž za doby persekuce Valerianovy mučennickou korunu obdržel. Odtud převládalo jméno jeho, ač již před ním šest až sedm papežů v kryptě pohřbeno bylo. Poutníci z Říma, z Italie vůbec, z Gallie a z Afriky naplňovali stěny katakomb jeho jménem. Krypta papežská, ano celá nekropole (město mrtvých svatého Kallista) nesla všade jeho jméno. O Sixtovi napsal svatý Cyprian právě za doby jeho mučennictví: „*Věste, že byl Sixtus v pohřebišti stat**“). O Sixtovi jest tedy jisto, že byl v katakombě zavražděn. On svolal na 6. srpen obyčejné shromáždění věřících do nekropole sv. Kallista, přese všechnu záповěď císařů Valleria a Galliena. Posvátná místa ta byla rozkazem těchto tyranů skonfiskována, anebo na částky rozprodána, katakomby samy úřadně zavřeny. Tresty naproti těm, kteří by záповědi nešetřili, byly těžké a sice jakož dí prokonsul Paternus v Africe k sv. Cyprianovi, „smrt.“**) V Římě střežili pochopové zvláště katakomby sv. Kallisty. Shromáždění samo se dělo v kubikulu pohřebišť sv. Praextata. Zde tedy, a ne v katakombě Kallistově se udála scena, o které veršovaný nápis ze IV. věku, od sv. Damasa učiněný, mluví. Lid chtěl spolu s papežem umřít. Sv. Sixtus toho ale nedopustil. Byl odvečen k soudu, odsouzen, zpět do katakomby hnán a tam stat. Na cestě k mučennické koruně setkal se s ním sv. Vavřinec, jehož dojemná rozmluva s papežem známa jest. Spolu s pa-

Impatiens feritas posset ne laedere quemquam.
Ostendit Christus, reddit qui prēmia vitæ,
Pastoris meritum, numerum gregis ipse tuetur.

*) Sixtum in coemeterio animadversum sciatis.

**) Sacratissimi Imperatores Valerius et Gallienus . . . praeceperunt etiam, nec in aliquibus locis conciliabula fiant, nec coemeteria ingradientur. Si quis itaque hoc salubre praeceptum non observaverit, capite plectetur. Acta proconsularia a. Cypriani. Ruinart. Edit. Augsb. 1802. II, 44.

pežem dokonali diakonové Felicissimus a Agapitus, kteří byli v katakombě sv. Praextetata pochováni. Čtyři jiní soudruhové Sixtovi byli spolu s nimi pohřbeni v katakombě Kallistově.

Sv. Štěpán byl však „podle knihy pontifikální“ s devíti kněžími, s dvěma biskupy s Honoriem a Kastem, a s třemi diakony: Xistem, Dionysiem a Kajem jat. Ve vězení „ad Arcum stellae“ slavil synodu, odevzdal svému arcijahnovi Sixtovi církevní náčiní a poklad církve, a po šesti dnech byl odveden a sťat.

Jelikož pronásledování tak tuhé bylo, že křesťanům až i katakomby byly zakázány, muselo se na to pomýšlet, jakby lzelo schůze před tyrannií zákonů zabezpečiti; neboť vchody z pískových dolů do katakomb, které před 50 lety ještě bezpečnou byly cestou, nedostačovaly více. Jak si tedy ubožá křesťané pomáhali k útulku bezpečnějšímu? — Bývalou chodbu rovnou do hrobů zařídili náhle do křiva a zabočili ku straně protivné; nezdá se přicházet do katakomby téměř kolmo, tak že by byl neznalec nevyhnutelně musel smrti zaplatiti odvážlivost svou, a kdyby se bylo odvážlivci povedlo až sem prodrati se, byl by se byl octl najednou v temné prostora, kteráž nižádné stopy nedávala, kde by byla důlší chodba hřbitova. Proto nebylo tak snadno křesťanů překvapiti v katakombě tak upravené. Snad že odtud pochopiti lze, proč mohl býti Sixtus druhý přese všechnu záповěď císařů v kryptě papežské pochován.

V roce 260. odvolal Gallienus dekrety otce svého Valeria a přikázal, aby byly křesťanům katakomby vráceny; při čemž připomínáme, že dobou Valeriovou nepropadly všechny hřbitovy křesťanské kletbě zákona, ale pouze a jediné ty, kdež se schůzky činily.

Po papeži Sixtovi II. nastolil Dionysius, jemuž byly vráceny „tituli“ a shromážděště v městě, a hřbitovy za městem. O něm se praví „in libro pontificali“: „*Presbyteris ecclesias divisit, et coemeteria et parochias et dioeceses constituit.*“ Katakomby tedy podléhaly odtud pravomoci kněží církve Římské.

Dionysius i jeho nástupce Felix byli v kryptě papežské pohřbeni, nápisy však jejich nejsou dosud nalezeny.

Po Felixovi nastolil *Eutychianus*, zemřel v r. 283 dne 7. prosince, byl ale v kryptě papežské teprv 25. července roku následujícího pochován. Smud byl pohřeb jeho opožděn pronásledováním císaře Carina, o němž se děje zmínka v aktech sv. Sebastiana.

Zasypání krypty papežské.

Po Eutychianovi nastoupil sv. *Kajus*. V seznamu Philokalovu, v knize pontifikální, a v martyrologiu Jarolímovu máme toho jistotu, že i on odpočíval v kryptě svých předchůdců, ač není o tom v kryptě samé žádné stopy k nalezení.

Za *Marcellina* byl zprvu aspoň zdánlivý pokoj. Krypty se rozmnožovaly a okrašlovaly na všech stranách. Touž dobou povstaly „kubikula.“ V kaplich těchto jest k zadu papežský stolec a sedadla pro duchovenstvo, naproti dvě prostory galerií od sebe oddělené a pro posluchačstvo určené — v kteréžto formě se jeví primitivné basiliky. Mysérie sv. byly tam slaveny obyčejně „in altari portatili.“ Pravidlem upraven byl stolec biskupský z mramoru. Hrobníci dospěli jsou u vzdělávání podzemních hrobů, arkosolií, kubikulí tak daleko, že i v tůfu sobě okras hleděli, z něhož se tesaly sloupy, křížové klenby, kubikula přerodilných forem, neb i v podobě kříže.

Brzo však se obrátily vlny proti církvi, a tím i proti katakombám vůbec, a proti Kallistově zvláště, ediktem *Dioklecianovým* v druhé polovici r. 303. Tentokráte se obořilo pohanstvo na kongregace, na pohřebiště, na kostely, na jmění církevní, a na život křesťanů. Vše mělo vzít za své, co mělo známku křesťanství na sobě, kostely se pálily a bořily, staré památky a archivy se ničily, křesťané ubijeli a vraždili způsobem hrozným a neslýchaným. Odtud také nedostačoval způsob, kterým se zabezpečovali křesťané. Proto se nejenom zemí zasypaly zjevné vchody do katakomb a na jiném místě otvíraly průchody, kterými se nejprve na krivo a pak kolmo dolů muselo, nezfídka i na horu, a pak do prostranného arenaria, načež teprv do shromáždíšť: alebrž pomyšleno na nové taktiky k ochraně posvátných míst křesťanských. Především přihlíženo bylo ku katakombě sv. Kallista, kdež bylo mnoho krypt křesťanům nad jiné dražších. Prvá byla krypta Cäciliu, kdež byla i hrobka sv. Cäcilie, druhá krypta papežská. Svatyně tyto, jakož i gallerie naplnily se tůfem. A však ne všechny svatyně lzelo tou měrou ochrániti, a z těch byly ostatky na bezpečnější místa odneseny, a za tou snad příčinou se čítají v martyrologiích semotam sobě nápadně odporující zprávy o pohřbu mučenníků.

Práce ty byly vyvedeny za papeže Marcellina, a v nich dále pokračováno za Marcella, čímž se stalo, jakož již svrchu bylo řečeno, že oba ne v kryptě papežské, ale v katakombě sv. Pris-

cilly pohřbeni byli. Tamtéž bylo podotknuto, že sv. Marcellus obnovil 25 okresů čili parochií v obvodu Říma. Každý okres měl svou budovu, která sloula Conventiculum, dominicum neb i basilika, kdež se věřící okresu toho scházeli.

Za časů Dioklecianových stalo se ponejprv, že světská moc použila vnitřních sporů uvnitř církve, aby ji samu udávila. Příležitost k tomu daly dva směry ku kázni církevní hledící. Za dob pronásledování Deciova mnozí neobstáli, a tuž žádali rigoristé, novatiani, aby kleslí nebyli připuštěni více do obcování křesťanského; druhá strana laxistů chtěla beze všeho vynutiti smír kleslých s uraženou církví. Uprostřed těchto stran byli ti, jejichž obcování v nebesích vlastně bylo, upřímní katolíci. O stavu věcí nás poučujou epistoly Cyprianovy. V dlouhém míru před Deciem schoulostivěli mnozí křesťané, a proto klesali, když se jich dotkla ruka tyrannova. Klesnuvše, byli ihned lítostí hnuti, vraceli se k Bohu, ale žádali sobě návratu lehkého, nepřiměřeného tomu, čím se byli provinili. Mnozí z nich nemajíce míru s církví k vyznavačům se utíkali, aby k prosbám a k přimluvám jejich smíru došli, a církev, podle sv. Cypriana, přiznala, že lze tou měrou pokoje s církví dosáti, a však žádala, aby vyznavačové jména těch udali, jejichžto pokání se ku svému konci blíží, aby ten zbylý trest na přimluvu mučenníků jim byl prominut. I v Římě byla tatáž praxe jako v Africe; těm, kteří klesli, bylo slíbeno odpuštění, ale za tou podmínkou, aby činili pokání. V Africe se kleslí mnozí srotili, chtějíce *bestrestný* návrat do církve vynutiti*), a sice k prosbám mučenníků, a měli i v Římě přívržence své. *Rigoristé* však nechtěli o smíru s kleslými ani slyšeti. V čele jejich byl Novatian, který s kněžími a diakony po úmrtí Fabianově psal epistolu Římské církvi**), a tudíž jednání téže církve s kleslými schválil. Avšak Novatian vida, že naděje jeho, státi se nástupcem Fabianovým volbou Kornelia papeže v níver se rozpadly, zapřel svého přesvědčení bývalého, dal se od svých přívrženců za vzdoropapeže voliti, a tím povstala sekta „*Novatianů*“, která až do V. věku potrvála. Když tedy propukla persekuce Dioklecianova, objevilo se opět jednak velikolepé divadlo stálosti a mučennictví, a však i zármutek nad mnohými,

*) Cyprian. Ep. 22.

**) Ep. cleri Rom. Inter Cypr. ep. 81.

kteří hrůzou muk uchváčeni jsouce poklesli. A však zároveň znova vyšlehl spor o přijetí kleslých na milost, ku kterému sporu hledí sv. Damasus v básni nám dochované.*)

Papež Marcellus zůstal stálý, jak báseň tato dí, a nedal se nížádným hlomozem mýliti, ač proti němu se zdvihly: nenávisť, spory, vzpoura, ano i vraždy. On se k laxismu nenachýlil, zvláště anť se jednalo o člověka, který anižby byl pronásledován, anebo mučen, přece Krista zapřel. Za to byl Marcellus od Maxentia do vyhnanství poslán; a však ani způsob smrti jeho, ba ani místo, kam vypovězen byl, není známo.

Po sv. Marcellovi nastolil sv. *Eusebius*. Spory, svrchu zpo-
menuté děly se i za něho. Sv. Damasus jmenuje zde jmenem onoho muže, který byl náčelníkem strany lehké, bylť to *Heraclius*.

Mír tedy církvi po třiletém pronásledování Dioklecianovu vzešlý přinesal do lůna jejího spory. A právě nepokoje tyto byly Maxenciovi záminkou, aby se míchal do věcí církevních, a jakž naložil se sv. Marcellem, tak i Eusebia do vyhnanství zapudil, a sice na Sicílii.**)

Na papežích těchto nebylo žádáno, aby snad bohům obětovali, ale aby byli straně lehké v církvi po vůli. Ne tedy o *existenci církve*, ale o *svobodu* její jednalo se v této věci. Právem připomíná zde hrabě Desbassayns de Richemont: „Papežové tito opustili sídlo své, a zemřeli v daleké krajině právě za příčinou tou,

*) *Veridicus rector lapsos crimina flere*

*Prædixit, miseris fuit omnibus hostis amarus,
Hinc furor, hinc odium sequitur discordia lites,
Seditio, caedes, solvuntur foedera pacis
Crimen ob alterius, Christum qui in pace negavit,
Finiibus expulsos patriae est feritate tyranni.
Haec breviter Damasus voluit comperta referre,
Marcolli ut populus meritum cognoscere possit.*

*Heraclius vetuit lapsos peccata dolere,
Eusebius miseros docuit sua crimina flere.
Scinditur in partes populos gliscente furore,
Seditio, caedes, bellum, discordia lites.
Extemplo pariter pulsi feritate tyranni,
Integra cum rector servaret foedera pacis,
Pertulit exilium Domino sub iudice laetus,
Littore Trinacrio mundum vitamque reliquit.*

**) *Littore Trinacrio mundum vitamque reliquit.*

že chránili čistotu kázně církevní proti nekajícím křesťanům a naproti náčelníku jejich spoluviníkovi, a zároveň právo církvi jedině příslušné v oboru tomto. Až dosud nebyl žádný odsouzen k vůli vnitřní svobodě církve. Tito dva papežové zdají se mi býti, když ne prvními, jistě bezprostředními praotci těch papežů, jejichžto stkvěla řada až dosud v paměti všech žije, a kteří až k Piovi IX. výlučného práva církve, sebe samu spravovali, neohroženě hájili.*)

Pronásledování Dioklecianovo bylo strašlivé. Inaugurace k němu bylo poboření krásného chrámu v Nikomedii (23. února 303). Na to ihned vydán jest první dekret, jímž se zapovídají veškerá shromáždění křesťanů, a se velí, aby chrámy jejich a knihy posvátné se spálily, aby se církevní jmění zabavilo, kdoby se nechtěl křesťanství odříci aby byl práv občanských zbaven. Na to se dovoluje, křesťany pro víru udávati, a kdoby z nich nechtěl Krista zapřít, ten že má býti mučen. V druhém ediktu se dává rozkaz, aby byli kněží a biskupové uvězněni, a k tomu přinuceni, aby modlám obětovali. Třetím dekretem se poroučí, aby byli křesťané mukami donucováni, aby odevzdali knihy posvátné, a aby se sřekli Krista. — Podle seznamu římských papežů v prefektůře městské chovaného byla hierarchie církve katolické od r. 304 až k červenci 311 úředně zrušena. *Přes toto přese všechno zrušení byli papežové Marcellus a Eusebius po zákonu církevním za papeže zvoleni.* Zase, ačkoliv císařové zrušili po své chuti hierarchii, a papeže neuznávali, přece na nich žádali, aby se důstojnosti své vzírali, jak se v knize pontifikální dočítáme: „ut negaret se esse episcopum.“

Po Eusebiovi obdržel *Melchiades* papát, kterému, ač úředně nebyl uznán od císařů, od Maxencia se dostalo dopisů, jimiž se stavila konfiskace jmění církevního. Papež ten se dočkal té radosti, že církvi mír a pokoj zjednan byl dekretem v r. 312; dal ale již své ostatky Eusebiovy z vyhnanství převézt, a na hřbitově sv. Kallisty, ale nikoliv do krypty papežské, do které byl vchod dosud zamezen, nýbrž do zvláštního kubikulu pochovati.

I papež *Melchiades* byl v katakombě Kallistově pohřben, ale hrob jeho, a Eusebiův není dosud vypátrán.

Krypta papežská byla později opět otevřena; za našich dnů

*) Richemont. „Die neuesten Studien über die Katakomben“.

ale katakomba Kallistova snahou de Rossiho, a za peněžnou podporou Pia IX., odkryta, nejnověji ale jedna z těch nejstarších částí jejich „area Cæciliorum“ udiveným zrakům poutníků odhalena.

VII.

Krypta sv. Cæcilie v katakombě Kallistově.

Zvláštního povšimnutí hodna jest krypta sv. Cæcilie v katakombě Kallistově již pro svěťci, která tamtéž odpočívala. Do ní sestoupíme úzkou chodbou z papežské krypty jdouce. Chodba ta byla mramorem obložena; jakož i kubikulum, které jest prostornější nežli krypta papežská.

Podle legendy, jejížto úhlavní data dojistá na pravdě spo-
léhají, byla sv. Cæcilie z rodiny urozené, což vysvitá i z titulů jí přidělených: puella ingenua, nobilis, clarissima. Ona byla křesťankou od prvního dětství, a snad i její matka se přiznávala k víře. Otec ale byl pohan. Ten ji zasnoubil mladému patriciovi, mravů ušlechtilých, ale pohanovi. Jmeno jeho bylo „Valerian.“ Cæcilia se ale již zaslíbila Kristu Pánu, a proto přiměla svého muže, jak legenda dří, tou okolností, že k její prosbě uzřel anjela jí k ochraně poručeného, aby vyhledal papeže Urbana, který se ukrýval v jedné katakombě „in Via Appia.“ Papež Urban jej vynul ve víře i pokřtil, i s jeho bratrem Tiburtem. Oba se stali mučenníky, i setník Maximus, který vida jejich stálost obrátil se. Všichni tři byli do katakomby sv. Prætextata pohřbeni.

Prefekt Almachius chtěl sv. Cæcilii v tichosti ze světa zpro-
voditi. Kázal jí tedy do „caldarium“ (teplé lázně) jejího paláce zavřiti, a trouby jimiž se teplo do lázně přivádělo, až do toho stupně vytápěti, že po lidsku pro horkost v lázni smrt byla nevyhnutelná. Ale hle, ač byla kamna sedmkrát více rozteplena, než obyčejně, a ač svíce tam trvala po celý den a po celou noc nevzala škody. Když se věc ta prefektovi donesla, velel, aby ji liktor odpravil. Liktor, snad že držán silou nadpřirozenou, anebo snad lítostí nad tak nevinnou a mladistvou dívkou, nedobil ji, ač ji po třikrát stínal. Čtvrté rány přičiníti bránil zákon, a tak se stalo, že věřící v domě jejím, a jiní sem přišli našli svatou divenku a mučenuici ještě živou. Oni vstoupili,

Neporušené tělo sv. Caecilie.

a vstoupivše shledali, ana svatá dívka, možno-li říci nebohá, na podlaže ležíc tiše očrkávala poslední hodinku svou. Věřící se hrnuli k ní, a smáčeli šátky své do krve její, vědouce, že mučennická krev jest před obličejem Páně předrahá, a ona ta ovečka dokonávající dávala v hořkém tomto stavu jednomu každému vedle jeho potřeby po celé dva dni a dvě noci napomenutí.

Třetího dne přibyl k ní i papež Urban, aby své milé dceři v Kristu dal své poslední „s Bohem“. Modlila jsem se, pravila svatá dívka, abych nezemřela dříve, než až bych tvé Blaženosti*) odporučila chudé, o něž jsem měla vezdy péči, a abych Ti tento dům odevzdala, by z něho kostel byl učiněn. Jakmile dal papež Urban k žádosti její své svolení a ji požehnal, obrátila ústa k zemi a ruce k pravé straně, a tak svou čistou duší Bohu odevzdala.

Ještě tím večerem byla světice dána do rakve z dříví cypresového, oděna v drahocenný šat, a v této poloze, jakou měla umírající. Papež Urban a jeho diakonové ji odnesli do katakomby sv. Kallisty.

Ještě více ale panětihodno jest, jaké mají děje její ostatky. Papež Paschal I. dal, jakož jsme řekli, dne 20. července 817 ostatky 2300 mučenníků odvézti do chrámu sv. Praxedy. Mezi těmi byly i ostatky z krypty papežské. Papež si vroucně přál, aby i ostatky sv. Caecilie byly přeneseny, ale nemohl hrobky její nalézt, a proto se domníval, že král Longobardů, Aistulf, jenž Řím obléhal, u katakomby sv. Kallisty plenil, i tělo sv. Caecilie s sebou unesl. Po čtyrech letech se prý sv. Caecilie jemu ukázala, jak on sám a jeho současný biograf**) vypravuje, a pravila prý, že byl papež při přenosu ostatků svaté Caecilie tak blízek, že by byli vespolečně hovořiti mohli. Po tomto zjevení dal Paschal znovu kopati, a našel vskutku tělo sv. Caecilie. Tělo bylo zachované a čerstvé tak jako při pohřbu světice, bylo oblečeno do drahého, zlatem protkaného roucha, v rakvi cypresové, u nohou majíc svinuté krví porosené šátky lněné.

Paschal dává zprávu, že dal rakev hedbávím obložiti, přes tělo dáti příkrývku hedbávnou, uložit do sarkofágu z bílého mramoru, a pak znovu pohřbiti v basilice sv. Caecilie in Trastevere.

*) Beatitude, pozdější titul papežův jest: Sanctitas Vestra, Svatost Vaše.

**) Continuator libri pontificalia.

Odtud uplynulo as osm set let. Tu dal kardinál Sfondrati, jenž měl titul sv. Caecilie, v basilice znamenité změny konati, a když se kopalo v sanktuariu, přišli jsou na sklepení prostorné, v kterémž pozornost kardinálovu dva sarkofágy poutaly. I povoláni jsou ihned svědci hodnověrní, a jeden ze sarkofágů ihned otevřen. Byla v něm rakev cypresová. Kardinál sám otevřel víko. Nejprve uzřel hedbávné futro rakve, pak přikrývku hedbávnou, barva byla vybledlá a skrze řasy bylo viděti zlaté roucho, do kterého mučennice byla oblečena. Na to se objevila sv. Caecilie v tétéž postavě, jako před osmi sty lety, to samé roucho zlaté, krví zbarvené, tytéž šátky krví porosené, hlavinka její byla do rakve skloněna, nohy trochu zkrčené, ruce k tělu nachýlené, tělo samé neporušené, s toutéž příjemností a cudností, jakou za živa vynikala. O tomto všem učinil kardinál Baronius k rozkazu Klementa VIII. náležité opatření.

Kardinál Sfondrati dal zbudovati nad hrobem sv. Caecilie překrásný oltář hlavní, a pod ním sochu mramorovou (od Stefana Maderna) postaviti, která předkládá sv. Caecilii v téže podobě, jak v hrobě odpočívá. Nápis zní takto: „Zde ti představuji v mramoru obraz přesvaté Panny Caecilie v téže postavě, jak jsem ji já neporušenou v jejím hrobě spatřil.“)

VIII.

Katakomy a stopy katolických článků víry v nich.

a) Základné učení katolické o církvi.

Jeden z nejdůležitějších článků víry, jimiž se lišíme ode všech konfesí čili denominací akatolických, jest dojista *učení o*

*) En tibi sanctissimae virginis Caecilie imaginem, quam ipse integram in sepulchro jacentem vidi, eandem tibi prorsus eodem corporis situ hoc marmore expressi.

NOTA. Doložiti jest, že onen biskup, který ženicha sv. Caecilie na víru obrátil, a ji v poslední době navštívil, nebyl sv. papež Urban, neboť ten žil 50 let před sv. Caecilii za času Alexandra Severa, za něhož církev míru požívala; alebrž biskup Urban do Říma přišel, jenž pro víru umučen, v katakombě sv. Praetextata pohřben byl. Odtud se také nečte v aktech sv. Caecilie o císaři, ale o císařích dvou, kteří vydali dekret ku pronásledování křesťanů.

církvi. Kdyby se v tom učení s námi sjednali Luteráni, Helveti, Anglikanci, Novokřtenci, Methodisti, a jiné denominace; nemohlo-by na dlouho trvati různění, ale zavítala-by konečně žádoucí jednota u věcech víry a mravů, a byl by rozkol do hrobu uložen, a haeresie by musela vzíti za své. Za tou příčinou jali se všichni ti, kteří odboj zdvihli proti víře, hourati také velikolepou stavbu odvěké církve, dobře vědouce, že zůstane-li víra o církvi Kristově nedotknuta, vzpoura naproti článkům víry brzo dokoná.

α) Katolická církev vezdy věřila, že jest ona ústavem, a nebo chceme-li ve smyslu dobře pojatém societou, Kristem Pánem k tomu založenou, aby skrze ní byla víra křesťanská u své ryzotě zachována, a věřícím beze bludu předkládána. Z vůle Páně se tedy chová jediné v jeho církvi neporušená víra jeho. Ona ale ta vůle Páně víze každého, aby věřil, co Bůh zjevil, tak že, kdoby o své ujmě a svou vinou článku víry byť i jedinému odpíral, spasen by býti nemohl. Vždyť pak *člověk ku pravdě vůbec stvořen jest*, ne ku pravdě *částelné*, a proto celou pravdu přijmouti vázán jest; duše naše je naprostá, nelze ji v částky dělit, a proto také nelze víru rozštěpiti, neboť celá duše věří, jako celá touží a doufá. Nelze Pánu Bohu, byť i jen v jednom článku nevěřiti, a přece cnost víry plně zachovati, jako nelze jednomu článku víry věřiti bez pevné vůle, všem bez rozdílu za pravdu dáti, anť Bůh jest původem pravd bez rozdílu všech. A je-li tomu tak, pak jest každý z vůle Boží vázán, státi se oudem církve Boží, anť by jinak po jeho spáse veta bylo, nechtěl-li svou vinou církvi Páně se přivtělit, která z vůle Jeho k tomu zřízena jest, aby pravdu Jeho plnou a neporušenou předkládala, kterou držeti máme. *Souměrně s touto naukou dí církev katolická o sobě, že jest ona samospasitelná.*

O tomto učení katolickém nalzáme v katakombách hojně dokladů. Církev jest vyobrazena v podobě „lodě“, a sice nesčíslněkrátě, tak že i lampy v katakombách, osvěčující temnotu jejich, pravidlem mají formu lodě. Překrásná lampa druhu toho se nalzáá v paláci dei uffici ve Florenci. Ona jest bronzová. Na lodi sedí muž maje rolu (knihu) v ruce pravé a v levé kornidlo, a jiný muž stojí na přední části lodní, modle se. Na hořejší části stežeje jest napis: „*Dominus legem dat Valerio Severo Eutropi.*“*) Podle všeho jest kormidelník Kristus Pán sám,

*) Hospodin dává zákon Valeriovi, Severovi, Eutropovi.

rola v ruce jeho jest zákon jeho, který vede k životu, drže v sobě pravdu, která jest Kristus. Člověk na přední části lodní jest věřící, an se ubírá na moři života ku přístavu věčnému. Loď ale jest patrně církev, neboť byla od starodávna připodobňována lodi na moři rozvlněném, jakož na jisto víme ze sv. Augustina, který na jednom místě dí: „Kormidelník jest Kristus na dřevě kříže svého, plujeme tedy mořem na tomto světě.“*) I autor listu k Diognetovi užívá tohoto obrazu, neboť připodobňuje tam svět moři rozbouranému, a církev křesťanskou lodici, neb i ostrovu v tomto moři strmicímu. Kormidelník Kristus veze člověka ku bráně věčné, ale neřídí ho bezprostředně, a nevede po moři, alebrž prostředně „lodí“ „*církví ustanovenou*.“

Lampy v katakombách měly tedy význam dvojitý: Lampa hořící osvětluje putování a osvětlovala, loď ale, jejíž podobu měla, chránila před utonutím a chrání ty, kdož se byli na ni utekli. I Kristus Pán osvětloval a osvětluje světlem sv. víry své národy prostředkem zřízené církve, a vede a řídí je vlnami moře světa tohoto na jisto do přístavu věčného. *Jest tedy lampa v katakombách nejenom symbolem ustanovené od Krista Pána církve, ale i symbolem učení, že ten, kdož chce vplouti do přístavu slávy věčné, nesmí zůstat kromě lodi na rozvlněném moři tohoto světa, t. j. lampa jest i symbolem církve Kristovy, jediné pravé a samospasitelné.*

Jestliže tedy mučenníci věřící dávali lampám svým v katakombách podobu loď, *vyjádřili tím víru svou o církvi* jediné pravé a samospasitelné, a následovně i *viditelné*, neboť neviditelná církev nemůže býti taková, ku které nás Spasitel zavazuje. Katakomby nás tedy usvědčují, že Wittenbergský reformátor mnich Martin Lutr v hrdlo lhal, že Kristus Pán zařídil církev ale pouze neviditelnou, a že v hrdlo lhali a lhou učenníci křivopřísežného mnicha tohoto: Methodisti, Puritáni, Universalisti, Independenti, a Interkonfesionalisti, kterým se přidružují liberalové naši, že Kristus Pán ustanovil víru, ale že neustanovil žádnou církev, ana by víru tu z jeho vůle zachovávala, a podle ní věřící řídila.

β) Nejvyšší kormidelník loď církevní Kristus Pán chtěl, aby *církev*, jsouc pro viditelné tvory, zřízena a viditelná, byla

*) Gubernator est Christus in ligno crucis sumus, navigamus in hoc saeculo per mare.

viditelnými zástupci jeho biskupy, kněžími a jahny, a nejvýše náměstkem sv. Petra vyučována, spravována a vedena. Za tou příčinou zvolil sobě apoštoly, a dal jim plnou moc, aby úřad jeho učitelský, kněžský a královský vykonávali. A jakož dal apoštolům plnou moc, učití, obět novozákonnou přinášeti, svátostmi přisluhovati, a církev řídití, tak zase oni z vůle Kristovy moc tu na jiné přinášeli. Apostolové svatí ale nepřinášeli na všechny té plné moci své, a sice opětně z vůle Páně ale jen na ty, které svými nástupci v plné míře míti chtěli, jiným ale svěřovali pouze část této moci. Tak činili i jejich nástupcové. Proto byl vezly rozdíl podstatný mezi knězem biskupem, a tím, který pouze na kněžství byl posvěcen. Odtud se také jmena biskupů, jakož bylo vyloženo, pečlivě v církvích zachovávala, v archivech ukládala*), odtud byla i těla jejich do zvláštní hrobky vedle sebe kladena, aby i mrtvoly jejich dávaly svědectví o apoštolské poslušnosti. A jako jmena biskupů v archivech, a těla jejich v hrobkách svědčila, že jsou oni z vůle Páně knížaty církevními: tak zase dává stolec biskupský v katakombách do dnes svědectví, že biskup vyučoval, a obětoval a řídil církev přede vším duchovenstvem.

Ono tedy není tomu tak, jak mnich Lutr vyučoval: že jest církev Boží pouhou societou těch, kteří poznenáhla se v jedné víře snášeli; a nikoliv ústavem Kristem zřízeným, čili církví z rukou Páně vyslou, neboť Kristus Pán ustanovil apostolát, hierarchii, a velel apoštolům, aby učili, a křtili a do církve přijímali. Církev byla tedy budována Kristem Pánem tak, že nejprvé svatovláda byla zřízena, a o té pravil, že věřící jí mají poslouchati, ne tak jak se Lutr domníval, a jeho přívrženci „od zdola na horu“ to jest tak, že dva, tři, čtyři a t. d. se sejdou, a vidouce, že drží jednu víru, i jednu náboženskou societu tvoří, ale úplně rovnou, tak že podle Lutra není rozdílu mezi církví vyučující, a se učící, mezi duchovenstvem a laiky. Hrobový, starobylý hlas katakomb hlásá jináče.

γ) Jako Kristus Pán viditelnou církev ustanovil, a podle toho i viditelnou svatovládu, viditelné kněžství, a jako chtěl, aby ústava církvi jeho daná až do skonání trvala: tak zase nařídil, aby se moc apoštolům svěřená způsobem viditelným na jejich nástupce přenášela, čili on ustanovil svátost svěcení kněžstva, nechťěje, aby ti, kterým uložil břeme-

*) Iren. I. III. cap. 8. adv. haer.

no, které by o sobě i ramenům anjelským bylo obtížno postrádali moci a milosti ku vznešenému povolání svému. *I o svátosti svěcení kněžstva mluví katakomby.* V katakombě sv. Herma*) jest viděti vypuklou řezbu, na které lze poznati ordinaci kněžskou. Na stolci, ku kterému as pět stupňů vede, sedí biskup v ruce drže otevřenou knihu a pravou klada na hlavu mladého muže, který má na sobě kolobium čili dalmatiku. Na rukávech jsou pruhy barvy purpurové. Bez pochyby, že zde vyobrazeno svěcení na jahna. Po obou stranách ordinanda stojí dva mužové rouchem téže formy jako biskup přistrojení, snad že kněží, kteří biskupovi při svěcení přisluhovali.

δ) Avšak nejenom že hlásají katakomby ustavení církve viditelné a její z Krista Pána bezprostředně vyšlé zřízení, alebrž *ony dávají svědectví té pravdě historické, že církev křesťanská byla ihned s počátku a z vůle Páně societou náboženskou na synagoze, čili na theokracii židovské doprosta nesávislou, a že tudíž náboženství křesťanské nebylo snad sektou vřvy židů, ale že ihned v prvém vzniku byla církev Kristova vedle povahy své universální, kdežto synagoga pouze k národu hebrejskému čelila.*

A jak toho dokazují naše milé katakomby? — V katakombách jest uloženo k šesti millionům mrtvol. Čteme tu na náhrobkách jmena přerozdilná, ale mezi nimi až na několik málo jmen, jako Revicca v katakombě sv. Kommodilly, nižádného jmena původu židovského. Z toho ale jde, že ihned s počátku se církev pokládala býti náboženskou societou od synagogy doprosta oddělenou. Neboť kdyby toho nebylo, pak bychom našli aspoň v nejstarších katakombách zhusta jmena původu hebrejského; neboť víme, že apoštolové svatí v synagogách měst hlásali víru, a že všady se jich mnoho i ze židovstva na víru obrátilo, a tudíž as všude přijavše židé víru opustili se židovským vyznáním i hebrejská jmena svá, aby se tak plně rozloučili s národem, vinným vraždou Syna Božího.

Svědky historické této udalosti jsou židé sami; neboť oni udali za Nerona křesťany, že nejsou nižádnou sektou židovskou, aby je osvědčili býti sektou dokona cizou, statem netrpěnou, a tou měrou byli pronásledováni.**)

*) Sv. Hermas byl za časů Hadrianových prefektem města Říma.

**) Sulpicius Severus hist. II., 29.

Konečně dávají o tom svědectví i katakomby židů od katakomb křesťanů docela oddělené. Sem náleží pohřebiště, které objevil Bosio v r. 1602 pod pahorkem „Colle Rosato.“ Okras tu nebylo, leč znak sedmiramenného svícnu. Druhé pohřebiště židovské jest v Portu, třetí na vinici hraběte Cimarra, čtvrtá a nejznamenitější jest ve vinici „Randini“ na cestě „Via Appia“.

Z toho jde na jevo, která to drsnost je vůči těmto věcem tvrditi, že náboženství křesťanské bylo v původu svém pouhou sektou židovskou, a že Kristus Pán nesalobil náboženství, které slove křesťanské, jak do světa hlásal Strauss, po něm Renan a jiní, a bohužel mnozí i v našem národu, kteří nepochopitelnou zaslepeností přijímají veškerých vědů vědy, jako jest materialismus a Darwinismus z ciziny, nic nevědíce, že tím připravují národu krizi, kterou by as solva více přestál.

e) Církev nechtěla, aby v katakombách měl někdo obcování s miláčky jejími za mrtva, kdo nenáležel k societě její za živa, ne snad z nenávisti k osobě, neboť křesťan je vázán věrou svou ku každému lásku míti, ale proto, že ti, kdož křtem svatým byli posvěceni na způsob zvláštní k rodině Boží náležejí, majíce účast na přirozenosti Boží a jsouce synové jeho podle přijetí a dědici Páně, nároky mají a měli na říši Boží na nebi, kdožto byli údové říše Jeho na zemi. Odtud nejenom že netrpěli, aby v katakombách jejich spolu s nimi odpočivali pohané aneb i kacířové.

Pohané se dojista nekládli s křesťany v jednu katakombu, toho nedopouštěla jejich nenavist naproti víře. Nad to měli pohané své kubicula, své kolumbarie, svá mausolaea, a do těch nesměl nižádný člověk položen býti, leč by byl náležel k rodině. Tato výlučnost byla dogmatem Římských mravů. Něco velikého jest, di Cicero, tytéž míti předků pomníky, užívati těchžte posvátných věcí, a míti společné pohřebiště.*) A opět di, že taková pieta k hrobům víže, že kromě nich člena rodiny pohřbíti jest velkým zločinem.**) Ano výlučnost tato taková byla, že zahrnovali každého, kdožby se odvážil cizým popelem místo to pohřebně naplniti, hrozným proklínáním. Nemožno tedy přijmouti,

*) Magnum esse, eadem habere monumenta majorum, iisdem uti sacris, sepulcra habere communia. Cicero de Offic. lib. 2.

**) Tantam sepulcrorum religionem, ut extra sacra et gentem inferri fas negarent esse. Cicero „De Legg.“

žeby pohané o své ujmě toho dopustili, aby v hrobce jejich pochován byl křesťan.

A však byl-li odpor tento se strany pohanů tuhý, aby s nimi lůžka posledního nedělil křesťan, byl odpor ten se strany křesťanů, možno-li ještě rozhodnějši, a sice z příčin nábožensko-dogmatických. Náboženství křesťanské jim zakazovalo všeliké obcování co do výkonů bohoslužebných s pohany: „*Nechci pak,**) *abyste byli společníci slých duchů* (t. j. model, kterým pohané obětovali); *nemůžete kalicha Páně píti, a kalicha slých duchů, nemůžete být oučastníci stolu Páně, i stolu slých duchů.*“ Odtud se podrobovali křesťané raději těm nejhroznějším mukám, nežli aby měli oučastenství na obětích, na slavnostech a na obřadech pohanských. Jestliže se ale křesťané štítili všeho styku s pohanskými obyčeji, který by je byl znesvětil; možno již beze všeho tvrditi; že by toho byli neztřípeli, aby se miláckové jejich vložili za mrtva do společenství s těmi, kteří se modlám klaněli.

Liší se hrobky křesťanů od pohanských i tou okolností: že pohané měli rodinné kolumbarie, do kterých nepřipouštěli za žádnou cenu člena rodiny cizí: křesťanské hřbitovy ale měly do sebe povahu universálnou, jako i víra křesťanská charakter universálný na sobě nese. Tu odpočívají vedle vznešené Anežky a Caecilie v lokulích těla křesťanů marných: neboť u křesťanů vyrovnávala láska křesťanská příkré rozdílly stavů, a nedopouštěla, aby otrok byl za věc snižován, přikládajíc i jemu dědictví na nebi, jako péči měli aby k vůli přepychu a nádheře se nezpomínalo, že i chudý jest bratr Krista Pána, a proto pro dvojí příčinu i bratr náš.

Kromě toho byla i forma hrobů křesťanských zcela rozdílna od pohanských. Hrobové pohanští byli kolumbarie, majíce malé otvory (odtud holubníky zvané), kamž se dával popel z mrtvol; hrobové ale křesťanští měli místa připravená pro těla podle délky, šířky a výšky. Křesťané nepálili tel „zemřelých svých,“ alebrž vraceli je zemi, z které vzat jest člověk, následující v tom příkladu Kristova pohřbu. Jako nebylo telo Páně spáleno, ale po způsobu židovském pochováno: tak i oni kládli těla svých miláčků do hrobu. A jako hrob Páně byl do skály vytesan, tak i oni kládli těla do hrobu v tůfu písečném, u vnitř

*) Práví sv. apoštol I. Cor. 10, 20 o mase z obětních darů pohanských.

země skále zcela podobné, a sice opět podle příkladu Páně do takového, ve kterém ještě žádný neležel. Ano Bůh sám dopustil, aby se církev Římská po tři věky kládla do hrobu v skále: vytesaného v katakombách, jako i tělo Páně po tři dny odpočívalo v hrobě.

Křesťané tedy nepálili těl svých zemřelých, kdežto u pohanů již za dob králů zavládl obyčej, těla páliť, který obyčej se stal později tak všeobecným, že Cicero jenom tři rodiny jmenuje*), které mrtvol nepálili. Ale i tyto hroby nebyly u vnitřku země zakryty, alebrž všemu zraku zjevný jako mausolea se vypínající po obou stranách silnic.

Ku pálení mrtvol dospěli Římané zprvu pro časté boje s nepřátely, kteří hroby jejich zneuctívali; za starodávna nebylo toho.***) K tomuto mravu přispěla i tehdejší filosofie, zvláště Heraklitova, který kládl oheň býti principem všeho, a návrat do prahnné návratem do boha býti soudil. K tomu působily i staré pověsti člověčenstva, že na konci věkoletí nastane všeobecný požár, aby vše očistil, a pověra: že ohněm běře za své částka pozemská člověka, a tím že nabývá duše volnosti, aby do výšin zaletěla. Jiní zase se domnívali, že se čistí tělo ohněm od velikých skvrn, a Pythagoreovci věřili, že nabývá duše ohněm čistosti, aby svou očišťovací pouť do těl nastoupila. Soustavami těmito, tradicemi a pověrami, a zhuště i nevěrou v nesmrtelnost duše zavládlo upalování mrtvol všeobecně. *I za našich dnů se pronášejí návrhy od některých lékařů mastičkářů, kteří necení člověka více nežli „svěřecí mrchu“ ochotně se dali unéstí sečnatou snahou, křesťanským národům odervati i obyčej starobylého křesťanského pohřbu, a radí domněle k vůli poměrům zdravotním, aby se mrtvoly pálily. My ale křesťané, kteří se budeme střehiti, abychom nevěreckým mastičkářům světili tělo své, přejeme, aby lékaři takoví, neceníce sebe nad hovado, jako dobytek se dali sami po smrti upáliti.*

Obyčej, upalovati mrtvoly, tou měrou uchvátil societu Řím-

*) Korneliů, Publikolů a Tubertů. De legg. l. 2.

**) *Ipsum cremare apud Romanos non fuit veteris instituti: terra condiebantur Ast postquam longinquis bellis obrutos, erui cognovere, tunc institutum. Et tamen multae familiae priores servare ritus, sicut in Cornelia nemo ante Syllam dictatorem traditur crematus. Plin. hist. l. VII. c. 54.*

Katakomby výlučný hrob křesťanů.

skou, že to jmíno bylo neštěstím, jestliže někdo úpalu toho nebyl účasten. Lidem sprostým se dostalo toho štěstí na veřejných hranicích, které se zvaly „ustrinæ publicæ“. Hranice ty (rogus) byly budovy, skládající se ze čtyř stěn, kdež se oheň rozdělal, a těla chudých beze všech obřadů pálily. Ouy nastoupily na místo studnic (puticuli), do kterých mrtvoloty otroků, jako zvířata, byly házeny. Od úpalu byli vyloučeni: otroci, malé dítky nemající věku více leč 40 dní, neboť ty pochovávali u vnitr města ve zvláštních hrobech, kterým říkali „subgrundaria“. hrotem zabítí, a sebevraždníci*).

Není možno tedy mysliti: žeby se byli pohané o své vůli kládli do katakomb, anť upálení mrtvol a popelnice tak vysoko cenili, a křesťanům i to předstírali: že svých mrtvol pálení nedávají**). *Z toho ale plyne nude vši pochybu, že katakomby byly výlučným hrobem křesťanů, jakož i církev na povrchu byla societou savorající do sebe pouze pravověřící křesťany.*

Avšak ani haeretikové nesměli býti pochováni do katakomb, a sice opět s náboženských, na učení apoštolském spoléhajících příčin. Jan Miláček se nechtěl ve veřejné koupeli mýti, v které se bezprostředně před ním Ebion umýval, pravě: „*Pojďmeš odtud pryč, abychom nevsali sa své v té budově, kterou sneyctil nepřítel Boží přítomností svou***).* Když potkal sv. Polykarp Marciona v Římě, a tento se ho otázal: „*Znášli mne?*“ odpovídá sv. biskup: „*Znám prvorozence satanašora.*“ Zajisté, že křesťané, kteří lásky k Bohu a víry neporušené nade všecko sobě vážili, a kteří nechtěli míti bližší účasti na společnosti s haeretiky, také nevolili s nimi hrobů míti vespolečných. Ano máme i historický důkaz o zákazu, pohřbítí haeretika v pohřebišti katolickém. Když Nicephor, patriarcha Konstantinopolský byl tázán, zdali by lzelo jíti do hřbitovů haeretiky uchvácených, a od nich znesvěcených, odvětil. „*Nedopouští toho kánon, čili pravidlo, vstoupiti do jejich pohřebišť.*****) Haetikům samým nedopouštěla

* „Sepelierunt Ajacem, corpus ejus in terram ponentes, cum Calchas censuisset, fas non esse, eos igne comburi, qui se interfecissent.“ Philostrate. In heroicis.

***) Exsecrantur rogos et damnant ignium sepulturam. Křesťané odpovídají: Nec ut creditis ullum damnum sepulture timemus, sed et veterem et meliorem consuetudinem humani frequentamus. Minut. Felix.

****) Elph. hæres. 30.

****) Non permittit canon seu regula, . . . in eorum coemeteria introire. Cotelier „Monum. Græc.“ tom. III. p. 452.

jejich nenávisť naproti katolické církvi, aby mrtvol svých kládli vedle katolíků. I hæretikové měli, a však po skrovnu své pohřebiště v Římě (až dosud objeveny as čtyry) neboť tam pro horlivost papežů hæresie brzo dokonávala.

Výlučnost kutakomb taková, že jenom katolíci tam směli odpočívati, dává zároveň i doplněk k důkazu o starobylém učení: že kdo neměl oudastenství na říši Boží na zemi, nebude ho mítí také na nebi, že tedy kromě církve katolické není s vůle Páně spásy, a že tedy, kdo svou vinnou se katolické církve vzdaluje, spásen nebude.

A však, jako katakomby dávají svědectví o nauce církevní k církvi bojující se nesoucí, tak mluví i za články víry tihnoucí ku církvi zvítězilé.

b) Církev zvítězila na nebi. Úcta svatým povinná, a ostatkům svatých. Neklamné známky, že v hrobce odpočívá mučenník.

Reformáterové věku XVI. zdvihli odboj naproti církvi viditelné, hlásající do světa, že Kristus Pán církve viditelné neustanovil, ale nepřestali na odboji naproti ní, *alebrž jako noví titánové se osbrojili i naproti neviditelné říši Boží, naproti svítězilé církvi na nebi.* Zapírali, a zavrhlí úctu svatým a světicím povinnou, zavrhlí úctu ostatkům a obrazům svatých vzdávanou, zamítli víru o tajemné spojbě tří částek téže církve, bojující, trpící, a vítězné na nebi, zavrhlí učení, že svatí a světice za nás u Boha orodují, že jest dobré a užitečné je ctítí a za přimluvu u Boha žádati. Oni tedy učinili s církví totéž, co vyvedli racionalisté, naturalisté, a deisté se světem. Původcové těchto soustav přijali sice učení: že Bůh jest, že také svět stvořil, že do něho fysikálné (mechanické) vegetativné, a snad i živočišné síly vložil: ale když tak učinil, složil prý ruce v klín, jako unavený tou nesmírnou prací, jakou při stvoření měl. Ano ti dobrodějové i přijali: že sobě Bůh vše dobře promyslel, a za tou příčinou prý nemůže nic ve světě spravovati, nic v něm působiti, neboť úkol ten převzaly síly kosmické, fysikálné a fysiologické. Oddělili tedy ti šlechetní mužové Boha ode světa a zanechali svět a na čemž jim ještě více záleželo, i člověka sobě samému, aby tak přivedli k místu člověka plně nezávislého na

Obcování svatých.

Bohu a na Jeho zákonu, který by pak směl jednati, jakby se mu uráćilo, a aby přivedli k místu nestvůru novověkké kultury absolutný stát, ať již s parlamentem anebo bez něho, jemuz by celé křesťanství se vydalo v plen.

Že učení takové o Bohu činí Boha nemožným, ať nížádný rozumný a soudný člověk si nemůže mysliti Boha na výměnku, o tom věru nepochybuje dnes nížádný. A však byla doba, kde se učení toto předkládalo za vrchol vědy, a mnozí se dali uchvátiti. Nejinak se dělo ve věku XVI., když trhal Lutr rukou smělou veškeren svazek věřících s církví na onom světě. Velmi mnozí uvěřili jemu, zvláště, ať drzostí neslýchanou se jal tvrditi, že církev starobylá o vzývání svatých, o účtě k nim, k ostatkům jejich, a k obrazům ničehož nevěděla, alebrž že účta svatým prokazovaná jest modlářství, a že vzývání svatých přímo čelí naproti Kristu Pánu jedinému prostředníkovi našemu u Boha. *Visme již, kterak odmítají lež Lutrovu katakomby.*

Již zprvu jsme se zmínili o akklamacích a prosbách za přimluvu mučenníků v katakombách jsoucích, když jsme měli řeč o graffitech, čili o nápisech na stěnách těchže katakomb. Graffity tyto jsou nám důkazem, že starobylá církev, která dojista lépe znala učení apoštolské, a také si ho lépe vážila, nežli reformátor ve Wittenberku, neměla za věc nedovolenou a neuzitečnou, svaté ctíti a jich za přimluvu jejich žádati. I jest to vůči odhaleným katakombám zarputilost veliká, a nepoddajnost, zapuzovati vzývání svatých do oboru domnělých bludů církve katolické.

Starobylá církev znala předobře článek víry o obcování svatých. Obdržela jej z rukou velikého apoštola. Ten srovnává církev Boží s tělem lidským. Tělo lidské má mnoho oudů, ale každý oud má účast na všem, což se koliv v těle děje, tak že když trpí jeden oud, trpí s ním oudové veškerí, když se raduje jeden oud, radují se oudové všichni vespolečně. Rovně se to má s církví. Tu jsme my oudové mystického těla Páně, a to mystické tělo jest právě církev. Jako tedy oudové v tělu člověckém mají účast mezi sebou a sobě napomáhají vespolečně, tak panuje i mezi údy mystického těla Páně vzájemnost, i ony vespolečně sobě jsou k pomoci. (I. Cor. 12. Efez. 5.) Odtud si vážila církev starobylá přimluv svých svatých a světic, a odporoučela se jim, jakož zvyklá byla, odporoučeti sebe zase za při-

kladem apoštola národů, který sebe činil poručena milým. Thessalonicenským svým, modlitbám věřících.

A poněvadž lásku Bohu prokazovanou a svatost a spravedlnost Bohem propůjčenou u veliké poctivosti měla, vážila jí sobě na výsost na odeslých oudech svých, a ctíla mučenníky a mučennice, anť podle Krista Pána není větší lásky nežli ta, která dává v oběť za Boha život svůj.

Již tehdáž, když zaslechli věřící, že byl některý křesťan pro víru do žaláře vázen; přicházeli, aby okovy jeho líbali, a se jeho přimlouvám odevzdávali. Byli-li na smrt odsouzen, následovali a provázeli ho až ku mučennické smrti jeho. O tom nám dává zprávu spolehlivou mezi jinými Lucian, spisovatel věku II. pohan a zuřivý nepřítel křesťanů, anť jako očitý svědek o sv. Peregrinovi, který byl pro víru do žaláře odvečen takto píše: „Od úsvitu prvního bylo viděti, an se hrnou staré paní, vdovy, děti, muži, stavu nejvznešenějšího, ku vězení. Oni porušili peníze strážce vězňů, a obdrželi tak svolení, aby vešli, a toho podvodníka těšili, a s ním noc strávili. (Dialog. de morte Peregrini). Sv. Cyprian píše o vroucí toužebnosti křesťanův, vyznavače ctíti již za živa, a dokládá, kterak biskupové museli tuto snahu poněkud dusiti, aby tyranné se ještě více naproti církvi nerozpálili.

Aby však po všechny věky zachovala se známost o osudu a posledních okamžicích mučenníkových, ustanovil již papež Klement po sedmi okresech města sedm diakonů, aby zaznamenali akta mučenníků svého okresu. A taktéž učinil papež Fabian. Papežové nastoupilí uložili do konce diakonům, subdiakonům a notářům, aby všecko napsali, cožby se vůbec sběhlo důležitého. Bohužel těchto původních akt více nemáme, neboť zanikly hrozným pronásledováním Dioklecianovým. Bídík ten kázal archivy oloupiti, a akta veřejně spáliti.*) A však tolik zbylo, aby se katalogy mohly znovu upravit, jako svrchu bylo podotknuto. Jako v Římě k tomu bylo přihlíženo, aby akta mučennická byla sepsána a zachována: tak i jinde měli o to péči, v Africe, v Smyrně, v Lyoně, ve Vienně. Východ a Západ v tom zápolil, že za veliké peníze kupovány byly opisy soudních akt k mučenníkům tihnoucích, tak že ona dávají svě-

*) Euseb. hist. l. VIII. cap. II. et III.

dectví nade vši pochybu postavené o mučennictví věrných synů a dcer katolické církve.

Průvod křesťanův, kteří mučenníka na smrt doprovázeli, byl velice dojemný, a v uctivosti k mučenníkům se zvláště nad jiné proslavilo *pohlaví ženské*. Jako za času té oběti, kterou Kristus Pán za člověctvo na hoře Kalvárské přinášel, ženy následovaly Pána, želice nad Ním: tak zase za dnů obětí krvavých pro víru v Krista Pána, byly to opět ženy a dívky, které úzkostlivě, plně útrpnosti následovaly nebohých mučenníků, aby sbíraly nad zlato a drahokamy dražší jejich krev. Již za časů Nerona a Domitiana sbíraly dvě panny z rodu senatorského, Praxeda a Pudentiana, ostatky mučenníků. Když za času Valeriana císaře sv. Hippolyt ke koňům přivázán vlečen byl a na kusy rozedrán, a spolu s ním 19 mučenníků, tak že louže krve, a zbylé částky těla jejich stopy ukazovaly, kudy byli vlečeni: tuť se hrnuli křesťané, mužové, ženy, panny, jinochové a sbírali zbytky těla, hlavu, zmrzačené oudy, ruce, nohy, vlasy, a krev houbami, aby pokud možná, ani díleček z těla jejich zbylý se neztratil. (Prudent. Hymn. II.)

Velmi pohnutlivó jest kterakou úctu měla sv. Serena, choť krutého Diokleciana k ostatkům svatým. Když sv. Susana, pošli z rodu vznešeného, u prostřed muk dokonala: vstala v noci císařovna, sebrala vyliitou krev přítelkyně své do skříně stříbrné, a navrátilvi se vzývala ostatky sv. Susany dnem i nocí.*)

Když sv. Cyprian byl v Karthagu na mučennictví se ubíral, táhlo s ním křesťanů množství veliké. Ti rozprostřeli před očima soudců a katanů lněná roucha a kapesní šátky, aby krev jeho zachytli**). Taktéž, když v Nikomedii za časů Dioklecianových sv. Adrian a 22 jiných křesťanů na smrt byli odsouzeni: přikvapila sv. Natalie, výtečná choť Adrianova, a spolu s ní přítelkyně její, sbírajíce do lněných rouch a do purpuru mučennickou krev, ano i na svých prsou. A vidouce, že šaty katanů krví mučenníků jsou zbroceny, odkupovaly jim je za zlato a drakokamy, které měly na sobě***). Podobně se dělo i v Sebaste, v Armenii, kdež sedm matron následovalo sv. Blažeje, biskupa tamže, na smrt vedeného, sbírajíce s velikou pečlivostí

*) Acta s. Susannae. Apud. Sur. II. Aug.

***) Acta s. Cypriani apud Rainart.

****) Gaume. Rom in seinen drei Gestalten. IV., 878.

mučennickou jeho krev a natirajice své tělo tou krví, jakož to učinila i sv. Natalie a družky její, aby tak sebe jako tužili k mučennické smrti.

Jestliže ale křesťané tak velice ctili již vyznavače, a mučenníky na smrt vedené, tož zajisté již z předu možno souditi, že zvláštní pozornost měli ku hrobu mučenníkově, a že dojista o to měli péči, aby hrob mučenníkův byl přede všemi hroby významen. *A podle čeho lze poznati hrob mučenníkův v katakombách?*

1. *Podle palmy*, která k nápisu náhrobnímu se nakreslila. Palma o sobě znamená sice i vítězství a odměnu, kterou dává Bůh spravedlivému, ; a touž iněrou by každému spravedlivému, v katakombách pohřbenému, slušela „palma.“ Ale znamení toho jest po řídku, ani dítky ho nemají, následovně musela ona znamenati zvláštní okolnost smrti, a jakož ihned uvidíme mučennictví. Staré dokumenty mluví zhusta o palmě mučennictví a tím dávají na jevo, že palma jest znamením smrti z lásky ku Kristu Pánu vytrpěné. První křesťané se k tomuto symbolu tím spíše nachýliti mohli, anť se palma i v písmu přikládá těm, kdož za Krista Pána života svého položili. (Apoc. 6, 9). Nad to se nalezá v katakombách symbol ten právě při těch hrobech, jejichžto nápis svědčí: že jsou tam pochováni mučenníkové. Tak čteme v katakombě sv. Anežky: „Marcella et Christi martyres CCCCL.“ Marcella a 550 mučenníků Kristových; a k předu a k zadu nápisu přičiněna jest nakreslená palma. A opět „Rufinus et Christi martyres CL.“ Rufinus a mučenníků Kristových 150. Ku konci nápisu jest vyobrazená palma.

Podle toho znamená palma dojista mučenníka v katakombách, a však symbolu toho nejenom zde užíváno, alebrž *symbol ten byl stálým znamením, a znakem mučennictví od prvopočátku.* Tak píše sv. Řehoř Veliký: „Co znamenají „palmy?“ Odměnu za vítězství. Odtud se dávají vítězům. Proto jest psáno o těch, kteří v boji za mučennickou korunu starého nepřítele porazali, a teď jako vítězové ve vlasti se radují: „A palmy v rukou jejich.“*)

*) Quid per palmas? nisi praemia victoriae designantur. Ipsae quoque dari vincentibus solent. Unde de his quoque, qui in certamine martyrii antiquum hostem vicerunt, et jam victores in patria gaudent, scriptum est: Et palmas in manibus eorum. Hom. XVII. in Ezech.

Sv. papež Paschal, sebrav z katakomby sv. Praxedy 2300 mučenníků, a uloživ je v chrámu téže světičky v městě, dává jim za symbol dvě překrásné palmy mosaikou vyvedené na klenbě basiliky. Tohotéž znaku užil sv. Felix. III. v kostele sv. Kosmy a Damiana, Anastasius IV. v chrámu sv. Venantie, Innocenc II. v chrámu Matky Boží in Trastevere, a Honorius III. v basilice sv. Pavla.

Podle všeho sluší za pravdu dáti výtečnému Bellarminovi, který píše, že se svatým přikládají znaky těch cností, kterými za živa vynikali, abychom tak stručně a jako za okamžik seznali, co svatí činili, a čeho jsou přetrpěli, mučenníkům ale vůbec palmy.*)

2. Druhé znamení, dle kterého se poznati mělo, zdali v hrobě odpočívá tělo mučenníkovy, čili nic, *byla láhvička bronzová, hliněná a nebo skleněná, krví mučenníkovou naplněná*. Ony se ovšem naskytly i doměnky protivné, jakoby láhvičky tyto za jiným účelem byly k mrtvolám přidávány. Tak píše Mabillon**), „že ani kříž, ani monogram Kristův, ani beránek neznamenují mučenníka,“ a opět, ***) „že ani nádobky mučennictví“ neznačejí. Druhému tomuto spisu Mabillonovu by se bylo dostalo censury stolice svaté, kdyby autora nebyla chránila výtečná pověst, jaké v církvi požíval. *Fr. Leonard de S. Catarina de Siena* choval ve svých spisech dopis opata Tuilerijského od 20. října 1690, ve kterém dává úsudek o knize Mabillonové: „De cultu sanctorum ignotorum,“ a o láhvích k mrtvolám přičiněných, a kdež sinelou hypothesu předkládá, že láhvičky ty dobře i vonné věci obsahovati mohly. *Bellermann* tvrdí****), že ony nádobky obsahovaly zbytky vína, a taktéž se domníval i *Raul Rochette*. Než ale domněnkám jest sice otevřen otvor do

*) Sancti semper cum insigni virtutis vel passionis vel potestatis pinguntur; Petrus cum clavibus, Laurentius cum craticula etc., martyres omnes cum palmis, sancti omnes cum diademate, ex quibus signis seu instrumentis docemur quasi per compendium, quid illi, quos volumus, egerint, quidve passimint.“ *Bellarmin. de Eccl. triumph. L. II. cap 2.*

**) *Iter Italicum* I. 183.

***) Ve spisu, kterýž vydal pode jménem: *Eusebius Romanus ad Theophilum Gallum*.

****) *Ueber die ältesten Begrabnisstätten* p. 54 ed. a 1839.

kořán, a však domněnka platí potud, pokud jest odůvodněna, a zde zejména, pokud sobě hledí historické pravděpodobnosti.

Tak jest na příklad na jisto bludno, žeby láhvičky ty byly držely v sobě víno, neboť zbytky bývalé tekutiny mohou se chemicky rozlišiti, a tu se vezdy osvědčuje, že láhvičky obsahovaly krev. O tom dává svědectví i *Leibnitz*, jenž za svého pobytu v Římě takovou zkoušku podnikl. Učiniv totiž návštěvu u preláta *Fabretti*, který tehdaž měl dohlídku nad katakombami, obdržel od něho částku láhvičky s tím dokladem, aby věc vyšetřil. *Leibnitz* vyšetřiv láhvičku, vyznal, že obsahuje krev.*)

Neméně jest nepravda: žeby ony láhvičky obsahovaly vonné věci, neboť jest sice pravda, že křesťané mrtvolý do lněného roucha zaobalovali, a vonné věci k nim přikládali; avšak aby byli přičiňovali i láhvičky s věcmi vonnými, buďže do vnitř a nebo vedle hrobu, toho nebylo ani u křesťanů ani u pohanů.

Za to nalézáme při hrobech, které kryjí na jisto mučenníka, láhvičku tu. Když v roce 1725 nalezeny byly v basilice sv. Klementa ostatky sv. Flavia Klementa, shledalo se, že v hrobě byla láhvička s krví. Ano vznešení naši předkové křesťané měli jsou v obyčeji, připsati na stěnu, kde připevněna byla láhvička slovo „*Sanguis*“ (krev) zkráceně: *Sa.*, *Sang.*, jakož se zhusta v katakombách čísti může. *Nejvíce padá sde na váhu ta okolnost, že láhvičky té není v katakombách, kam se křesťané kládli po pronásledování.*

Ono tedy není jinak, palmy k nápisům náhrobním přičiněné, a láhvičky k mrtvolám v katakombách přidané jsou důkazem nade vši pochybu postaveným, že v hrobě odpočívají ostatky mučenníkovy. Za tou příčinou díme, že sv. Kongregace právem vydala v r. 1668 dekret, že palmy a láhvičky jsou ne-

*) *Frustum fialae, di Leibnitz, vitreae ex coemeterio Callixti allatum rubidine tinctum examinavi non nihil, ut facilius discerni posset, cujus ea generis esset, et utrum, ut physici hodie loquuntur, ex regno animalis, an potius minerali esset profecta. Et venit mihi in mentem uti solutione salis armoniaci, ut vocant, in aqua communi attendere uti ejus ope aliquid e vitro separari, atque elui posset. Id vero subito et supra spem successit. Indeque nata nobis merito suspicio esse sanguinem potius materiam, quam terrestrem seu mineralem, quae vi corrosiva praedita tanto tempore altius in vitrum fortasse descendisset, nec lixivio tam subito cessasset . . . Apud Fabretti „Inscript. antig.“ cap. 8.*

Obrazy svatých.

pochybným znamením, že v hrobce odpočívá mučenník: „*Cum de notis disceptaretur, ex quibus verae sanctorum martyrum reliquiae a falsis et dubiis dignosci possint, eadem s. Congregatio re diligentius examinata censuit palmam et vas illorum sanguine tinctum pro signis certissimis habenda esse; aliorum vero signorum examen in aliud tempus rejecit.*“ Tentýž dekret obnoven jest výnosem od 10. prosince 1863; a sice k návrhu kardínála Bartolini, výtečného znalce katakomb.

c) Obrazy svatých. Obraz Páně, Matky Boží a sv. Josefa a jiných svatých.

Na konci předešlého věku bylo to domněnkou velmi zobecnělou, že staří křesťané obrazům nepřáli, a sice za příčinou tou, že pohané jim věnovali poctu nepatřičnou, modlářskou. Když tedy *Seroux d'Agincourt* († 1814) ve svém spisu (*Hist. de l'art. par les monuments. Paris 1814—1823*) některé z obrazů, které se v katakombách nalezly, a časům před císařem Konstantinem náležely, předkládal, domýšleli jsou se, že jest to výjimkou od pravidla. Dvacet let později hlásal *Raul-Rochette* s větším důrazem starobylost obrazů v katakombách jsoucích. Teď ale nebude nížádný člověk soudný a věcí znalý tvrditi, žeby byli křesťané první obrazů zamítali, jich nenáviděli, anebo dokonce jejich užívání modlářstvím býti soudili.

Tou měrou jsou dnes katakomby důkazem na dobro přesvědčujícím, jaké křivdy se dopustili Lutr, Kalvin a jiní hrdinové vzpoury věku XVI. naproti církvi katolické a jak drzého zločinu se dopouštějí jejich pravověřící čili orthodoxní náslapníci a nebo i atheističtí zlosynové, vytykající církvi, jakoby ona byla starobylého učení porušila, majíc v poctivosti svaté a svěťice a jejich obrazy. Věru poctivější jejich synové vidouce temné stěny katakomb, jejich kubikula, arkosolia a kaple, a obrazy tam umístěné netroufají sobě více tvrditi; žeby byla církev starobylá nechovala obrazů, ač sobě semotam divné názory činí o náuce, jakou drželi o obrazech prvokřesťané. Ale již tím, že museli přisvědčiti: že prvá církev obrazů užívala, zahanbili své praotce velice, neboť ti hlásali tak jistě, jakoby byli žili za dnů Diokleciánových, anebo dokonce Neronových, že křesťanům nebylo vůbec dovoleno, obrazů míti, rovně prý tak, jako židům a následovně

prý jich stará církev nikdy neměla. To ale lze říci: že obrazů svatých nebylo v církvi s počátku u velkém množství a sice vůči pohanům, a těm, kdož nově z paganismu na víru byli obráćeni.*)

K účelu našemu jest nám k ruce zvláště katakomba sv. Kalisty, neboť památky tohoto hřbitova jsou až dosud jedině na světlo denní vynášeny, kdežto známost naše o jiných katakombách jest jenom skrovná, anť ty jenom po řídce a malou částkou prozkoumány jsou.

Přede vším podotknouti jest, že v katakombách doby starší neshledáváme *podobizny Páně, ani matky Boží, ani sv. apoštolů*; aspoň jest to odůvodněné mínění střízlivých učenců.***) Že ani v katakombách té pravé podobizny Páně není, jde na zbyť z té okolnosti: že byla za dob dávných již hádka: „*zdali Kristus Pán měl tvář slítnou anebo neslítnou.*“ Sv. Augustin dí, že o tom bylo domněnek nesčíslných.***) Snad že první křesťany zdržovala od malby podobizny Páně obava, aby obrazu takovému se nedávala pocta, kterou jsme Bohu jedině zavázáni, a která se zove „*cultus latrae*.“ Obava ta měla místo zvláště za věku prvního. — Mezi tím se odebrali na věčnost ti, jimž se tvář Páně zajisté do paměti vryla, anť Ho na své oči viděli. Po odšedších nezbylo očitých svědků o osobě Páně, a tak se poznenáhla ztratila památka o podobě Páně jakoby se byla s apoštoli do nebes odebrala. Ovšem že domnělé podobizny Páně dosti záhy zde onde obšhaly, jako u sekty Karpokratiánů, ano sám Alexander Severus dal prý vedle obrazu Orpheova i obraz Kristův ve své kapli postavit. I v katakombách jsou některá poprsí Páně, a však nezasáhají ani do věku čtvrtého, jsouce z věku V. snad teprv ze šestého.

*) Snad že dobře o této věci pověděl výtečný theolog francouzský, Petavius: „*Credibile . . . est, (imagines) parum a christianis usurpatas fuisse primis fere quatuor saeculis, per quae nefanda in idolis religio et christiani nominis crudelissima vexatio cursum suum tenuit. Quinto demum saeculo postquam accepta libertate lacertos quodammodo suos explicare coepit Ecclesia, plerisque locis imagines palam haberi coeptae, atque in templis et oratoriis propositae sunt; cum hac tenus etiam in usu essent aliquo; non tamen ab eo promiscue ac frequenter adhiberentur.*“

**) Hefele. Beitrage zur Kirchengeschichte II. 264.

***) Dominicae facies carnis Innumerabilium cogitationum diversitate variatur et fingitur. S. Aug. de Trinit. VIII., 4.

Jako se nenalézá v starých katakombách podobizna Páně, tak také ne podobu kříže. Příčina toho je na jevě. Kříž byl podle slov apoštolových židům pohoršením, pohanům ale bláznovstvím, a proto předmětem potup a posměchu. Kdežto však zase křesťanům byl kříž „sílou Boží, a Moudrostí Jeho, nechtěli oni, aby kdy židům neb i pohanům do rukou se dostal. V roce 1856 byl v zříceninách paláců císařských v Římě vykopán hanlivý „crucifix,“ a sice v pahorku Palatinském. Ukřížovaný jest oblečen, na místo hlavy člověcké má ale hlavu oslí. Kříž má podobu latinského T. Ruce jsou přibity a nohy přiléhají na vystouplé prkno. Na levé straně stojí člověk rouchem přioděný, máje postavu se klanějícího a se modlícího, a ukřížovanému na znamení božské pocty polibek posylajícího. Mezi oběma osobami a pod nimi, nalézá se nápis tento, a sice po řecku: „*Alexamenos se klaní svému bohu.*“ Hanlivý tento crucifix byl zhusta předmětem utržek darebáků pohanských, jako jsou i dnes články víry katolické církve předmětem utržek v časopisech liberalno-semitických. Zdá se býti popis kříže toho as podoben onomu, který činí Tertullian v apologetiku svým*). Z toho se snadno vyzkouměti může, že křesťané, nechtějíce, aby se znamení spásy stalo, terčem posměchu a potupy, k tomu působili, aby se obrazy kříže nečinily. A kdekoliv přece se vyobrazoval, stalo se tak zakrytě, jakož viděti lze na jednom hrobě v katakombě sv. Luciny. Forma zakrytá kříže jest písmena T, známka křesťanského Jerusalema, neboť prý budou míti podle Ezechiele proroka a výkladu Tertullianova ti, kteří do něho vejdou jako synové Boží, a bratři Kristovi známku řeckého T. na čele svém**). A poně-

*) Sed nova jam Dei nostri in nostra civitate proxime editio publicata est, ex quo quidem in frustrandis bestiis mercenarius nocivus picturam proposuit cum ejusmodi inscriptione: „Deus christianorum ono KOITHΣ. Is erat auribus asininis, altero pede unguatus, librum gestans et togatus. Apolog. cap. 16.

***) Præmittens itaque et subjungens, passum etiam Christum, seque justus ejus eadem passuros, tam apostolos, quam et deinceps omnes fideles prophetavit signatos, illa nota scilicet, de qua Ezechiel (9.): „Dicit Dominus ad me: Pertransi in medio portæ in media Hierusalem, et da signa Thau in frontibus virorum. Ipsa est enim littera Græcorum T, nostra autem T, species crucis, quam portendebat futuram in frontibus nostris apud veram et catholicam Hierusalem, in qua fratres Christi, filios scilicet Dei, gloriam patri Deo relatu-

vadž písmena T také „300“ znamená, bylo i ono číslo symbolem Krista Pána a sice dojistu již ve věku II.*). Příklady tohoto symbolu jest v katakombě Kallistově hojně. Někdy ho nalézáme ve spojbě s řeckým P. na náhrobcích v způsobech rozmanitých.

Beze všeho a úplně volně se užívalo znamení kříže v nápisech hrobovích od r. 375.

Jako se obávali křesťané, aby kříž nebyl u pohanů předmětem útržek, výsměchů a pohanění, tak taky se snažili, užiti symbolů pohanům neznámých, kterými naznačovali spasitele. *Jeden takový symbol byla ryba Ιχθυσ, a to snad již od prvního věku křesťanům obvyklý.* Znak toho ubývalo ale pořád více ve věku III., až úplně přestal, když víře křesťanské přiznána byla svoboda vyznání, a když doprosta vyšla ze zvyku tak zvaná „disciplina arcani“ čili kázeň, dle které bylo povinností, tajemství křesťanských neodhalovati zraku nekřesťanů.

Pravda jest ovšem, že i později užíváno symbolu ryby, jako viděti lze na dně starobylých studnic v Ravenne, jakož i na starobylé amboně tamtéž, a na dnu baptisteria mosaikou okrášleného; ale „ryby“ ty znamenají křesťana, kterým se stáváme křtem, kdežto člověky rodem, jakož dle Tertullian: „*De vestris fuimus, fiunt non nascuntur christiani.***) A opět dle: *My, podle „Ιχθυσ“ podle Krista našeho, jako rybičky ve vodě se rodíme.****) Později neměla tedy „ryba“ významu symbolického, jako za dnů starších zejména v katakombách. Kdežto v katakombách znamená Spasitele, znamenala později „křesťana“.

Odkud ale vzal původ svůj symbol ten? Ιχθυσ zavírá do sebe začátečné písmeny jmen božské důstojnosti Páně a jeho vykupitelského poslání. „*Ιησους Χριστος, Θεου υιος Σωτηρ.*“ Ježíš Kristus, Syn Boží, Spasitel. A však, ač zavírá do sebe „Ιχθυσ“ jméno, důstojnost a úřad Páně, přece nedala okolnost ta prvního podnětu k tomu, aby Krista Pána v podobě ryby malovali. Spíše byla příčina toho us tato: Křesťané věděli: že se stali (křesťni)

ros psalmus vigesimus primus canit, ex persona ipsius Christi ad patrem: Enarrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiae hymnum dicam tibi.“ Tertull. adv. Marcion. III., c. 22.

*) Epist. Barnabae cap. 9.

**) Apolog. cap. 18.

***) Nos secundum „Ιχθυσ“ nostrum Jesum Christum pisciculi in aqua nascimur.“ Tertull. de baptismo cap. 1.

vodou syny a dcerami Božími, voda ale jest světem „elementem“ ryby, odtud sebe zvali rybami „pisciculi“, a představovali sobě Krista Pána, původce této vody křestné a zázračné přeměny na rybě ve vodě křestné, „v milosti Boží“ plovoucí, taktéž jako „Rybu“. Při tom bylo na snadě sobě povšimnouti: že řecké slovo rybu značící zavírá do sebe ve svých písmenách vyznání víry o Kristu Pánu Bohu — Spasiteli, zrovna^a tou měrou, jak právě za těch nejstarších dob naproti Ebionitům, Cerintovi, naproti Pavlu Samosatskému a naproti Sabellianům bylo zapotřeby. — O symbolu tomto svědčí nepřetržitá řada otcův a theologův od Klimenta Alexandrinského až ku sv. Petru Damianskému. Svědectví písemné dává o něm první „Klement Alexandrinský“, a jest dosti možná, že symbol ten nejprve školou Alexandrinskou byl užíván. Přes to ale se může připustiti, že symbol „ryby“ jest původu apoštolského, aniž by to bylo na závadu domněnce: že škola Alexandrinská jest jeho původkyní, neboť i ona z časů apoštolských posla jest. Tu také byli haeresiím svrchu jmenovaným na blízku a mohli tím snáze akrostychonu „ΙΧΘΥΣ“ s významuplnými písmenami jeho o Kristu Pánu užívatí, anť i židé dávali svým vůdcům jména složená z písmen jména mužů velkých; a anť ze židů na víru obrácených se velkou částí skládala církev Alexandrinská. Sv. Augustin mluví o tomto symbolu v knize o městě Božím.*)

Ale ať již prvý původ tohoto symbolu té neb oné okolnosti se přičítá, to jisto jest, že byl jím Kristus Pán od věků označován, a že jak mile byl vynalezen, ihned zhusta byl užíván, poněvadž držel v sobě celé „Credo“ naproti těm, kdož Kristu Pánu upírali božství, a vykupitelský jeho úřad.“

Kdežto byla „ryba“ tím nejstarším symbolem Krista Pána, symbolem prvé periody křesťanské, jest „dobrý pastýř“ (*Pastor bonus*) symbolem druhé periody. Se symbolem tímto se potkáváme v katakombách téměř za každým krokem, a může se směle říci, že nebylo předmětu, který by byl častěji od prvokřesťanů vpodobňován jako právě: „Pastor bonus.“ Na stěnách katakomb jest „Pastor bonus“ al fresco malován, nalézá

*) Horum autem graecorum verborum, quae sunt: *Ιησους, Χριστος Θεου Υιος Σωτηρ*, si primas litteras jungas, erit *ΙΧΘΥΣ*, i. e. piscis, in quo nomine intelligitur *Χριστος*.

Pastýř dobrý.

se na nápisích hrobních, na sarkofagách, na kalichách, na lampách, na sklenicích, na perstenách, zkrátka: na všech památkách umění starobylého. Příčina a pobudka k tomu vyobrazení Páně byla na snadě. V zákoně starém se nám Bůh předkládá v podobenství a v obraze pastýře, který pase t. j. vede, — a řídí lid israelský; v zákoně novém se srovnává Kristus Pán sám ne jednou s pastýřem dobrým, který dává život za ovce své, a církev svou s ovčincem. Ovčinec tento světil Pán sv. Petru a pod ním sboru apoštolskému, neboť ku sv. Petrovi řekl: „Pasiž beránky, pasíž ovce mé.“ Odtud spatřujeme nejvyššího pastýře duší našich Krista Pána, an se předkládá nám v katakombách v podobě pastýře budže samotén, anebo s ovečkou na ramenou, kterou přinaší uradostněn, anť dříve se byla ztratila, anebo v průvodu toho neb onoho učenníka svého. A poněvadž Kristus Pán sám sebe pastýřem býti pravil, malovali jej se všemi příznaky pastýřovými, jako: s berlou pastýřskou, s píšťalkou, s nádobou na mléko a. t. d.

Kdežto podobizny, čili spíše obrazy Páně ve způsobě pastýře dojistá již z druhé polovice věku II. pocházejí: zaniká jejich prvotná, jednoduchá, prostá forma ve věku III., když Montanisté a Novatiani svůj boj naproti církvi roznítíli. Chtěla věru církev obrazem tímto spojití i učení víry oproti těmto dvoum těmto sektám hæretickým. My víme o nich: že sobě libovali v nesrdečném a nekřesťanském rigorismu, anť nechtěli, aby ti, kdož se těžkých hříchů dočinili, zase na milost přijati byli, nýbrž vylučovali na dobro hříšníky takové, zvláště, jestli viru svou zapřeli, z církve Boží; bez naděje, že kdy smír s církvi míti budou. Odtud také odpírali Novatiani i Montanisté církvi, žeby ona byla Kristem Pánem nabyta té moci, odpouštětí i hříšníkům velikým. Církev ale vezdy věřila, že Bůh, jakož sám v Zákoně starém přechoasto osvědčuje, odpustiti chce a odpouští těm, kdož se k němu kajicně navracují, že Kristus Pán sám odpouštěl i hřichy těžké. Moc ale, hřichy odpouštětí přenesl na ty, jimž světil ku správě církev svou, na apoštoly a jejich nástupce, tak že apoštolé a jejich nástupce hřichy odpouštějice konali úřad Krista Pána Vykupitelský. Kristus tedy už do dnes hledá skrze kněze své ovečku, která byla se ztratila, a jestliže ztrativši se ovečka dbá na hlas volajícího ji pastýře, bere ji na ramena svá. *Máť tedy symbol „pastýře“ ve věku III. význam dogmaticko-polemický.*

Pravdu tu, že církev má moc, odpouštětí hříchů, ať již všední ať smrtelné, vidíme vyobrazenou v skupenině jednoho arkosolia v katakombě sv. Kallisty. Skupenina ta utrpěla snad již ve věku IV., ať u prostřed arkosolia, a sice s hora hrob byl vytesán, čímž hořejší částka obrazu valně se porušila. V středu skupeniny stojí „bonus pastor“, jemu po obou stranách dva mužové, nepochybně sv. Petr a Pavel, jakož zastupitelové veškerého sboru apoštolského. Chvátají od Krista, jako od něho vyslaní do světa celého, hlásati evangelium. V pravo i v levo strmí skála, podle I. Cor. 10, 4. Kristus Pán sám, z něhož se vylévají pramenové vody živé (Jo. 4, 10., Jo. 7.). Apoštolové se snaží a namáhají, aby hodně mnoho vody rukama svýma zachytili, (neboť voda jest symbolem milostí Kristových), a ji vyliti na hlavy oveček, t. j. učiniti, aby člověctvo mělo účast na vykoupení Páně, a tak na milostech z něho se proudících. Svět sám jest na obraze naznačen dvěma ovečkami, z nichž jedna stojí před sv. Petrem, druhá před sv. Pavlem. Jedna z oveček těch dává pilně pozor, a jako rozvažuje o slovech apoštolových, a přijímá ze srdce, což se jí předkládá. Druhá ale odvrací se, ukazuje záda, a dává znamení: že se jí slovo apoštolovo nelíbí, pase se na drnu, majíc vůbec něco jiného na práci, nežli přemýšleti o slovu Páně. Ona jest jako zakopána do radostí a do péče vezdejšího života. *Podle rozdílného toho působení, podle rozdílné dispozici řídí se úděl vody zde milosti Boží*; neboť se fine ona hojuje na hlavu zvířátka, které ochotně naslouchá, kdežto ovečka druhá nedostává ni kapky této vody.

Jinde zase stojí Pán u prostřed apoštolů, na ramenou jeho jest ovečka, která byla zbloudila. Apoštolové v pravo a v levo jsoucí nastavují ruce, aby hodně mnoho duchovní rosy nalapali. Při tom volají se všech stran ovečky. Tyto ale jednají vůči tomuto hlasu přerozdílně. Jedny vůbec neposlouchají, jiné jdou za hlasem, a zase mezi těmi jedna, která nejenom že jde, ale i pastvy nechává, a dadouc krk vzhůru bedlivě naslouchá a přijímá slovo Boží; opět jiná se sice na hlas obrátila, ale jde po pastvě, a nenaslouchá což se dále předkládá.

Obrazy ty dávají naučení: že apoštolům bylo Kristem Pánem uloženo, hlásati evangelium do šírého světa a křtiti, neboť bez křtu by se byli lidé nestali ovečkami Kristovými. Některé ovce přijavše slovo Boží napotom se odvrátily od pramene vody

živé, Spasitele Krista. Avšak mezi těmi ovečkami, jež se odvrátily, jest rozdíl: neboť některé se vzpamatovaly, a ty naznačuje ovečka ona, kterou nejvyšší pastýř duší našich Kristus Pán na svých ramenou drží, a která nyní mile odpočinku u něho nalézá, *tak že na obrazu tom máme dvě svátosti naznačených: svátost s vody a svátost pokání.*

Jiný symbol Kristův jest „beránek.“ Nalézáme ho v katakombě Kallistově, a vedle něho znaky pastýře, hůl pastýřskou a nádobu na mléko na holi upevněnou. Tak viděti lze Krista Pána naznačeného i v katakombě sv. Domitilly a jinde.

Kromě těchto obrazů byl Spasitel také představován i v podobě *Orfea*, aby se tak jednak zrakům nezasněveným zakryl, jednak aby se vyjádřilo, kterak Pán přívětivě k sobě zve a volá a táhne, a že břemeno jeho jest lehké a jho jeho sladké. Zvláště dovedený symbol toho druhu jest v katakombě sv. Domitilly*).

*) O podobizně Páně dí Kraus (Roma sotterranea p. 260): „Man hat ein stark restauriertes, angeblich dem III. Jahrhundert angehörendes Mosaik des „museo cristiano“ im Vatikan als ein Beispiel angesehen, wie sich die aufgeklärten Heiden Christum dachten: es ist ein bärtiger Profilkopf, der ungefähr dem damaligen Philosophentypus entspricht. Die Echtheit der Platte ist mehr als zweifelhaft. In den Katakomben gibt es einige Brustbilder Christi, die aber schwerlich älter, als das fünfte bis sechste Jahrhundert sind; das bekannteste ist das Brustbild von San Callisto, wie man früher sagte, richtiger: in san Nereo et Achilleo, oder S. Domitilla, der seitdem als der traditionelle Typus gilt, und den Schöpfungen eines Leonardo, Rafael Carraccio als Vorbild gedient haben soll. Das Antlitz des Heilandes ist oval, etwas länglich, die Züge ernst, dabei mild und fast schwermüthig, der Bart kurz und dünn, die Haare auf der Mitte des Hauptes gescheitelt, und in langen Locken über den Nacken fallend. Unverkennbar hat dieses Bild manche Ähnlichkeit mit der Schilderung des Herrn, wie sie der bekannte Brief des Lentulus, eines angeblichen Vorgängers des Pontius Pilatus in der Landpflege Judäas gibt. „Sein Haar, heisst es hier, ist etwas gekräuselt, ziemlich dunkel und glatt; es fliesst ihm über die Schultern herab und ist nach nazarenischer Sitte in der Mitte gescheitelt. Nase und Mund sind fehlerlos, der Bart dick und blond, wie das Haupthaar, nicht lang und in der Mitte getheilt. Die Augen sind hell und von wechselnder Farbe.“ V museu Vatikánském jest taktéž podobizna Páně, Romi ji soudí býti nejstarší. Podoba Krista Pána podle oné ze San Callisti nalézá se také na pěti sarkofagách v museu Lateranákém.

Vedle Krista Pána pastýře shledáváme v katakombách ve způsobě orodovnice (orans) nezřídka také *Matku Boží*. Někdy naznačuje paní prosby předkládající církev svatou. Snad že oba znaky jsou v matce Boží sloučeny, neboť vedle sv. Ambrože: bylo mnoho předznakem církve o Marii předpověděno*). Často se vyobrazuje Rodička Boží na místo Krista Pána na hrobních nápisech, anebo u prostřed dvou beránek, jakož spatřiti lze v katakombě sv. Kallisty, anebo mezi sv. Petrem a Pavlem. Než však, ač ve způsobě paní prosby předkládající se také církev vyobrazuje, jest obvyklejší, že „orodovnice“ znamená Marii Pannu. Nalezáme ji tak naznačenou na sarkofágu v S. Maximinu (v Provence), kdež jest nápis přičiněn. „*Maria Virgo, minester de tempulo gerusalem*“, což nepochybně platí o službách, které konala matka Boží v chrámu Jerusalemském. Nad to jest Panna Maria na antických penězích řeckých a na monumentech řeckých vezdy jako prositelka (orans) a orodovnice naznačena.

Za tou příčinou se může s plnou jistotou říci, že se obraz Matky Páně v katakombách nalézá, a že jeden spisovatel protestanský proti pravdě tvrdil: že se obraz matky Boží nedá na jisto osvědčiti, leč jen na místě jeinom, a sice v katakombě sv. Anežky, kdež vyobrazena je jako prositelka s rukama pozdvíženýma, a Božské dítě ne na rukou ale před ní, téměř na ten způsob, jak malovali touto dobou Rodičku Boží Lourdskou. Typus ten zvláště u Rusů zobecněl, tak že madona poile něho malovaná „madona znamenskaja“ se zove. Proti pravdě se tvrdí, že by „madona“ katakomby sv. Anežky byla jediným na jisto osvědčeným obrazem Matky Boží z věku starého, neboť nalezl de Rossi dosud dvacet obrazů, na kterých jest Matka Boží osobou úhlavní. Sem náleží zvláště vyobrazení příchodu mudrců od Východu. Obvykle sedává matka Páně k zadu skupeniny, Syna Božího majíc na klíně a před ní stojí mudrcové. Počet mudrců není na obrazech všade stejný, někdy čtyři jako v katakombě sv. Domitilly, někdy dva, jako v San Pietro e Marcellino. Počet tři platil ale vezdy jako z tradice dochovaný. Kde je jich více nebo méně, měl umělec více zřetel k shodě, aby po obou stranách matky Boží stejný počet osob se nalézal, nežli ku pravdě historické. Obrazy tohoto druhu jsou z rozličných věků. Obrazy v katakom-

*) „*Multa in figura Ecclesiae de Maria prophetata sunt.*“ S. Ambros. De inst. Virg. cap. 11.

bách sv. Domitilly a San Pietro e Marcellino klade de Rossi do první nebo do druhé polovice třetího století. Daleko většího stáří přisuzuje však obrazu al fresco v katakombě sv. Priscilly, který prý jest věku apostolskému blízek. Matka Páně jest na něm sedící s hlavinkou zakrytou na polo, světlým a průhledným závojem, a na rukou mající Božské dítě. K levé straně stojí muž a ukazuje na hvězdu.

O obrazech sv. Josefa tvrdí de Rossi, že až dosud není na jisto postaveno, žeby na stěnách katakomb se nalézal, ač se shledává a sice na sarkofagách, jako jiných bez všeho vousu a obyčejně tunikou přioděný. Na obrazech však mosaikou vyvedených v S. Maria Maggiore, které jsou z věku V., předkládá se sv. pěstoun již ve věku pokročilejším, kterážto vyobrazení se stalo prototypem jiných. Snad že pozdější malíři a řezbáři následovali v tom apogryfu „de Nativitate Mariae“, „de Infantia Salvatoris“, „Historia Josephi“, ve kterých se čte, že sv. Josef byl již sestárlý, když pojal Marii pannu za manželku. Sv. Epiphanius, a sv. Řehoř Nazianský dávají zprávu o takových pověstech. Podle „životopisu sv. Josefa“ (historia Josephi), který zprvu jazykem Koptů byl vydán, a napotom arabským, byl sv. Josef čtyřicet let star, když první ženu pojal. S tou žil 49 let, a stav se vdovcem, pojal Marii Pannu. Po dvou letech se narodil Kristus Pán z Marie Panny. Sv. Josef byl živ prý až do 111 let. *Těchto legend, ač na pravdě nespolehaly veskrze, ani sv. Josef nebyl po dvakráte zasnouben, aniž porušil kdy pannictví svého, jakož o něm věří církev šetrá, ubívalo umění v V. věku bez závady, ani církev tom brániti nechtěla, vidouc zabezpečené články víry tihnoucí ku Božství a člověčenství Páně, a ku neporušenému pannenství Rodičky Boží.*

Kromě toho jest v katakombách množství obrazů směřujících k biblickým dějům Zakona starého. Jest tam vyobrazen Noe v arše, Jonas jako typus z mrtvých vstání, Daniel v jámě lvové, tři mládenci v peci ohnivé, Mojžíš an tuče na skálu, Adam a Eva, Abel a Kain, Job, David, Isaiáš, a jiní.

Podle obrazů těchto bylo možno vyučovati katechumeny v katakombách víře svaté. Ty nejdůležitější biblické děje byly tu vyobrazeny, ale i ty nejdůležitější články víry.

Z těchto okolností pozná snadno každý nepředpojatý člověk, mnoholi pravdy měla do sebe slova Lutrova, Kalvinova a

jiných fanatiků věku XVI., a nebo i ignorantů neb i atheistic-
kých a prolhaných zlosynů věku XIX., že církev katolická opu-
stila starobylé učení, vzdávajíc úctu obrazům svatých a světic
Božích. Reformátoři spílající církvi, žeby se byla v tom kře-
stanské pravdě odcizila, a hříchu modlářství dočinila, odsoudili
tím prastarou, krví mučennickou zbrocenou církev, jakoby i ona
se modlářství byla dopouštěla, kdežto za víru v jediného Boha
život svůj v oběť kládla; nic nevědouce, že domnělé ono mod-
lářství nezuřilo leč jen v hlavách jejich potřeštěných a fanatic-
kých. *Ne církev katolická ale reformátorové se tedy provinili
naproti starobylé víře, a nejenom naproti dogmatům o víře ale
i o mravech: neboť prastará církev ctíla na obrazech svých sva-
tých a světic i hrdinské cnosti jejich (pro které i ona byla od
pohanského světa obdivována); Lutr ale tvrdil, že ani dobré
skutky vůbec nejsou k životu věčnému potřebny, ba že jsou i škod-
livy, saběhnuv takto do tábora starých antinomistů, které církev
starobylá se svého středu byla vyloučila.*

d) Katakomy a prvotný hřích, víra v nejsvětější Trojici, v Spasitele Krista, ve svátost sedmeru.

Známo jest, že se zakládá náboženství křesťanské na víře
o stavu svátosti a spravedlnosti prvních lidí v ráji, na článku
víry, že všichni z jednoho páru lidí pocházíme, na článku víry
o hříchu dědičném; a měl-li člověk býti opět navrácen stavu svátosti
a spravedlnosti, na článku víry o saslíbeném mesiáši. Zaslíbený
ten mesiáš měl napravit to, což pro hřích dědičný bylo porušeno
a nebo až do dnes se ruší a rušiti bude až do skonání. Za tou
příčinou měl býti vydán v oběť za všechny lidi, všechny hříchy a
za tresty, aby všechny do říše Boží pro Boha a k Bohu vedl; a
kdož se mu dají věsti a fidiťi, i přivedl, aby na konec byl jeden
ovčinec a jeden pastýř, a tím jedním ovčincem a jedním pastý-
řem, aby připravoval k dokonání vykoupení, kterým se ztracený
stav rájský vrátí, ale daleko dokonalejší, aniž bude oslavený. Duše
nebude více moci hřešiti, jak dějí theologové: „Non erit possi-
bile ei peccare morali impossibilitate,“ neboť bude patřiti na
Boha tvář v tvář, a přesvědčí se přesvědčením stálým a věčným
a bezprostředným, že konečné neskonalé blahoslavenství v Bohu

je, a jsouc na věčnosti nebude poměrům časovým podléhati, tudíž také ne změnám stavu svého — čili nebude ji možno svatosti pozbyti, a proto bude také tělo neustale účastí niti na slávě duše své, ana je bude pronikatí světlem slavy své, jako proniká je zde životem, anť jest principem života vegetativného, psychického, a duchového.

O prvotném hříchu dávají katakomby hojně poučení. V jedné kryptě katakomby sv. Anežky jsou prarodičové naši vyobrazení podle toho okamžiku, v kterém byli zhřesili. Mezi oběma strní strom poznání dobrého a zlého, a na něm obtočený had. Dábel se dívá na ženu, ana vztahuje ruku, aby utrhla ovoce a dala také Adamovi. Jiný obraz téže katakomby představuje rodiče naše po pádu, ani se snaží zakryti nahotu svou. Obraz tento viděti lze v rozličných katakombách. Zvláště však zhusta vyobrazena jest historie o pádu prvotních lidí na tak zvaných sklenkách zlatých v katakombách; a na sarkofagách. Ty nejprvnější sarkofágy jsou pracovány rukou pohanů. Sarkofágy, na nichž se shledávají předměty nade všechnu pochybu křesťanské, spadají do věku IV. a V.

Na jednom sarkofágu, který před nedávném nedaleko hrobu sv. Pavla se našel, (pochází z věku císaře Theodosia), a nyní se v Lateráně chová, jest na části bořejší následující kresba: Na pravo jsou tři vousatí mužové, jejichž identická působivost Trojici svatou prozrazuje. Otec sedí, neboť on jest princip prvý východů Božských, stolec, čili trůn, jest pro velebu osoby zahalen. Jemu oproti jest Věčné Slovo, Syn Boží, skrze něhož všechny věci učiněny jsou, a bez něhož nic není učiněno, což učiněno jest, anť právě na tom jest, učiniti ze žebry Adamovy Evu. V zadu za osobou na stolci jest osoba, ana ducha svatého představuje, jak spolupůsobí k ustvoření světa. Na kresbě této vyjádřeno tajemství nejsvětější Trojice, pokud totiž možno jest, vyobraziti tajemství rozumu stvořenému nedostižitelné, jest zde vyznačena nauka, že jest princip *u vnitř v Božství jediný*, jako princip Božství působící ku stvoření světa a k výkonu zachování jeho a řízení jest jediný, čili jak theologové ději: „*Opera Trinitatis ad extra sunt inseparabilia, quia principium divinitatis ad extra est unum, sicuti est unum ad intra.*“

Druhá skupenina na tomtéž sarkofágu představuje onu dobu, ve které had Evě podává jablko. Eva jest k pravé straně Ada-

mově, mezi oběma jest Bůh, ale teď beze všech vousů, neboť právě byl *zaslíben ihned po pádu jako semeno ženy, které má potříti hlavu pekelnému hadu*. Mladistvý Bůh podává Adamovi *snop* na znamení, že má v potu tváří dobývati chleba svého, *Evě ale beránku jednak na znamení: že má sobě hleděti domácího života rodinného*, a pak jest beránek typus onoho beránka, který snal a snímá hříchy světa, a kterého nám porodila druhá Eva, panna Maria.

Symbol vykoupení byl také Abel, jakož oběť jeho symbol byla oběti Páně. Obraz jeho zhusta se nalézá v katakombách.

Pod kresbou na sarkofágu svrchu naznačeném jsou ještě dvě skupeniny. Prvá představí nám Syna Božího ale ne podle Božství, ale podle člověčenství, jako děcko na lůně mateřském. *Jemu předchází Duch Boží, neboť z Ducha svatého počala Matka Páně. Stolec matky Páně není zastřen*, na znamení: že mezi Bohem a tvorem byť i nade všechny tvory vyvýšeným zůstává rozdíl neskonale a pak že Kristus Pán podle Božství Bohu roven jest, podle člověčenství ale nám podoben, arciže bez hříchu. Kristus Pán ale jest netoliko bez hříchu jako člověk, ani neměl na sobě ani dědičného hříchu, ani skutečného, nýbrž v něm nebylo ani žádostivosti, ani lehounké ovanutí hříchu, neboť onť Bůh-člověk jest, a proto mu nebylo ani možno (jak dějí theologové: *physica impossibilitate impossibile ei erat peccare*) hřešiti.

Druhá skupenina ukazuje, kterak Kristus Pán slepého od narození uzdravuje. V ruce má rolu, která as Jeho Božské poslání znamená: a nebo: že učení Jeho jediné s to jest, aby rozum v temnou noc bludů ponořený osvítilo.

V levo na hořejší vypuklé řezbě jest viděti Pána, kterak holi všemohoucnosti své mění vodu ve víno, a kterak zázračně rozmnožuje chleby, symbol to, který, jakož známo jest, *„ss. otců eucharistií znamená*. Vedle se znázorňuje působivost eucharistie vzkříšením Lazara.

I hned pod touto vypuklou řezbou jest scena ze života sv. Petra. Sv. apoštol drží v ruce symbol všemohoucnosti (hůl), který zprvu Kristus Pán sám držel: a však tu jej varuje Spasitel, že, prvé nežli kohout dvakráte zazpívá, třikráte Jeho zapře. Ruka Páně hrozivě pozdvížená, a kohout u nohou Petrových vyjadřují na zbyt, že se proroctví Páně naplnilo. A však hůl nebyla sv. Petrovi odňata pro jeho pád, on nebyl zbaven pro

svůj hřích primatu sobě uděleného, spíše má obrátě se potvrdzovati bratří svých (Luk. 22, 32),

Další skupenina ukazuje sv. Petra, an jej odvádějí pocho-pové Agrippovi tam, kam on sobě nežádá; a však *hůl, symbol duchovní moci jeho na zemi, sůstává v ruce jeho, na důkaz: že svrchovaná jemu propůjčená moc nižadnou mocí světskou odňata býti nemůže.*

Tato událost ze života sv. Petra se často vyobrazovala, snad že za tou příčinou: že sv. Petr po svém osvobození ze žaláře Jerusalema opustil, a konečně v Římě se usídlil, čímž se stal Řím podle slov sv. Lva Velikého (Sermo I. in Nat. Apost.) městem kněžským a hlavou světa, dospěv vírou ku větší ještě moci, než kdy před tím mál.

Neméně dává starobylá církev obrazy svými v katakombách svou víru na jevo o *universálnosti hříchu dědičného*, a tudíž i o *nezbytnosti křtu svatého*; jako jsme viděli naznačenou víru její o hříchu prvotném a o vykoupení. Sem náleží vyobrazení: jak Noe jediný vyvázl se svou rodinou ze spoust vodních. Archou Noemovou se značí již podle sv. Petra (I. P. 3, 21.) křest sv., a jeho nezbytnost. Odtud se dává obrazem tím na jevo křesťanská víra: že hřích dědičný jest universální, a že jest tedy každému znovuzrození zapotřeby, jehož křtem sv. nabýváme.

Vyobrazení *patriarchy „Noe,“* an sedí ve skříni (arše), drže v ruku ratolest olivovou, nalézá se v četných katakombách, a však nikoliv jako nápodobnění typu toho na mincích frygických, které se razily za Septimia Severa, Macrina a Filipa staršího v Apamee, na kterýchž viděti lze muže a ženu, dlicí taktéž ve skříni čili v čtverhranné truhlici. Že nejsou obrazy patriarchy Noe imitací oněch pohanských, lze s důstatek z toho poznati, že vyobrazení velmi mnohé v katakombách daleko starší jsou, nežli ona na penězích frygických. Zejména to má místo o obrazu, kterýž se nalézá ihned u vchodu do katakomby sv. Domitilly, která malba při nejmenším do druhého věku sahá. Kresby se ovšem zde i onde v mnohem snášejí: ale nejsou si vezkrze podobny. Na křesťanských chybuje všade krkavec, a nápis „*ΝΩΕ*“. Nežádka jest na obrazech původu křesťanského pouze žena v arše, nikoliv muž. Muž i žena odebírají ze zobačku holubice ratolest olivovou na znamení obdrženího pokoje s Bohem, a naděje na konečné vykoupení.

Výklad to, který se úplna snaží s výrokem sv. Petra (I. P. 3, 21.) jakož i se svatými otcí. Tak srovnává Tertullian křest sv. čili vlastně vodu křestní s povodní, na které ploula archa Noemova. Z této povodni vyvětila archa sv. patriarchu, a holubice mu zvěstovala konečné osvobození, a pokoj na zemi: taktéž když jsme vyšli z koupele vody křestní shlazení jsou naši hříchové, a holubice, Duch Boží, nám přináší ratolest olivovou, pokoj Boží. Archa ale jest církev Boží.*) Zhusta spatřujeme obraz ten, i nad, anebo vedle náhrobního nápisu, anebo pouze jen holubičku s ratolestí olivovou, a tuť nemá významu jiného, leč ten, který mají slova na hrobkách katakomb: „In Pace.“ „V pokoji.“

Obrazem křtu svatého v katakombách jest i *Mojšís*, an udeřil na skálu a skála vodu dala. Velmi často jej shledáváme na stěnách a na kamenách náhrobních, nejčastěji ale na sarkofagách. Voda znamená křest svatý, kterým bře původ svůj nadpřirozený život duše naší, a tedy život právě křesťanský, a výkladu toho podává Tertullian**) a sv. Cyprian***).

Svätost břmování je snad naznačena obrazem dobrého pastýře kolem něhož v pravo a v levo strmí skála, kterou skálou jest Kristus sám, a z níž se vylévají pramenové vody živé; neboť Kristus Pán přislíbil onu svátost, právě: „Žízní-li kdo, pojď ke mně a napi se! Kdož věří ve mne, tomu, jakož dí písmo, poplynou z těla řeky vody živé.“ Jo. 7, 37. 38. K čemž přidává sv. Jan ev.: „A to řekl o Duchu, kteréhož měli věřící v něho přijíti: neb ještě nebyl dán Duch, protože Ježíš ještě nebyl oslaven.“ Jo. 7, 39. Jiných stop není v katakombách o svátosti břmování, leč že nám byl v katakombě sv. Kallisty ukazován obraz, na němžto shledával důvtipný Dr. de Waal svátost sedmeru. Byl jsem bohužel příliš pozadu, nežli abych byl mohl obraz ten do-

*) Quemadmodum enim post aquas diluvii, quibus iniquitas antiqua purgata est, post baptismum ut ita dixerim, mundi pacem coelestis irae paco columba terris adnuntiavit dimissa ex arca et cum Deo reversa, quod signum etiam apud nationes paci praetenditur: eadem dispositione spiritualis effectus terrae, i. e. carni nostrae emergendi de lavacro post vetera delicta columba a Spiritu adoratur, pacem Dei afferens, emissa de coelis, ubi Ecclesia est arca figurata.“ Tertull. de Bapt. cap. 8.

**) De Bapt. cap. 9.

***) Cypr. Epist. ad Caec. LXIII.

podrobná spatřiti, jen to držím v paměti, že byl na obraze naznačen křest sv., a že s oblak bylo viděti ruku žehnající, a to žehnání pokřtěného vykládal Monsignore de Waal, pokud se pamatuju, o svátosti bířmování. Já se upřímně přiznám, že jsem se nemohl k tomu nakloniti, abych přiznal, že ono žehnání s nebes a vzkládání rukou znamená svátost sv. bířmování. Tanulof mi na mysli, že podle theologů katolických nyní již téměř shodných ne vzkládání rukou, ale mazání sv. olejem jest *hmotností* této svátosti. Že ale sv. bířmování v prvých časech křesťanských bylo udělováno, toho svědkové jsou: Tertullian, sv. Cyprian a jiní. Tertullian dí: že démon nápodobí náboženství křesťanské a svátosti církve Boží i v paganismu; že nápodobí křest, mazání sv. olejem (sv. bířmování), eucharistii, manželství křesťanů, obět a úřad knězský (svátost svěcení kněžstva.*)

*) Sed quaeritur, a quo intellectus interpretatur eorum, quae ad haereses faciant. A diabolo scilicet, cujus sunt partes, intervertendi veritatem: qui ipsas quoque res sacramentorum divinarum in idolorum mysteriis aemulatur. Fingit et ipse quosdam, utique credentes et fideles suos: expiationem delictorum de lavacro repromittit, et si adhuc memini Mithrae, signat illic in frontibus milites suos celebrat et panis oblationem, et imaginem resurrectionis inducit: et sub gladio redimit coronam. Quid quod et summum pontificem nuptiis statuit? Habet et virginea, habet et continentes. Caeterum, si Numae Pompilii superstitiones revolvamus, si sacerdotalia officia, insignia et privilegia si sacrificantia ministeria et instrumenta et vasa ipsorum sacrificiorum, ac piaculorum et votorum curiositates consideramus, nonne manifeste diabolus morositatem illam Judeae imitatus est? Qui ergo ipsas res, de quibus sacramenta Christi administrantur, tam aemulanter adfectavit exprimere in negotiis idololatriae: utique et idem et eodem ingenio gestiit et potuit instrumenta quoque divinarum rerum et sanctorum christianorum, sensum de sensibus, verba de verbis, parabolas de parabolis, profanae et aemulae fidei. Et ideo neque a diabolo immissa esse spiritualia nequitiae, ex quibus etiam haereses; cum et auctoris et operis ejusdem sunt, cujus et idololatria. Deum aut fugunt alium adversus creatorem, aut si unicum creatorem confitentur, aliter eum asserunt, quam in vero est. Ita omne mendacium de Deo vel natio quodam modo sexus est idololatriae." Tertull. de praescript. haeret. cap. 40. Tamtéž znamená čelo kacířů známkou, kterou až dosud vezdy nosili a nosí slovy: „Omnes scientiam pollicentur“ (cap. 41). Za dnů našich okrášlili touto známkou čelo své heroové tak zvaných starokatolíků, kladouce sobe za nosiče vědy oproti nesmírnému množství věhlasných katolických biskupů a kněží, a laiků vědou neméně, jako životem cnostným proslulých. O

Čím spíše jsou v katakombách typy o sv. biřmování, tím hojnější jsou směřem *ku svátosti nejsvětější*. Podle katolického článku víry se mění na oltáři slovy konsekrace podstata chlebná v podstatu těla, a podstata vína v podstatu krve Páně. Tělo to na oltáři jest oslavené tělo Páně a oslavena krev živého Pána, a proto jest v způsobě chleba netoliko živé tělo, ale i živá krev, a v způsobě vína nejenom krev Páně ale i Jeho tělo. Živé ale tělo jest oživeno duší, a proto jest v každé způsobě Kristus Pán člověk celý podle těla a podle duše ve velebné svátosti přítomen. Avšak podle článku víry jest od okamžení vtělení s člověčenstvím Páně Věčné Slovo nerozvížitelně hypostaticky (osobně) spojeno. A tudíž jest Kristus Pán v každé způsobě (a v každé částce způsobu) celý jako Bůh i člověk přítomen. A to právě všecko jest v katakombách nejednou vyobrazeno.

Eucharistie (Svátost oltářní) se tam předkládá symbolem ryby chleba a vína. Již zprvu bylo řečeno, že znamená ryba na freskách a na sarkofagách Krista Pána samého. Ryba ta se tuto vyobrazuje ve spojení s chlebem, a sice přehojuje na stěnách, sarkofagách, a na náhrobních kamenech. Zvláště ale zpočtenouti tu sluší na tak zvané kaple svátostné (Capellæ saramenti) v katakombě sv. Kallisty. Tu shledáváme (na stěnách al fresco) třínohý stůl, a na něm rybu a chleb, někdy i rybu samotnou, a nebo k pravé a levé straně ryby více chlebů. Znamená-li ale ryba Krista, jaký význam mají do sebe chleby a stůl? — Že stůl znamená stůl eucharistický, a chleby na něm Krista Pána, o tom nás souhlasně poučují sv. otcové, neboť oni vykládají: že „piscis,“ ryba, kterou Kristus Pán učenníkům Jo. 21, 13. podával, jest byl On sám „piscis assus Christus missus.“ Byla tedy ryba podle nich eucharistický Kristus, který se i nám podává. Přítomné ale a příčinné chleby směřují k onomu zázračnému výkonu, který suem Tridentský předpodstatněním (transsubstantiatio) zove. Že tomu tak jest, poznáváme ze dvou starých nápisů hrobních; jeden jest sv. Albercia biskupa Hierupolského ve Frygii, pochodící z druhého věku, druhý křesťana Pectoria, který na hřbitově St. Pierre d' Estrier u Autun-u pochován byl. První ten hrobní

sv. biřmování mluví i jinde jako: De Resurrect. cap. 8. De bapt. cap. 7. Sv. Cyprian. Epist. 73. ad Iubajanum. Sv. Kornelius u Eusebia, hist. I. VI. cap. 43. a jiní.

nápis jest od dávna znám, a však nedobře vykládán, až data novější tajnostná slova jeho vyložily. Nápis drží tádek 23, z něhož poslední k učení o velebné svátosti oltářní směřují. Zní pak:

„Víra učinila, a předložila jednomukaždému pokrm z tohotéž pramene převelikou tu a čistou rybu, kterouž pojala panna neporušená, a celou svým přátelům na pokrm dala, a tatáž jim dala dobré smíšené víno s chlebem . . . Každý, kdož se mnou k téžé věře se přiznává, bude se zá mne, čta toto, modlíti.“)

Výklad nápisu tohoto jest na snadě. Ryba jest Kristus, kterého panna přecistá a neporušená z Ducha svatého počala. Pramen, z kterého se běfe ku pokrmu Ryba-„Kristus“ jest eucharistie, chleb a víno pak jest hmotností vzdálenější téže svátosti.

Druhý nápis byl nalezen v roce 1839. O starobylosti jeho není mínění jedno. Někteří jej kladou do časů Antoninů, tedy do věku druhého; jiní do polovice věku čtvrtého; Kardinál Pitra, P. Secchi, P. Garrucci a jiní se rozhodují pro prvou polovici věku třetího; Lenormant a Le Blants jej odkazují do začátku století čtvrtého. A však ač by forma písmen podobna byla věku čtvrtému, tož zase nas vede obsah k časům sv. Ireneje. Křesťané se totiž tam nazývají božskými dítkami ryby nebeské směrem k životu věčnému, na který nabyli nároků vodou křtu svatého. Zemřelý Aschandius napomíná křesťanstvo ku požívání sladkého pokrmu Spasitelova. Patrně však ku eucharistii směřuje pátý a šestý verš. v nichž se dí: *„Vezmi sladký pokrm Vykupitele svatých, požívej kádostivě ryby, kterou máš v rukou.“**)*

Kdyby však ještě bylo pochyby: „že katakomby nedávají důkazu o opravdové, skutečné a podstatné přítomnosti Páně v eucharistii „modo transsubstantiationis,“ jsou nám na snadě i jini důkazové. Kdekoliv večere Páně s učenníky na jezeru Ge-

*) Πιστις δὲ προήγα

καὶ παρέθηκε τροφήν ἰχθύν τε μῆς ἀπὸ πηγῆς
ταμιευέτης, καθάρων, ὃν ἔδραξατο παρθένος ἀγνῆ
καὶ τοῦτον παρέδωκε φίλως ἑσθῆν διὰ παντός
ὄλον χρηστὸν ἔχουσα, κέρασμα διδοῦσα μετ' ἄρτον

.
ιαῦθ' ὁ κκὼν εἴξατο ἰπέρ μου πᾶς ὁ σικμὸς

**) , ζωτηρος (δ') ἀγίων μελιρδέα λαμβαν (ε βρωσιν)
Ἰσοιε πιν (ωών) ἰχθύν ἔχων παλαμας.

nesaretském se představuje, jest vezdy ihned vedle vyobrazeno zázračné rozmnožení chlebů a ihned zase proměna vody ve víno. Toto vše jsouc vtěsnáno na obraz jeden nemá do sebe historického souladu, směřuje ale patrně k oboum způsobům eucharistie, k způsobům chleba a vína, a k zázračné proměně, která se děje na oltáři, anť ihned vedle jest vyobrazený zázrak proměny vody ve víno. O obou způsobách eucharistie a o zázračné proměně na oltáři musí se obraz tento vykládati, anť právě zázrak proměnění vody ve víno sloužil otcům sv. za důkaz: že Bůh jest dosti mocen, aby proměnil chleb v tělo, a víno v krev Páně, jakož se dočítáme u sv. Cyrilla Jerusalemského*) a u sv. Ambrože**) a jinde.

Ještě jiné svědectví o eucharistii dává starobylé *křesťanské pohřebiště* v r. 1864 v *Alexandrii* nalezené, které se ve mnohém směru římským katakombám podobá. V kapli téže katakomby, zrovna nad oltářem, na němž sv. mysterie se konaly, odkryty jsou zbytky obrazu, který klade de Rossi do věku čtvrtého. U prostřed jest Kristus Pán, jemu po pravé straně sv. Petr a po levé sv. Ondřej, který Kristu Pánu podává mísu a na ní dvě ryb. Před Spasitelem jest více košů s chleby. K pravé straně jest svadba v Káni Galilejské, Matka Páně a děvečky.***) S druhé strany jest skupenina osob za stolem sedících, a nad nimi: Požívají eulogií Kristových (*Ταφ εὐλογίας του Χ. Υ. εσθιοντες*). Slovo *εὐλογεῖν* znamená I. Cor. 10, 6. přijímání eucharistie, od evangelistů se užívá slova toho i o rozmnožení chlebů i o ustanovení eucharistie, jako slova: *εὐχαριστεῖν* (Mat. 14, 19. 15, 36. 26, 26—27. Marc. 6, 41. 14, 22. Luc. 9, 16. 22, 19. Jo. 6, 11). Sv. Cyrill, patriarcha v Alexandrii, užívá slovo *εὐλογία* i o požehnaném chlebě a o požehnaném víně. Obraz tedy v Alexandrii objevený dává důkaz, kterak o velebné svátosti věřila starobylá církev v Egyptě, jako nápis ve Frygii o víře křesťanů v Asii, a onen v Autun-u o víře jejich v Gallii.

„Ryba“ jest v katakombách nakreslena v rozličných skupeninách. V kryptě sv. Luciny se spatřuje, ana na svém hřbetě koš chlebů nese. V koši lze viděti předmět červený, jako sklenku s vínem červeným.

*) Catech. IV. Mystag.)

**) Comment. in Luc. IX. De Virginib. lib. III. cap. I.

***) Podle nápisů nad hlavami obrazů: „*Η Αγία Μαρια, Ταπεινια.*“

Velebná svátost se také vyobrazuje „*nádobou s mlékem*“. V kryptě sv. Luciny, a sice v kubikulu nejstarší, viděti lze nádobu (al fresco) s mlékem a po obou stranách beránka. Nezděka se také představuje jako *beránek, který nese hůl pastýřskou, a na holi nádobu s mlékem*. Za tento výklad se přimlouvá Klement Alex., který dětátko t. j. tělo Páně v eucharistii mlékem zove.*) Zvláště pěkně mluví o tomto symbolu sv. Augustin.**)

Nejenom o eucharistii, pokud jest „*svatost*“ mluví katakomby, ale i pokud jest „*oběť*.“ O tomto svědčí již ta okolnost, že hroby mučenníků byly upraveny jako oltáře, na nichž se přinašela oběť eucharistická, k čemuž směřuje sv. Ambrož (ad Apoc. 6, 11); a sv. Cyprian nejednou vzpomíná na oběť liturgickou, na oltář, na kterém tělo Páně bylo obětováno. Jediný tento svatý, o němž i protestanté dějí, že činí zmínku o oběti eucharistické, měl by je usvědčiti, že mučennická církev v oběť mše sv. věřila. Neboť jestliže tak věhlasný biskup, jako sv. Cyprian, proslulý netoliko v Africe, ale i na Západě, ba i na Východě, zřejmě vyslovil „*víru o oběti eucharistie*“, aniž by mu bylo odporováno, tož jest na jevě, že církev tehduž dojista článek víry o oběti krve a těla Páně držela.

Otcové ss. na Východě neznačili pojmu „*oltáře*“ slovem pohanským „*βωμός*“ anebo „*εσχάρα*“, alebrž volili „*θυσιαστήριον*“. Latinikové ale užívali téhož výrazu jako pohané „*altare*“, „*ara*“.

Svátost pokání jest naznačena vyobrazeními, která předkládají Krista Pána jako pastýře, nesoucího ovečku na ramenou svých, anž se jimi na jevo dávala moc církve, hříchy odpouštěti. Výkon ale, kterým se tak děje a dělo, jest právě svatost pokání. Ba katakomby nám dávají i zpravu, že křesťané k účelu odpuštění zpovědi sv. kovali. Gaume (Rom in seinen drei Gestalten IV., 163) se domnívá, že dvě do podlouhlých stěn v katakombě sv. Ančky do třísu vytesané sesle byly zpovědnice. Důměnka tato má v tom oporu, že vytesaná ta místa ani pro biskupa, ani pro duchovenstvo nebyla upravena; neboť v celé té basilice podzemní nejsou, leč dvě místa taková. Prvokřesťané vykonávali zpověď v kletě, a sice před knězem, a odtud pohané,

*) Paedag. I., 6.

**) Enarr. I. in psalm. 83.

majíce temnou zprávu o ní, roztrušovali, že by křesťané pohlavnímu oudu kněží svých se klaněli*). Že tyto útržky pohanův k zpovědi křesťanův směřují, neupírají dnes ani protestanti, a věru nemohou jinače vůči Tertullianovi, který zřejmě dí: že náleží ku kázni ve zpovědi se pokořiti, na kolena před kněžími se vrhnouti, a kleknouti ke kolenou jejich**).

O posledním pomazání a o svátosti stavu manželského jsem neshledal vyobrazení v katakombě sv. Kallisty, leč onen obraz, o němž zprvu byla zmínka, a kde Dr. de Waal sedmeru svátost vyobrazenou býti soudil. To ale jisto jest, že obě za časů prvních mučennických svátostmi jímány byly: neboť z tradice Římské církve odpovídal Innocenc papež biskupovi Decenciovi, že poslední pomazání nemůže býti uděleno těm, kterým se druhé svátosti odpírají. Rovně tak se má i s manželstvím; neboť právě proto žádá již sv. Ignat mučenník, aby ženichové a nevěsty sňatek svůj uzavírali ve shodě s biskupem, aby spojení jejich vedle Boha se dalo (ad Polycarpum), a Tertullian klade vedle jiných svátostí, které napodobí démon beze všeho i sňatek, dada tím na jevo, že manželství křesťanů řádné jest svátostí.

Víra v očistec se může na všech téměř chodbách římských katakomb čísti, na stěnách, v akklamacích, graffitech, v malbách, tak že není článků víry, který by tolik opor nalézal v podzemních těchto hřbitovech, jako právě katolická víra v očistec.

Ze všeho ale, což o katakombách a o jejich poměru ku článkům víry katolické bylo řečeno, zajisté shledáme: kterak za dob reformace ve věku XVI. církev právem zavrhlá učení Lutrovo a Kalvinovo, jako učení písmu netoliko, ale i tradici Boží, a starobylé církvi odporné. Katakomby tedy pravdu víry katolické odhalily: kýžby ale také na přímluvu tolika tisíců svatých a světic všechny ty zase ku přijetí této víry nachýlily, kdož ať v Krista Pána věří, přece u vyhnanství kromě katolické církve žijou! Snad doba ta se blíží, anť negací čili stálým upíráním a bořením protestantismus na půdě theologické k indifferentismu, na

*) „Alii eos ferunt ipsius antistitis ac sacerdotis colere genitalia et quasi parentis adorare naturam.“ Minutius Felix. Octav.

**) „Itaque exomologesis prosternendi et humiliificandi hominis disciplina est. De ipso quoque habitu atque victu mandat, jejuniis, preces alere, lacrymari, presbyteris advolvi, caris Dei adgeniculari.“ Tertull. lib. de Poenit.

půdě filosofické k materialismu a k zoufalému nihilismu dohnán jst, tak že člověk po pravdě toužící, a víry křesťanské sobě vážící na konec sotva utěšené chvíle v protestantismu nalézá.

Nám ale dávají katakomby, které překonaly paganismus světovládny, ujištění nade všecku pochybu jsoucí: že paganismus novověkký nebude vítězství slaviti nad naši milou civilizací křesťanskou, kterou nám odevzdali naši křesťanští otcové a naše milé křesťanské matky a která jako že utěchou naplňuje život, tak i lehkou činí smrt. Ano civilizace křesťanská zvítězí na jisto a tu naději jistou vyslovuju na konec slovy zvěčnělého Lacordaire, který takto napsal: „*Já se často vmyslím do katakomb zpět, jestliže naděje má se viklá, a tu se mi vrací energie zase, abych břemeno nesl své. Jáť si předkládám ony chudé, pracovníky, otroky a onen opovržený lid, který se sile ukrýval za časů Římské vítězoslavy, za časů císaře Nerona a Trujana. Svět obtěžoval je břemenem čtyř tisíců let, a k útisku generací přiložil Řím krev polité olovo krasného panství svého. Za protiváhu naproti břemenu tomuto nemohli křesťané ničeho dáti leč učení o muži v Jádsku ukřižovaném. Když po dlouhém dnu setrvali na postech a v mlčení, tuť jim přinesli s večera ve stínu nočním a ve světle pochodní umučené tělo některého z nich. Oni čítali rány, vidouce na své oči, a cítíce svým rukam jizvy, které bezbranným oudům církve zorala říšská moc, a ti, jenž sebrali pobožně kosti jejich, dávali po tichu mluvící zprávu o sběsilém křiku chátrů naproti mučnickům, a o neoblomné stálosti jejich. Nižádná slza nezkropila těch smutných ostutků; — první církev neplakala — ona doufala. Kahlé tělo, uložené v hrobním klenutí, bylo ji „kamenem“ na stavbě města Božího, podkladem budoucího vítězství, appellací na neviditelnou Spravedlnost. Tak uplynuly tři věky, tři nejkrásnější věky na světě, neboť první křesťané žili v naději, která nebyla ospravedlněna, leč nepřemožitelnou věrou v smrt člověka („slavnou“), jižto smrt „Bohočlověka“ předešla jest. A my kteří jsme z katakomb k světlu slunečnému se dostali, kteří jsme viděli dni Konstantinovy, Karla Velikého, sv. Ludvíka, a naše doby, my bychom se měli chvěti?*)*

*) Briefe an einen Jüngling über das christliche Leben. Regensburg 1861. pag. 149.

OBSAH.

Strana

I.

Příchod do Říma. Řím hlavní město křesťanského světa.

Zednáři odpárci křesťanské civilizace. Agitace naproti víře. Církev, ač vede ku nebi, stará se i o blahobyt lidu pozemaký. Netěčnost a vlažnost katolíků mnohých jest nepřátelská osvěta křesťanská. Naděje jistá, že církev v boji za osvětu nepodlehne. Úloha, jakou měli antičtí národové směrem ku křesťanství 5—14

II.

Jméno „Katakomba“

zprvu na pohřebišti sv. Sebastiana obmezené přeneseno na všech-
na pohřebiště podzemní 14—16

III.

Počet katakomb.

Katakomba Vatikánská. Katakomba sv. Pavla. Basilica di San Paolo alle tre fontane, Scala coeli, ss. Vinzenzo ed Anastasio. Katakomba sv. Priscilly, a Ostrianská. Katakomba sv. Domitilly. Důkaz, že ku křesťanské víře se přiznávali hned s počátku i lidé rodů nejvznešenějších. Flavia Domitilla. Liberalia. Titus Flavius Sabinus. Titus Flavius Clemens. Katakomby na cestě Appické, Ardeatské, k Ostii, na cestě Portujské, Aurelské, Kornelové a Flaminiově. Katakomby na cestě staré a nové Salarské a Nemeutánské. Katakomby na cestě Tiburské, do Praeneste, a na cestě Labikanové. Hrobky u vnitr města. Prameny ku poznání katakomb. Martyrologium Hieronymianum. Almanach křesťanský, seznam dnů pohřebních anebo úmrtních papežů od Lucia až Juliovi I. Katalog papežů. Liber pontificalis. Martyrologie: Bedovo a Adonovo. Sacramentarium Lva Velikého, Akta mučenníků. Itinerarie. Opat Jan. 16—32

IV.

Dějepisné zprávy o katakombách.

Zákony Římské o pohřebištích vůbec. Privilegie pohřebištím udělené byly i ku prospěchu vyznání křesťanského. Kollegie čili bra-

trstva pohanů, matrosů, rybářů a t. d. Křesťanská societa jako juridické collegium. Archidiakon Římské církve syndikus toho collegia a správce pokladny pro chudé. Zášť pohanů naproti katakombám, nejistota křesťanů v katakombách. Farní kostely čili tituli v Římě. Basiliky nade hroby mučenníků. Pieta křesťanů katakombám samým nebezpečná. Pilné návštěvy v katakombách, a touha odpočívati tam vedle mučenníků. Sv. papež Damasus. Loupení Říma a katakomb od Gothů. Přenos mučenníků z katakomb do vnitř města. Katakomby v zapomenutí. Akademie klasické vědy. Ciacconi. Fillip de Winghe. Antonio Bosio, Marchi, de Rossi. . . 32—47

V.

Křesťanský původ katakomb.

Domnénka Boldettiho, Baronis, Severana, Raula-Rochetteho. Oprávněný náhled Marchi-ho 47—49

VI.

Katakomba sv. Kallisty.

Zákaz papežův, odnášeti něčeho z katakomb. Krypta sv. Luciny. Pomponia Graecina. Caeciliové, Pomponii Bassi, Pomponii Graecini. Sv. Filip Neri, il Santo Římanův, a prosby jeho za blaho církve. Antonio Bosio a Baronius jím vyzvání ku hájení katolické víry. Graffiti. Krypta papežů. Oltář v kryptě papežské. Jmeno „biskup“ v katakombách. Proč měli papežové, a i biskupové katoličtí vůbec „své zvláštní hrobky? Krypta Caecilianů. Fulvius Petronius Emilianus. Titul „mučenník.“ Mluva úřední církve starobylé. Lásky katolíků k biskupu svému. Kornelius a Cyprianus. Konfiskace katakomb. Kathedra sv. Sixta II. mučenníka. Zасыпání krypty papežské za pronásledování Dioklecianova. Míchání se vlády světské do záležitostí vnitřních katolické církve. Maxentius naproti vnitřní nezávislosti a svobodě církve. Zvolení papeže přese všechny zákazy císařův. 49—69

VII.

Krypta sv. Caecilie

v katakombě Kallistově. Smrt svaté této dívky. Její neporušené tělo 69—71

VIII.

Katakomy a stopy katolických článků víry v nich.*a) Základné učení katolické o církvi.*

Kristus Pán ustanovil církev k vůli zachování náboženství křesťanského, ne jako societu ve smyslu některých denominací akato-

lických, ale jako ústav jim dokona upravený. Církev viditelná a samospasitelná, symbol toho „lampa“ v katakombách. Svatováclav v církvi zřízená. Svátost svěcení kněžstva. Křesťanská církev ihned s počátku „societa náboženská“ od synagogy oddělená. Katakomby výlučné pohřebiště katolíků, jako důkaz učení o samospasitelnosti církve katolické. Povaha pohřebišť pohanských a křesťanských. Kolumbarie, mausolea pohanů. Upalování mrtvol u pohanů následkem nevěry a pověry. Snaha zednářů, a pomáháčů jejich, některých lékařů odervati národům křesťanským pohřeb křesťanský, a touha po upalování mrtvol.

b) Články víry o církvi zvlášť na nebi, a o vzájemnosti mezi církví na světě onom, a na zemi.

Obcování svatých. Pocta mučenníkům věnovaná. Úcta ostatkům svatých povinná. Poblaví ženské zvlášť se proslavilo vroucností svou a zbožností k těm, kteří za Krista Pána umírali. Sv. Natalie, Sv. Serena. Znak mučennictví: Palma, láhvička krve naplněná. Výrok sv. kongregace.

c) Obrazy svatých za dob prvé církve, a úcta jim prokazovaná.

Podobizna Páně. Kříž Kristův. Kříž hanlivý. Symboly Páně. Ryba „ΙΧΘΥΣ“ Pastýř dobrý. Milost Boží rozdílná. Beránek. Obraz matky Páně. Obraz sv. Josefa. Biblické obrazy.

d) Katakomby a prvotní hřích.

Víra v nejsvětější Trojici, v Spasitele Krista, ve svátost sedmeru. Výkonové Trojice sv. na svět působící jsou nedílní. Primat sv. Petra. Universálnost dědičného hříchu. Noe. Křest. Svátost břimování. Eucharistie. Symbol její. Nápis sv. Albercia a Pectoria. Pohřebiště v Alexandrii. Eucharistie jako oběť. Svátost pokání. Poslední pomazání. Stav manželský. Otáček. Lacordaire. 71—108

Opravy.

Na straně 8. na místo „vaput“ čti „caput“.

Na straně 29. n. 48. na místo: „Katakomba u dvou moruší“, čti: „Katakomba u dvou bobkových stromů“.

~~~~~